

Raili Paavonen

TOISEN ASTEEN AMMATILLINEN KOULUTUS
NUORTEN MAHDOLLISUUTENA

Pro gradu-tutkielma

Kevätlukukausi 2003

Kasvatustieteen laitos

Jyväskylän yliopisto

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO	1
2 NUORUUS	3
2.1 Nuoruus ja elämänhallinta	3
2.2 Erilaisia käsityksiä nuoruuden tunnistamisesta	5
2.3 Nuoren koulutusajan erilaiset luokitukset	7
2.4 Sosiaaliset kontekstit koulutusuran määrittäjinä	9
3 AMMATILLISEN KOULUTUKSEN RAKENNE	14
3.1 Koulutuksen rakenteellinen kehittyminen	14
3.2 Ammatinvalintoja ohjaavat tekijät	18
3.3 Ammatillista koulutusta koskevat lait	22
3.2.1 Oppisopimus ja yhdistelmäkoulu	23
3.2.2 Näyttötutkinto ammatillisen taidon toteuttajana	25
3.3 Ammatilliseen koulutukseen kohdistuvat odotukset	26
4 AMMATILLISEN KOULUTUKSEN ASEMA.....	29
4.1 Koulutus lisää nuorten ammatillista varmuutta	29
4.2 Ammattitaito on yksilön turva	31
4.3 Nuori ja ammatillinen koulutus	32
4.4 Nuorten epävarmuus työmarkkinoilla	35
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	38
5.1 Tutkimustehtävät	38
5.2 Tutkimuksen kohdejoukko	39
5.3 Tutkimuksen aineisto	40
5.4 Kirjoitustehtävien ja strukturoitujen kyselyhaastatteluiden eteneminen	42

5.5 Tutkimusmenetelmä ja aineiston analyysi	44
5.6 Havainnot ja luokkien muodostaminen	46
6 TULOKSET	49
6.1 Nuorten erilaiset ammatilliset arvostukset	49
6.1.1 Ammattiurakeskeisten nuorten käsitykset ammattitaidostaan	50
6.1.2 Omiin juttuihin keskittyvien – nuorten mielipiteet koulutuksesta	52
6.1.3 Ammattitaidostaan varmat nuoret	54
6.1.4 Tulevaisuuteen luottavat projektinuoret	55
6.2 Koulutusuran valintoja ohjaavat tekijät	57
6.2.1 Ammattiuraansa tarkasti seuraavat nuoret	57
6.2.2 Nuorten yksilölliset ratkaisut	59
6.2.3 Nuoret tulevaisuuden ammattilaisina	61
6.2.4 Elämää etsimässä olevat nuoret	62
6.3 Ammattitaidon tavoitteiden toteutuminen työelämässä	65
6.3.1 Ammattiurakeskeisten nuorten työurien rakentuminen	66
6.3.2 Nuorten asennoituminen työelämään	69
6.3.3 Nuoret työelämään perinteitä kunnioittaen	70
6.3.4 Tulevaisuuden haastajina olevat nuoret	72
7 POHDINTA	74
7.1 Tutkimuksesta esiin tulevat johtopäätökset	74
7.2 Pääluokkien eroavaisuudet tuloksissa	78
7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimus ehdotukset	81
LÄHTEET	84
LIITTEET	92

TIIVISTELMÄ

Paavonen, Raili. **TOISEN ASTEEN AMMATILLINEN KOULUTUS NUORTEN MAHDOLLISUUTENA.** Tutkimus toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien nuorten käsityksistä, mitä ammatillisuus, työ ja työllistymisen merkitsevät heidän elämässään. Kasvatustieteen pro gradu-työ. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteenlaitos, 2003. 94 sivua. Julkaisematon.

Koulutusaikojen pidentyminen on lisännyt koulutuskilpailua ja koulutuksen ka-
sautumista. Koulutus hoitaa nuorten oppimista ja kasvatusta laajemmassa yhteiskunnallisessa mittakaavassa. Koulutusajan sanotaankin olevan ”jonakin olemista” ja vasta valmistuttuaan nuori kokee ”tulevansa joksikin”.

Nuoret ovat tietoisia heihin kohdistuvista yhteiskunnallisista odotuksista. Tutkimuksessa tulevaisuuteen myönteisemmin suhtautuivat ”ammattiuurakeskeiset” ja ”elämä on projekti” – nuoret. Heidän käsityksensä perustui koulutusuravalintoihin ja tavoitteisiin päästä elämässä eteenpäin. Koulutuksen vaatimista tavoitteista selvisivät myös ”omiin juttuihin keskittyvät”- ja ”ammattialastaan varmat” – nuoret, mutta heillä ohjaavina tekijöinä ovat suppeat kouluttautumistavoitteet ja epäselvät valinnat tulevaisuuksiensa suhteet.

Tutkimus rajoittui pohjoisen Keski-Suomen toisen asteen ammatillisten oppilaitosten opiskelijoihin (n=90). Tutkimus suoritettiin laadullisella tutkimusmenetelmällä, jossa tutkimusaineisto kerättiin esseekirjoituksilla (n=78) ja kyselyhaastatteluilla (n=12). Tutkimuksen nuoret edustivat hoiva-, ravinto- ja nuorisolan peruskoulutuksia. Tutkimus rajoittui 16–30 vuotiaisiin. Eniten oli mukana alle 25-vuotiaita nuoria. Vastaajista 78 opiskelijaa oli naisia ja 12 miestä.

Nuoret ovat laajalti koulutettuja ammattitaitoisia. Jokaisen nuoren kohdalla koulutusurat to teutuvat eri tavoin. Hyvin harva nuorista jää ilman koulutusta. Aktiivisen työvoimapolitiikan keinoin on määritetty, että jokaiselle nuorelle tarjotaan mahdollisuus kouluttautua ainakin yhteen ammattiin. Kouluttamattomuutta torjutaan lisäksi institutionaalisin hallinnoinnin keinoin, joita ovat työvoimapolitiittiset ja pakkohaun asettamat ehdot.

Nuorten on saatava käyttää ammatillista osaavuuttaan koulutuksesta valmistumisen jälkeen. Nuorten hankituille koulutuksille tulisi löytyä työpaikat ja työt olisivat vielä taloudellisesti palkitsevia sekä työskentelyolosuhteiltaan kannustavia. Näin nuorten ammatillisten koulutuksien tavoitteet pääsisivät parhaiten toteutumaan heidän itsenäisen elämän hyväksi.

Avainsanat: nuoruus, elämänhallinta, ammatillinen koulutus, ammatti, koulutusura, työttömyys, työllisyys, työelämä

1 JOHDANTO

”Juokse villi lapsi, juokse kauemmaksi, siellä kasvat vanhemmaksi ja vapaammaksi, juokse henkesi edestä, ota toivon kipinä mukaan, taivas on täynnä kuumaa terästä, ehkä pian, sitä ei tiedä kukaan.” -Pelle Miljoona-

(Tarmio H. 1990, 95)

Ammatillisen koulutuksen asema on suomalaisessa koulutuskulttuurissa korkea. Koulutusjärjestelmät tarjoavat yhä laaja-alaisempia ja monipuolisempia valinnanmahdollisuuksia nuorille. Valintojen moninaisuus tekee ammatinvalinnasta nuorelle vaikean tehtävän. Työllistyminen useimpien ammattienkaan avulla ei ole tulevaisuudessa varmaa. Epävarmuudesta huolimatta nuorilta löytyy uskoa tulevaisuuteensa. Hyväosaisten nuorten tulevaisuuden visio on menestyä ja kilpailla työmarkkinoilla ammattitaitoisina työntekijöinä. Vastaavasti voidaan kysyä, mitä tapahtuu niille nuorille, jotka syrjäytyvät yhteiskunnallisesta kamppailusta koulutuspaikastaan. Näiden nuorten kohdalla luotetaan sosiaalisten verkostojen turvaavan nuorten epävakaita olot.

Nuoret kokevat eri tavoin onnistuneen koulutusuran kilpailevassa, modernisoituneessa yhteiskunnassa. Nuorilla on sekä toiveita että pelkoja tulevaisuuksiensa suhteen. Aikuisen ihmisen velvollisuus on olla tukemassa näitä kasvuprosesseja. Koulutusten päämääriä tavoiteltaessa toiminnan muodot ja mielipiteet vaihtelevat nuorten yksilöllisten tarpeiden mukaan.

Nuorten mahdollisuudet kouluttautua laaja-alaisiksi moniammatillisiksi on nykyaikaisen koulutuspolitiikan antama mahdollisuus. Koulutuksesta on tullut

vaikutin nuorten elämässä useiden hankittujen tutkintojen ja työkokemuksen myötä. Modernissa yhteiskunnassa muutokset kietoutuvat yksilöllisiin elämän tilanteisiin. Näissä olosuhteissa piileekin riskien epävarmuus ja valintojen moninkertaisuus. (Giddens 1992, 1-3.)

Pro gradu-tutkimuksessani tarkastelen nuorten ajatuksia, mitkä syntyvät ammattitaidon myötä. Mielenkiinto aiheeseen on saanut alkunsa kahdesta seikasta. Ensinnäkin yksilön tasa-arvoisista mahdollisuuksista edetä opinnoissaan sekä toisena näkökulmana ovat kokemukseni koulutusuralla etenemisestä. Näiden taustojen myötävaikutuksesta pohdin asioita, jotka vaikuttavat nuorten ammatilliseen kouluttautumiseen. Tutkimusongelmat ovat: 1) Miten tärkeänä nuoret ammatillisuutta arvostavat? 2) Mitkä tekijät ohjaavat nuorten koulutusuravalintoja? 3) Minkälaisia toiveita nuoret asettavat ammatitaidolle työmarkkinoille siirryttäessä?

Tutkimuksen kohdejoukkona ovat 16-30-vuotiaat nuoret, joiden elämäntilanne on siirtynyt toisen asteen ammatillisen koulutuksen infrastruktuuriin pohjoisen Keski-Suomen alueella. Vuoden 2002 aikana tutkimus etenee kaksivaiheisesti: essee-kirjoitukset keväällä ja strukturoidut kyselyhaastattelut syksyllä.

Ammatillisen koulutuksen tärkeyttä nuorten elämän suhteen on tutkittu vähän. Esimerkiksi tutkimukset: Nuoren aikuisen hyvinvointi, onnellisuus ja subjektiiviset näkemykset elämänhallinnasta (Heinäaho 1993) ja Ammatikoulutus-/lukiovalinnan perusteet (Forsman 1989) mainitakseni ovat nuorten elämään liittyviä tutkimustöitä ja kuvaavat ammatillisuuden järjestymistä nuorten elämässä. Tutkimuksen aiheesta on tehnyt väitöskirjassaan Jukka Tervo vuodelta 1993. Hän on selvittänyt nuorten syrjäseudun sosiaalistumisongelmia koulu- ja työsuhteissa. Sosiaalistuminen ja työn merkitys nuorten arjessa ovat muuttuneet kohti urbaania ajattelua (Tervo 1993, 3.) Tutkimuksen haaste on, tuoda nuorten ajatukset edustavasti esille. Nuorilla on tavoitteena, että hankittu koulutus ja siitä saatava hyöty kohtaisivat.

2 NUORUUS

2.1 Nuoruus ja elämäntilanne

Nuoruus on luonnollinen elämäntilanne ihmisen elämässä. Nuori peilaa omaa itseään aikuisten maailmaan, jolloin ”liekit” ja ”leimahdukset” ovat arkea ja kuuluvat normaaliin ihmisen kehitykseen. Hetkittäinen kärsimättömyys ja tilanteiden hallitsemattomuus on asioiden tutkimista omassa sisäisessä maailmassa. Matkalla aikuisuuteen nuoret kyseenalaistavat lapsena hankitut arvot ja hylkäävät lapsuuden aikaiset toiminnat. Samoin heidän odotetaan alkavan kehittää identiteettiään, joka on jokaisella oma ja eriytyy omasta kodista sosiaalisesti ja psykologisesti. Ei ole yhtä tyypillistä nuorta tai nuorisoa, vaan on nuoria kaikenikäisiä (Tervo 1993, 10).

Nuorten normaalilla elämäntilannella tarkoitetaan heidän selviytymistään ja menestymistään elämässä. Englanninkielinen vastine toiminnalle on coping. Nuoren elämässä on normaalia kasvua tunteiden ja tilanteiden aaltomaisissa vaihteluissa. Elämäntilanne kuvaa keinoja, joilla kriisivaiheista selviydytään. Useat elämäntilannan kriisit ovat yhteydessä normaaleihin ja tavanomaisiin elämäntilanteisiin. Elämäntilanne on monisäikeinen kokonaisuus, jonka avulla yksilö hallitsee elämäänsä. Ikä on elämäntilanteiden tila, jota aikuisuus, kasvattaminen, ohjaaminen ja opettaminen eri-ikäisten yksilöiden kohdalla erottavat (Hoikkala 1993, 19–20; Vähätalo 1998, 54–55.) Nuoren kohtaama

elämänhallinnalliseksi kriisiksi voidaan kutsua myös siirtymää elämänvaiheesta toiseen. Opiskelun aikana nuori käy läpi aikuistumiseen liittyvän kasvun, jonka myötä hän siirtyy myöhäisnuoruudesta varhaisaikuisuuteen. Kriittiset elämänvaiheet pitävät sisällään aina tiettyjä jännitteitä selviytymisestä elämässä. Nuoret hahmottavat uudelleen omaa identiteettiään ja suhdettaan ympäristöön. Nuorten elämänhallinnan selviytymiskeinot kehittyvät emotionaaliseen riippumattomuuteen. Siihen vaikuttavat nuorten työ- ja ammattiuran valinnat. (Aittola 1992, 29).

Nuorten elämänhallintaan sisältyy muutoshaluttomuus yksilön identiteetin suhteen. Tämä tulee esille tilanteissa, kun elämäntilannetta ohjaavat passiivisuus ja eräänlainen kapeakatseisuus tulevaisuuden suhteen. Tilanne konkretisoituu selvästi koulutuksen ulkopuolelle jäävien nuorten kohdalla. Aho & Vehviläinen (1997) nostavat esille ajatuksen nuorten pyrkimyksestä uudenlaiseen ajattelu-tapaan: Pitäisikö minun muuttaa ajattelu- tai käyttäytymistapojani tulevaisuudessa? (Aho & Vehviläinen 1997, 213).

Nuorten sosiaalisella hyvinvoinnilla tarkoitetaan yksilön omaa vastuuta itsestään. Tämä nuorten elämänhallintaan tiiviisti liittyvä piirre on vuorovaikutusta, jossa yhteiskunnan sosiaalinen järjestys on olennainen osa sen toimivuutta. Siinä korostuvat yksilöiden yhteiskuntaan kiinnittymisen ja sitoutumisen suhde. Sosiaalisella järjestyksellä on myös valikointi ja toimijakeskeinen suuntaus. Yksilöt ovat osa hyvinvointiyhteiskuntaa. Järjestelmä on näkynyt yksilöiden koulutuksen lisääntyvinä mahdollisuuksina. (Suikkanen, Linnankangas & Karjalainen 1999, 94–95).

Ikä yksilön ominaisuutena tuottaa persoonallisia rakenteita. Iän merkitys lisää erilaisuutta eri ikäryhmien välillä yhteiskunnassa. Ikä määrittelee statuksen ja toiminnan tarpeen lapsuuden, nuoruuden ja aikuisuuden viidakossa. Se lisää yksilöllisiä tarpeita, motivaatioita, kilpailua ja laatua ryhmien välisessä sisäisessä toiminnassa. Elämän suuntaviivat tuovat esiin lisäksi institutionaalisuu-

den uskomukset ja roolit. Institutionaalisia malleja ovat lisäksi erilaiset oppilaitokset, työpaikat ja organisaatiot (Buchmann 1989, 29–31; Heikkinen & Laiho 2001, 15).

2.3 Erilaisia käsityksiä nuoruuden tunnistamisesta

Mitä on nuoruus? Mikä on nuoriso? Ovatko nuoret ihmisiä matkalla lapsuudesta aikuisuuteen? Yhteiskunnallinen ryhmä, jonka erityistehtävänä on kehittyä ja kasvaa täysivaltaisiksi kansalaisiksi? Vai ovatko nuoret seksuaalisuuden kynnyksellä oleva hämmentynyt joukko? Tarkasteltiinpa nuoruutta mistä näkökulmasta tahansa, useimpien keskustelujen pohjalta löytyy ajatus nuoren muuttuvasta ruumiista. Ero lapsen ja aikuisen sosiaalisten kategorioiden välillä on määritelty hyvinkin ruumiillisin termein – puhutaan kasvamisesta ja kehittymisestä (Oinas 2001, 17.)

Nuoruutta voidaan ymmärtää erilaisin käsittein riippuen siitä, mistä näkökulmasta asiaa tarkastellaan. Nyysölä & Pajala (1999) käsittelevät nuoruutta valtakäsitteilyksenä, koska nuoruuden määrittelee se taho, joka on ottanut itselleen määrittelyvallan. Voidaan puhua jopa iän asettamasta kategoriasta. Historiallisesta näkökulmasta tarkasteltuna nuoruutta voidaan määritellä kaikissa yhteiskunnissa jatkuvana tarkkailun valtakulttuurina. (Heiskanen & Mitchell 1985, 10.) Hoikkala muistuttaa Suurpään (1993, 45) mukaan, että nuoruus liittyy perinteisesti biologiseen ikäjakaumaan, jossa se vaikuttaa psykologisena, sosiaalisena, kulttuurisena ja yksilöllisenä olotilana. Yleisesti nuoruus ulkopuolisin silmin tarkasteltuna näyttäytyy voimakkaana kapinoinnin, muutosten ja toiveiden aikana. Tästä seuraa nuoruuteen samastumisen käsite iästä riippumatta. Käyttäytymisessään nuori toimii tietyn opitun mallin mukaisesti.

Havighurstin (1974) kehitystehtäväteoria perustuu nuoren rakenteellisten kasvuvoimien ja sosiaalisen ympäristön vuorovaikutukseen. Hän painottaakin so-

peutumista sosiaaliin odotuksiin ja paineisiin. Myöhäisnuoruuden kehitystehtävät jakautuvat Havighurstin mukaan seuraavasti: 1) Emotionaalinen riippumattomuus omista vanhemmista, jolloin nuori hylkää vanhempiensa asettaman maailmankuvan 2) Parisuhteeseen, avo- tai avioliittoon valmistautuminen on Havighurstin mielestä eronnut perinteisestä ajattelusta siinä mielessä, että nykypäivänä nuorilla on vaihtoehtoista etsintää ja kokeiluja enemmän kuin esimerkiksi vanhemmillaan. 3) Viimeisenä on uranvalinta ja ammattiin valmistautuminen. Uranvalinta on osa yksilön emotionaalisen riippumattomuuden kasvua ja edellytys itsenäiseen aikuiselämän suunnittelulle ja toteuttamiselle. (Havighurst 1974, 24; Nummenmaa 1996, 3).

Ziehe (1991) puolestaan kuvaa nuoruutta tietynlaisena keinulautana, jossa ilmenee aikuisen ja nuoren keskinäinen suhde ja niiden välinen epävarmuus. Lisäksi hänen mukaansa aikuisen ja nuorten välille kasvaa ajan kuluessa identiteettityöhön kytköksissä olevia mahdollisuushorisontteja ja etsintäliikkeitä (Ziehe 1991, 48; Suurpää ym. 1996, 45). Vygotsky (1978) (Lyytinen ym. [1997, 26] mukaan) puolestaan määrittelee ihmisen kehitystä syntyvän kahdessa tasossa. Ensiksi, toiminta näkyy henkilöiden välisissä vuorovaikutuksissa ja vasta sen jälkeen yksilön sisäisessä toiminnassa. Vygotskyn teoria perustuu ajatukseen lähikehityksen vyöhykkeestä, jonka hän selitti muodostuvan ihmisen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Lyytinen, Korkiakangas & Lyytinen 1997, 26.)

Nuoren toiminta on suurta sosiaalista samaistumista. Yhteiskunnallisena lieveilmiönä nuoruuden pidentymisestä seuraa, ettei suoranaisesti osata tarkalleen selvittää, milloin nuoruus alkaa ja milloin päättyy. Suomen lain mukaan nuori on aikuinen täytettyään 18 vuotta. Nuorena ja nuorekkaana säilymisen ideologia toimii jatkuvana globalisaation muokkaama keinotekoisena kategoriana nuoruudesta. Pidentynyt nuoruusikä ei ole pelkästään huono asia. Sen yhteys yksilön haluun kouluttautua uudelleen kasvaa. Enää koulutus ei liity elämän tiettyyn ajanjaksoon vaan koulutus nähdään jatkuvana toimintona läpi elämän

kulkevana mahdollisuutena. Aikuisuutta ei mielletä saapumispisteenä nuoruuden jälkeen vaan koko elämän läpikäyvänä jatkumona. (Suurpää & Aaltojärvi 1996, 28; Nyyssölä & Pajala 1999, 11–12).

Nuoruus on tilannesidonnainen käsite. Tämä tarkoittaa eri institutionaalisia tahoja, jotka määrittelevät nuoruutta. Työmarkkinatukea voi nauttia peruskoulun käynyt nuori 16-vuotiaana, jos hän on hakeutunut ammatilliseen oppilaitokseen, mutta ei ole sinne päässyt. Ammatillisen edunvalvonnan piirissä nuoruutta tai ”nuoruuden kaltaisuutta” käsitellään jopa 30 ikävuoteen saakka, vaikka todellisuudessa ollaan jo varhaisaikuisuudessa. Kasvatustieteellisen kategorioinnin mukaan nuoruus alkaa varhaisnuoruudella 12-vuoden iässä ja päättyy nuoruuteen 25-vuotiaana, jolloin aikuisuuden katsotaan alkavan. Nuoruusiän todetaan päättyvän, kun nuori on saavuttanut fysiologisen ja fyysisen kypsyyden. Eriksonin kehitysteoriassa nuoruuden identiteetin saavuttamisessa kehityksen tärkein tehtävä on identiteetin muuttuminen aikuiseksi. Se tapahtuu etsimisen, itsensä ja sosiaalisen yhteisön ymmärtämisen hyväksymisenä. Roolien jäsentymättömyyttä seuraa, jos kehityksessä tapahtuu häiriöitä, joita voivat olla liiat suuret odotukset ja terveiden toimintamahdollisuuksien ristiriitaistuminen. (Lyytinen ym. 1997, 163–164.)

2.3 Nuoren koulutusajan erilaiset luokitukset

Tervo (1993) erittelee nuoruutta koulutuksen oppimiskokemusten ja asenteiden avulla, joita hän on tutkinut väitöskirjassaan. Ensimmäisenä on ”helpolla menestyjät”, joita kuvaa positiivinen suhtautuminen koulutukseen. Nuori kokee, että hyvän elämän hallinnassa koulutus on yksi elämän itsetarkoituksista. Tämä tulee esille mm. ammattikoululaisten haastatteluissa, joissa nuoret kokevat elämänsä olevan ”hyvässä mallissa” sekä koulutus on edennyt heiltä ilman suurempia vaikeuksia. Tervon (1993) tutkimus kohdistui nuorten ammatillisen

identiteetin ja työorientaation rakentumiselle. Hän toteaaakin, että erityisesti ”helpolla menestyjät” tavan nuorilla ei ollut tapana miettiä työelämään liittyviä kysymyksiä. Toisena on ”ahkerat yrittäjät” tyyppiin kuuluvat nuoret, jotka ovat ajattelultaan päämäärärationaalisia ja konservatiisempia kuin edellisen tyyppin edustajat. Näille nuorille on ominaista aikainen tietous tulevasta ammatistaan, johon he pyrkivät sinnikkäästi. Nämä nuoret arvostavat työn tekemistä, ovat arvolatautuneita ja toveripiirin merkitys on heille toisarvoinen asia. Kolmantena vaiheena on ”pettymyksistä selviytyvät” nuoret. Heille on ominaista erilaiset kriisinhallinnat ja niiden vaikutukset elämänhallintaan (copying) ja siellä menestymiseen. Ammatillisissa oppilaitoksissa on Tervon mukaan eniten pettymyksistä selvinneitä nuoria. Ammatillista koulutusta voidaan pitää jo yhtenä selviytymisväylänä elämässä. Kriisien jälkeen ammatillinen koulutus oli osoittautunut usean nuoren kohdalla oikeaksi ratkaisuksi (Tervo 1993, 69–77.)

Seuraavat Tervon (1993) kaksi viimeistä luokkaa ovat ”koulunkäyntiin masentuneet” ja ”koulunkäyntiä vastustavat” nuoret, joilla on todellisia riskejä syrjäytyä koulutusjärjestelmästä. Molempien tyyppien nuoret kokevat, että työelämä vapauttaa heidät vastuustaan kouluttautua. Näillä nuorilla on lisäksi monenlaisia sosiaalisia ja psyykkisiä elämänhallinnan kriisejä (Tervo 1993, 78–87.) Tuohinen & Vuorinen (1987) ovat erittelyssään päätyneet samanlaisiin tyyppiteluihin kouluasennoitumisen suhteen kuten Tervo, Aho & Vehviläinen (1993, 1997). Ensimmäisenä tässä joukossa ovat ”sopeutajat” suurimpana ryhmänä. Heille on ominaista koulun vaatimukseen mukautuminen ja lähes neutraali suhtautuminen opetuksen vaatimiin velvollisuuksiin. Toisena ovat ”koulumyönteiset oppilaat”, jotka viihtyvät koulussa hyvin. Kolmantena ovat ”vetäytyjät”, jotka jättäytyvät syrjään sekä opetuksesta että sosiaalisista tilanteista. Viimeisenä heidän mukaansa tulevat ”häiriköt”, jotka muita selkeämmin vastustavat koulun järjestystä ja usein tavoitteitakin (Tuohinen & Vuorinen 1987, 245–246.)

Aho & Vehviläisen (1997) tutkimus jakaa nuoria vielä yksityiskohtaisimpiin

ryhmiin heidän asennoitumisensa ja kiinnostuksensa perusteella koulutukseen ”*Elämä on projekti*” - nuorille, jotka ovat jääneet koulutuksen ulkopuolella valintojen päättämättömyyden vuoksi. Keskiasteen lakimuutoksen takia nuori on kahden koulutusvaihtoehdon loukussa. Näillä nuorilla on sisäinen pyrkimys rakentaa korkean koulutuksen ammatillinen ura. ”*Omiin juttuihin keskittyvien*” - nuorten kohdalla on kyse tarpeesta rajata suppea ammatillinen koulutusura, joka ei näiden nuorten kohdalla tarjoa heille ollenkaan sopivaa vaihtoehtoa. ”*Ammattikeskeiset*” - nuoret edustavat tutkimuksessa valtaosaa nuorista, jotka määrittelevät itsensä ihan tavallisiksi nuoriksi. ”*Ammattialastaan varmoilla olevilla*” - nuorilla on ollut ongelmia päästä haluamiinsa työtehtäviin koulutuksen päätyttyä. Aho & Vehviläinen (1997) konkretisoivat vakavan ongelman nuorten koulutusuraratkaisuisissa, johon vaikuttaa erilaisten ryhmittymien valinnat koulutusurien perusteella. Nuoret eivät pääse haluamaansa koulutukseen epäonnistuneiden valintojen vuoksi tai peruskoulun keskiarvo ei riitä vaatimukseksi jatkokelpoisuuspaikkoihin, joihin nuori on pyrkinyt (Aho & Vehviläinen 1997, 214–215.)

2.4 Sosiaaliset kontekstit koulutusuran määrittäjänä

Koulutuksellinen elämänpolku koetaan fyysisen ja psyykkisen kasvun aikana. Koulutusaikojen pidentyminen aikuisikään saakka pitää sisällään kasvun varhaisnuoruudesta aikuisuuteen. Elämäntilanteet ovat yhteydessä aikakautensa ilmiöihin, kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin ehtoihin, jotka säätelevät osaltaan elämänkulkua. Yksilöllisen ja yhteiskunnallisen suhde on osa elämisen prosessia. (Pohjola 1994, 15.) Tämän perusteella elämänkulkua tulisikin tarkastella koulutus- ja työhistorian suhteen kokonaisuutena. Brittiläisessä kirjallisuudessa siirtymistä koulutuksesta työelämään kuvataan transition – käsitteellä. Sen avulla nuoruus siirtyy aikuisuuteen tiettyjen instituutioiden välityksellä. Keskeisimpiä niistä ovat työmarkkinoille tulo, kotoa lähteminen ja perheen perus-

taminen. Neugarten (Nummenmaa [1996, 2] mukaan) esittääkin jo vuonna 1977, että transition käsite merkitsee siirtymiä kehitysvaiheesta toiseen sekä näihin tapahtumiin liittyviä psykologisia muutoksia. Lisäksi kehityksen tavoitteena on yksilöllinen aikuisuus ja itsenäisyys (Nummenmaa 1996, 2.) Aittola (1992) on todennut, että opiskeluaikojen pidentyminen lisää kokemusten erilaisuutta ja voi aiheuttaa samaan sukupolveen kuuluville aikalaistensa eriaikaisuutta. Nuorten odotetaan suhtautuvan tarjottuun koulutukseen kuuliaisesti, koska ennen kaikkea nuoret kokevat pidentyneen opiskeluajan olevan henkilökohtainen investointi tulevaisuuteen (Aittola 1992, 28; Aho & Vehviläinen 1997, 38–39; Nyysölä & Pajala 1999, 11.)

Buchmann (1989) puolestaan kuvaa nuorten sosiaalista yhteiskunnallistumista rakenteellistuvalla yksilöllistymisellä. Hän tarkoittaa ihmisten elämänkulun reittien erilaistumista, jotka tapahtuvat elämän kulun katkosten ja siirtymien seurauksena ja yksilöiden reagoitina vaihtuviin tilanteisiin. Lisäksi hän korostaa elämänkulun siirtymien ja erilaisen valintojen kasvavaa yksilöllistymistä, mutta samalla niiden ohjautumista monista yksilön ulkopuolisista tekijöistä. Hän lisää vielä käsityksen nuorten muuttuneesta sosialisatiosta. Nuorten mahdollisuudet valita ovat lisääntyneet silti monet muodolliset yhteiskunnassa vallitsevat säännöt ja käytännöt määrittelevät puitteet yksilöiden toiminnan mm. koulutuksesta työelämään siirtymisessä. Kyvykkyys, aiempi menestys tietyllä elämäntilanteella ja temperamentti- ja persoonallisuustyypit ohjaavat nuoren oman elämän suunnitelmien laatimista. (Antikainen 1986, 103–105; Buchmann 1989; Nummenmaa 1996, 6–7; Lyytinen ym. 1997, 260–262; Suikkanen, Linnankangas & Karjalainen 1999, 95.)

Sosiaalisella perimällä tarkoitetaan vaikutinta, miten nuori valitsee ja kokee tulevaisuutensa. Silvennoisen (1993) (Suikkanen, Linnankangas & Karjalainen [1999,108–120]) mukaan koulutus toimii suodattimena perheestä työmarkkinoille ja kouluttamattomuudella on taipumus periytyä sosiaalisesti. Siirtyminen työelämään on ollut käännekohta monelle nuorelle kohti aikuisuutta. Samalla

se on ollut institutionaalisen elämäntilanteen merkittävin vaihe. Koulutus on portti itsenäiseen elämäntilanteeseen (emt. 1999, 108–120.) Gallie & Paugam (2000) sekä Aho & Koponen (2001) ovat tutkimuksissaan havainneet, että vanhempien tulotasolla ja taloudellisella asemalla on yhteys nuorten koulutuksen tasoon ja ammatillisen koulutuksen valintoihin. Samoin perhe ja koulutus yhdessä ovat tärkeitä taloudellisia vaikuttimia perheen sosio-ekonomiseen tilaan. Lisäksi sosiaaliryhmien erilaiset kulttuurierot muokkaavat nuorten ajatuksia koulutuksen hyödyllisyydestä. Vanhempien, perheiden ja varsinkin isien koulutussenvastaiset teot ja asenteet vaikuttavat voimakkaasti. Kuusinen täydentääkin, että nuoret epäonnistuvat, koska he eivät ole tarpeeksi lahjakkaita eivätkä motivoituneita käymään koulua. Heidän vanhempansa eivät ole kiinnostuneita lastensa koulunkäynnistä, kodit ovat ahtaita ja meluisia ja yhteensä yksilöiden elämäntilanne sisältää runsaasti koulun tavoitteiden kanssa ristiriitaisia tekijöitä. (Kuusinen 1986, 196; White 1990, 79; Antikainen 1992, 122; Aho & Vehviläinen 1997, 28; Gallie & Paugam 2000, 237; Aho & Koponen 2001, 27; Heikkinen & Laiho 2001, 144.)

Yhteiskuntajärjestelmän muuttuminen ei ole poistanut sosiaaliluokan mukaista valikointitehtävää. Antikainen, Rinne & Koski (2000, 86–87, 105.) pohtivat, miksi koulutus ja ammattiasemat näyttävät edelleenkin periytyvän? He kirjassaan viittaavat Pierre Bourdieun käsitykseen koulutusjärjestelmän harjoittamasta symbolisesta väkivallasta. Tämä tarkoittaa heidän mukaansa koulutuksen tukevaa keskiluokkaista kulttuuria ja arvoja ja suosii yksilöitä, jotka ovat jo lapsuudessaan omaksuneet tämän sosiaalisen perimän. Tasa-arvoon on pyritty kieltämällä oppilaiden sosiaalinen ja kulttuurinen tausta. Näin on unohdettu nuorten yksilöllinen identiteettikasvu ja vertaisryhmiin kuulumisen osana nuoruuden kehitystä. Sosiaalisen taustan vaikutus korostuu nuoruusiän koulutusvalinnoissa ja koulutusuralla. Merkitys pienenee opintojen edetessä. (Antikainen 1992, 123.)

Kuusinen (1986) toteaa, että yhteiskunnan kerrostumarakenteen uusintaminen

tapahtuu erityisesti koulun piilo-opetussuunnitelman vaikutuksesta, jolloin odotukset ja vaatimukset kohdistuvat epätasaisesti. Kuusisen mukaan koulutusjärjestelmät suosivat yhä ylä- ja keskiluokasta tulevia oppijoita ja syrjivät alemmista kerroksista tulevia. Tasa-arvon toteutumiseen tähtäävästä tavoitteesta ei meillä kuitenkaan ainakaan virallisesti ole luovuttu (Kuusinen 1986, 197.) Antikainen (1985) täydentääkin, että koulutuksen muuttuminen tasa-arvon suuntaan edellyttää oppijan oman elämän ja kulttuurin kunnioittamista tinkimättä siltikään oppimisen tasosta. (Antikainen 1985, 24–32).

Yksilön taloudellisella asemalla ei ole enää yhtä ratkaisevaa merkitystä opintojen suorittamisesta, vaan painopiste on siirtynyt kulttuuriseen pääomaan, joka on alkanut yhä enemmän määritellä tulevaa koulutusuraa. Taloudellinen riippumattomuus on poistanut koulutuksellisia eriarvoisuuksia (Antikainen, Rinne & Koski 2000, 45-49). Baeghte täydentääkin, että nuoret kokevat olevansa hyödyllisempiä yhteiskunnassa vasta varsin myöhäisessä vaiheessa elämäänsä. Koulutusten pidentyminen on johtanut siihen, että nuoret ovat taloudellisesti pitempään riippuvaisia vanhemmistaan. (Baeghte 1989, 28–32.) Ylisukupolvi-taisen uusittamisen mallissa ikääntyneet, vähän koulutusta hankkineet on aina pyritty korvaamaan aikaisempaa nuoremmilla ja paremmin koulutetuilla ikäluokilla (Nummenmaa 1999, 96–120.)

Sosiaaliset mallit Julkusen (1997) (Pohjola [1994, 16] mukaan) määrittelevät yksilön toiminnallisen suhteen työmarkkinoihin, rakenteellisen suhteen toimeentuloon ja omaan identiteettiin. Valtio suosii tavoitemallien mukainen yhteiskuntapolitiikka. Yhteiskunnassa elämää hallitsee sukupuolisopimuksen sisältämät ehdot, jotka asettavat miesten ja naisten elämisen rakentumisen eri tasoille (Pohjola 1994, 16.) Ideologisen individualismin rakenteissa Buchmann näkee valtion ja yhteiskunnan kulttuurisen pohjan. Ihmisen elämä järjestäytyy kronologisesti iän mukaan sekä valtion asema hallita koulutuksista valmistuvia että ammatillisesti taitavia eri sosiaaliryhmiin (Buchmann 1989, 23.)

Koulutuksen entistä selvemmän valikointifunktion seurauksena jako vailla koulutusta olevien ja koulutusta hankkineiden välillä saattaa yllättävästi kasvaa. Koulutus tuottaa ennakoimatonta eriarvoisuutta. Tilanteessa, jossa rakenteita ei pystytä näkemään suhteessa elämänkulun katkoksiin, siirtymiin ja niiden tuottamiseen. (Suikkanen, Linnankangas & Karjalainen 1999, 71–72). Samankaltaiseen tulkintaan yhtyy myös Buchmann. Hänen mukaansa koulutus pitää nuoret pois työmarkkinoilta ja se muokkaa nuoruutta. Koulutus riistää nuoren itseisarvoa, taloudellista riippumattomuutta ja siirtää todellista aikuisuuden alkamista eteenpäin. Samoin se viivästyttää yksilön omien valintojen mahdollisuuksia (Buchmann 1989, 80–81; Aittola 1998, 59–89.)

Nuoret aikuiset tulevat vanhemmiksi myöhemmin. Voidaan todeta, että on tapahtunut vakauttamista siirtymisessä aikuisuuteen. Aikuisten maailma aukeaa koulutusten päätyttyä varsin nopeasti, siirtymävaihe on lyhyt, joka on lisännyt suhtautumista omaan elämään ja perheeseen. Toisaalta todellisuus nuoruuden ja aikuisuuden aseman välillä on hämärtynyt. Aikuisten kulttuuri on anastanut arvoja nuoruudesta pois. Nuoret käyttäytyvät kuin aikuiset tai syyttelevät samoin kuin he. Nuoret vaativat aikuisilta elämäntyyliinsä omien vaatimustensa mukaista hyväksyntää (Buchmann 1989, 81–86.)

3 AMMATILLISEN KOULUTUKSEN RAKENNE

3.1 Koulutuksen rakenteellinen kehittyminen

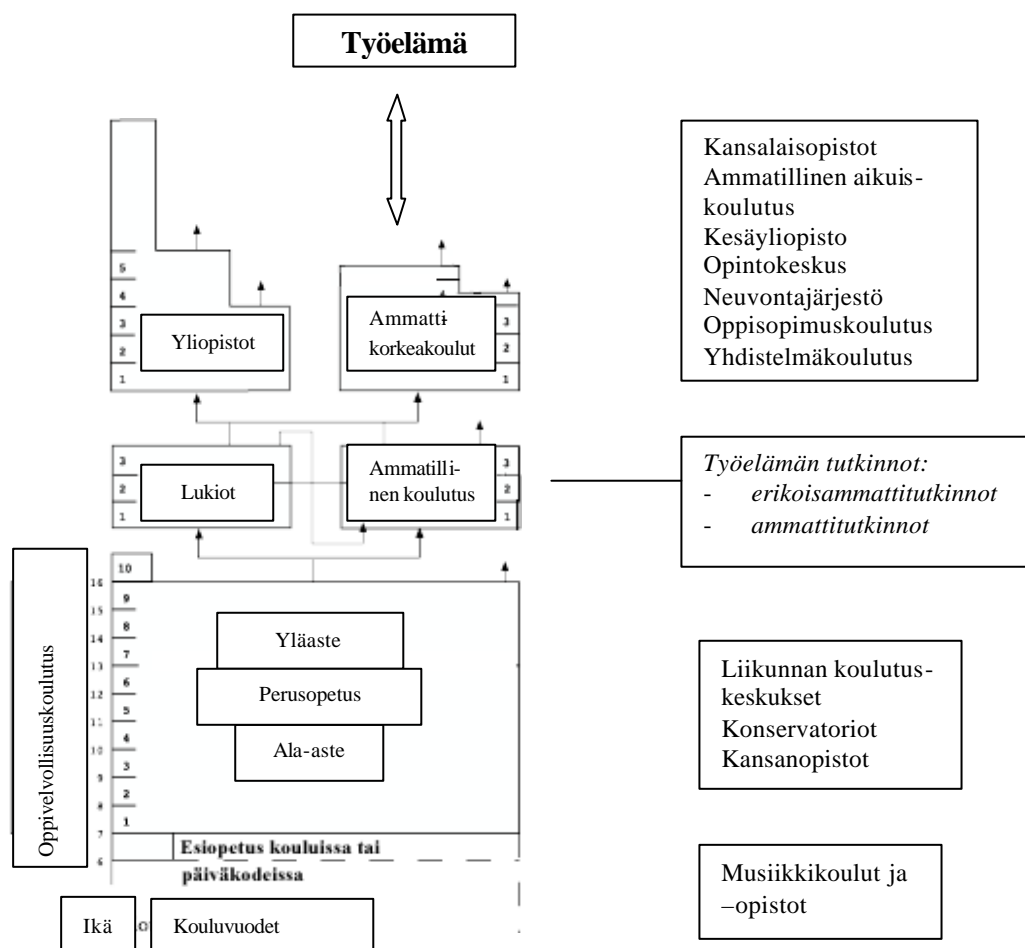
Ammatillisen koulutuksen kehityksen rakenteet alkavatkin varhaiselta teollistumisen aikakaudelta aina 1800-luvun alusta. Autonomian siirryttäessä Suomi säilytti Ruotsin vallanaikaiset lainsäädäntönsä opetuksen järjestämisestä. 1800-luvulla. Suomeen alkoi syntyä ammattiopetusta nopeasti kasvavan teollisuuden ja rakentamisen tarpeisiin. Vuonna 1898 annettuun asetukseen kirjattiin kunnille velvoite järjestää kaikille kouluikäisille lapsille mahdollisuus koulunkäyntiin. Koulutuksen ulottaminen kaikkia kansalaisia koskevaksi ja maan kaikille alueille sekä koulutustason jatkuva nostaminen tulivat alusta asti nuoren valtion linjaksi. Julkisen vallan tuli myös ylläpitää tai tukea yleissivistävää koulutusta, ammatillista koulutusta ja ylempiä koulutusjärjestelmiä. (www.edu.fi/info/system/suomi/sisalto.html, 11.4.2002). Ammattikoulujärjestelmä kehittäminen alkoi sotien jälkeen, mutta vielä 1960-luvulla ammattiin opiskelu koulun penkillä oli harvinaista. 1980-luvulla toteutetussa keskiasteen uudistuksessa ammattitaidon oppiminen koulumaistettiin lähes täydellisesti. (Klemelä 2001, 145).

Yhteiskunnan jälleenrakennus korostui voimakkaasti 1950-luvulla nuortenkin elämässä ja ammatillisissa valinnoissa. 1950-luvulta alkanut uudenaikaistumisen korostus johti 1960-luvun voimakkaaseen taloudelliseen kasvuun. Yksilöi-

den ja ryhmien välisen koulutusideologian katsotaan syntyneen näinä vuosikymmeninä. 1970-luvun jälkipuoliskoa varjostivat poliittiset katastrofit ja taloudelliset taantumet. Aatehistorialliset käsitykset ja näkemykset alkoivat muokkaantua ihmisten välisissä suhteissa kyseisinä ajanjaksoina (Heiskanen & Mitchell 1985, 69.) Vaikutus näkyi ammatillisuuden korostamisena, joka oli voimakkaimmillaan 1960-luvulla, jolloin ammatillinen koulutusjärjestelmä kehittyi voimakkaimmin. Yhteiskunnalliset olosuhteet muuttuivat radikaalisti. 1970–1980-luvuilla suomalaisessa yhteiskunnassa nuorten elämän keskeiset alueet – koulutus, työ ja vapaa-aika – olivat toisiinsa sidoksissa. (Nummenmaa 1996, 10.) Vanha elämäntapa ei kiinnostanut enää nuoria. Ziehe (1991) kuvaa 1960 ja 1970 lukujen nuoria eräänlaisena nuoruuden uutena esiintulona. Aikaisemmin nuoruutta ei varsinaisesti ollut, vaan lapset menivät heti töihin kun kykenivät. (Ekola & Linnankylä & Volanen 1988, 7; Ziehe 1991, 97; Tervo 1993, 5).

Tilanne johti siihen, että nuoret muuttivat kaupunkeihin paremman elintason perässä. Perinteinen työ ei periytynyt enää isältä pojalle eikä äidiltä tyttarelle. 1960-luvun murroksen jälkeen, koulutuksesta tuli entistä tärkeämpi ammatillisten ja sosiaalisten taitojen välittäjä ja uusi sosiaalistaja. Ammatti saattoi yhä harvemmin periytyä perheessä tai välittyä paikallisen yhteisön perinnetiedon varassa (Tervo 1993, 5.) Oppipoikuus muuttui ammatillisista oppilaitoksista saatavaan tietoon ja hyötyyn, kun aikaisemmin vanhemmat opettivat työn tekemisen avulla elämänhallinnan tärkeimmät asiat. Nuorten elämänhallinnalle oli ominaista oman rahan käyttö ja vertaisryhmiin kuulu minen. Nuorisokulttuuri muuttui 1980 luvulla yhteiskunnallisesti passiivisemmäksi, minäkeskeisemmäksi ja myös urheilullisempaan suuntaan. Nuoria yhä enemmän kiinnosti taloudellinen toimeentulo, nopea uralla eteneminen ja henkilökohtainen menestys. (Aittola 1992, 12; Tervo 1993, 5; Heikkinen ym. 2001, 170). 1990-luvulle tultaessa koulutus, työ ja vapaa-aika eriytyivät toisistaan yhä enemmän työelämän murroksen seurauksena. (Nummenmaa 1996, 10).

Kehitys koulutusrakenteissa on kehittynyt neliportaiseksi koulutusjärjestelmäksi. Se jakautuu esiopetukseen ennen varsinaisen oppivelvollisuuden alkua sekä alku-, perus-, toisen asteen- ja korkeakouluasteen opetukseen. Perusopetuksessa oppivelvollisuus kestää yleensä 9 vuotta. Erityishuollon opetuksen piirissä oppivelvollisuus on pidempi eli 11 vuotta. Oppivelvollisuuskoulutuksen suoritettuaan nuori voi hakeutua joko ammatti- tai lukio koulutukseen. (www.edu.fi/info/system/suomi/sisalto.html). Nuorille uudistus merkitsee yksilöllisten ominaisuuksien tarkempaa huomioimista koulutusurilla. (Jahnukainen 2001, 53–54.) Ammatillinen peruskoulutus sisältää toisen asteen perustutkintoihin, opistoasteen tutkintoihin ja ammatillisen korkeasteen tutkintoihin johtavat ja valmistavat koulutukset. (Vento 2002, 17.)

Kuvio 1. Suomen koulutusjärjestelmäkaavio ©, Opetushallitus 2001; Hirsjärvi, S. & Huttunen, J. 1999, 27; Opiskelijan taskutieto 2002, 12.

Nykyinen toisen asteen ammatillinen koulutus jakautuu kolmeen osa-alueeseen. Ammatilliseen perustutkintoon (PT), ammattitutkintoon (AT) ja erikoisammattitutkintoon (EAT). Ammatillinen peruskoulutus on ammatilliseen perustutkintoon johtavaa, pääosin oppilaitosmuotoista koulutusta. Ammatillista koulutusta annettiin 302 ammatillisessa oppilaitoksessa vuonna 2000 (Vento 2002, 17.) Ammatillisena peruskoulutuksena ammatillisen perustutkinnon suorittaminen kestää kolme vuotta. Peruskoulutuksena suoritettaessa tutkintoon kuuluu ammatillisia opintoja ja niitä tukevaa työssä oppimista ja yleissivistäviä opintoja. Valmistuttuaan nuori saa oikeuden hakea opiskeluoikeutta oman alansa ammattikorkeakoulusta. (Koulunkäyntiavustajan oma opas 2001, 30; Koulutus- ja opinto-opas 2002, 19).

Nummenmaan (1996) mukaan ammattitutkintojen määrä suhteessa Suomen väkimäärään on kasvussa. Vuonna 1975 vain 31 % 15 vuotta täyttäneestä väestöstä oli käynyt lukion, ammatillisen oppilaitoksen tms. Tilannetta voidaan tarkastella esimerkiksi vuonna 1960 suoritettujen ammattitutkintojen määrää tarkastelemalla ja verrata niitä vuoden 2000 tilanteeseen. Silloin vain 391 000 nuorta 15 vuotta täyttäneistä oli hankkinut itselleen ammatillisen koulutuksen. Haralan¹ selvityksen mukaan vuonna 2000 koulutuksen saaneiden prosentuaalinen osuus on kohonnut 59 %. (Harala 2001, 11). Nummenmaa onkin ennustanut, että määrä tulisi kohoamaan vuoteen 2000 mennessä 2,2 miljoonaa ammattilaiseen. Tämän mukaan 25–34-vuotiaista 80 % olisi ammatillinen koulutus (Antikainen 1986, 94; Nummenmaa 1996, 13.) Vento² (2001) selvityksessään on samaa mieltä ammatillisen koulutuksen kasvusta Suomessa. Hänen mukaansa tilannetta tulee tarkastella muuttuneilla koulutusrakenteiden järjestyksellä. Laajentunut ammattikorkeakouluverkosto vaikuttaa nuorten koulutuspyrkimyksiin. Vuonna 2000 ammatillisessa peruskoulutuksessa oli 136 700 opiskelijaa, joista 129 639 on toisen asteen koulutuksessa aloittanutta nuorta. Vähennystä edelliseen vuoteen oli 1 % verran. Opistoasteella ja ammatillisella

¹ Harala, oppilaitostilastot vuonna 2001, tilastokeskus. Kootut tiedot ovat oppilaitosten järjestämästä tutkintoihin johtavista koulutuksista.

² Vento, tilastokeskus 2001, oppilaitostilastot. Koulutus. Tilastot@tilastokeskus.fi

korkea-asteella oli kasvua 56 % edelliseen vuoteen verrattuna. Osa koulutuksista oli muuttunut korkeakoulututkinnoiksi, jonka vuoksi prosentuaalinen arvo oli korkea (Vento 2001, 18.)

Suomessa varsinainen ammattikorkeakoulu-uudistus alkoi vuonna 1991. Koikeiluvaiheen jälkeen nykyiset ammattikorkeakoulut toimivat ammatillisen oppilaitosjärjestelmän sisällä. Ensimmäiset vakinaiset ammattikorkeakoulut perustettiin syksyllä 1996. Kehitys jatkui tasaisena ja kaikki Suomen ammattikorkeakoulut vakinaistettiin vuonna 2000. (Harala 2001, 7).

Suomessa ammatillisten tutkintojen määrä on huomattava. Vennon³ mukaan valmistuvien tutkintojen määrässä on tapahtunut vähentymistä vuonna 2000. Tutkintoja suoritettiin 42 700, joista 36 800 oli toisen asteen tutkintoja vuonna 2000. Vähentymistä tapahtui myös korkea-asteen tutkintojen alueella. Vähentymisen syyksi arvellaan meneillään oleva muutosprosessi. (Vento 2001, 19).

3.2 Ammatinvalintoja ohjaavat tekijät

Institutionaalisen ohjaamisen ja hallinnan näkyvin toiminnanmuoto on nuorten velvoittaminen yhteishakuun. Yhteishaku tarkoittaa järjestelmää, jonka kautta haetaan keskitetysti toisen asteen oppilaitoksiin ja ammattikorkeakouluihin. Ammatillisiin perustutkintoihin, päivälukioihin ja osaan kansanopistojen koulutusta on oma yhteishakujärjestelmänsä ja ammattikorkeakoulujen koulutusohjelmiin omansa. Yhteishakuja järjestetään keväisin ja syksyisin. (Koulutus- ja opinto-opas 2002, 35.) Yksittäinen nuori valitsee oman tulevan oppilaitoksensa yleisen mielipiteen, kiinnostuksen ja/tai oppilaitoksen läheisyyden perusteella. Lisäksi nuoreen vaikuttaa mielikuva ammatista, työllistymisestä ja palkkauksesta. Suomessa nuorten virallisesta työ- ja koulutusmarkkinoille ohjaa mi-

sesta vastaavat työ- ja opetushallinto sekä nuori saa ohjausta peruskoulutuksessa ollessaan omalta opinto-ohjaajaltaan. Virallisen tahon oppilaan ohjauspalvelut on kohdennettu pääsääntöisesti peruskoulun tai lukion päättävien oppilaiden sekä erityisryhmien koulutukselliseen ohjaamiseen. (Uusitalo 1998, 2.) Ennen varsinaista yhteishakua oppilailta on peruskouluissa mahdollisuus koehakuun ja oppilaan ohjaukseen opinto-ohjaajan avulla ammatillisen kiinnostuksen löytämiseksi.

Tervon (1993) tutkimuksen mukaan nuorten ammatinvalinta rakentuu oletukselle, jossa koulussa selviytyminen sekä työhön ja ammatteihin sosiaalistuminen liittyvät nuoren elinympäristön aatemaailmaan sekä vanhempien sosiaaliseen ja ammatilliseen taustaan. Nuorten ajatusmaailmaa ohjaavat lisäksi peirityneet mielikuvat ammattien työläisidentiteetistä. (Tuohinen & Vuorinen 1987, 137, 147; Tervo 1993, 145.) Oikean uravalinnan tekeminen vaatii sosiaalista kypsyyttä, riippumattomuutta, omakohtaisia arvoja ja kiinnostusta oman elämänsuunnasta. Valinnan edessä täytyy kysyä itseltään: ”Mikä minusta tulee isona? Nuoren odotetaan omien edellytyksensä tavoin ratkaisemaan koulutus- ja ammatinvalintavaihtoehtoista itselleen sopiva vaihtoehto. (emt.1987, 136.) Pirttimaa (2002) koulutuskokemuksia ja koulutusratkaisuja tutkiessaan todentaa, että peruskoulun päättävien luokkien opinto-ohjaus oppilaita ohjaavana tekijänä on onnistunutta ja ammattitaitoista. Tulokset osoittavat, että Suomen ohjausjärjestelmä toimii erinomaisesti ja että myös peruskouluissa heikoimmin menestyneet ovat hyvin yhteishaussa mukana. (Pirttimaa 2000, 97.) Oppilaat, jotka jättävät hakukortin täyttämättä olivat valinneet koulutusurakseen vaihtoehdoisen koulutusjärjestelmän. (emt. 2000, 9, 93)

Koulutuksella ei ole tarkoitus rajata naisten ja miesten uravalintoja. Asennoituminen vastakkaisen sukupuolen ammatteihin on madaltanut. Siltikin ammatinvalinnoissa tytöt hakeutuvat naisvaltaisille koulutusaloille ja pojat omilleen. Tyttöjen suosimille hoitoaloille pyrkii lähes kymmenen kertaa enemmän oppi-

³ ks. Vento 2001, tilastokeskus. Koulutus. Tilastot@tilastokeskus.fi

laita kuin heitä voidaan koulutukseen valita (Nummenmaa 1996, 14–16; Tuohinen & Vuorinen 1987, 148, 155.) Ammatillisessa peruskoulutuksessa 49 % oli naisia vuonna 2000. Naisten osuus oli enemmistönä kaikilla paitsi luonnonvara-alan, tekniikan liikenteen koulutusohjelmissa. Eniten naisia 92 % oli sosiaali- ja terveysalalla. Miehiä on vastaavasti 84 % teknillisillä koulutusaloilla. (Vento 2002, 18.) Yleissivistävissä aineissa koulutuserot naisten ja miesten välillä ovat kumminkin pienet. Naisten koulutuksen taso on miesten yleissivistävän koulutuksen tasoa korkeampi. Koulutus tarjoaa erityisesti naisille lisää mahdollisuuksia sijoittua työelämään (Nummenmaa 1996, 19.) Kategorioituminen sukupuolen mukaan eri ammattialoille on selkeä haitta palkkauksen tasa-arvoiseen toteutumiseen. Samanarvoisissa tehtävissä naiset nauttivat heikompa palkkaa kuin miehet. Lisäksi ammattikoulutetut naiset työskentelevät selvästi miehiä useammin muulla alalla, kuin mille heidät on koulutettu. (emt. 1987, 149.) Naisvaltaisilla aloilla toimivat miehet ovat useasti sijoittuneet johdaviin asemiin. Koulutetut naiset perustavat perheen ja pyrkivät lisäksi sovittamaan yhteen perhe- ja työelämän vaatimukset. (emt. 1996, 20–21).

Eriarvoisuuksien vähentäminen oli selkeästi uuden ammatillisen koulutuslain tärkeimpiä tavoitteita (Rinne & Salmi 1998, 181.) Toisen asteen koulutuksen jälkeen ammattikorkeakoulujärjestelmä on varteen otettava koulutusvaihtoehto nuorelle. Vahvistaessaan koulutuksen kehittämissuunnitelmaa valtioneuvosto määritteli, että nuoresta ikäluokasta 70 % pitäisi antaa korkea-asteen koulutus – siis tiede-, taide- tai ammattikorkeakoulututkinto. Syntyneitä tilannetta erinomaisesti valottaakin nuorten Arvo-lehdessä ollut Harjulan (2001) toteamus, että pääsykokeilla puolestaan ohjataan sisäänottoa niin, että yhä useampi opintonsa aloittava on taustaltaan ylioppilas eikä ammatillisen tutkinnon suorittanut. Miten tällainen tilanne on syntynyt? Eikö juuri uusi laki ammatillisen koulutuksen järjestämisestä tulisi avata ja laajentaa tasa-arvoisia koulutuspyrkimyksiä? Harjula lisääkin, että järjestelmästä on tullut enemmän tai vähemmän yliopiston korvike. Hän esittää väitteen, että ammatillisuus ja ammatillisuus ovat jääneet unholaan. Työnantajien puolelta on käytäntö osoittanut, että kor-

keatasoisia käytännön työn ammattilaisia tarvitaan tulevaisuudessa entistä enemmän. (Harjula 2001, 2).

Pirttimaan (2000) mukaan oppilaiden valinta onkin entistä enemmän muuttumassa yksilöominaisuuksiin perustuvaksi haastatteluineen ja pääsykokeineen. Näiden tavoitteena on pyrkiä löytämään alalle sopivia kykyjä, myös karsimaan koulutusosalalle soveltumattomia. Vastakohtana tälle on vähemmän suositut linjat, jolloin valintamenettelyllä ei ole suurta merkitystä. Tämä perustuu yhteis-
haussa olevaan jälkivalintaan, jolloin opiskelemaan pääsevät kaikki halukkaat (Pirttimaan 2000, 52.) Heikkinen & Laiho (2001) Socrates – raportissa korostavat nuorten tietämättömyyttä ja kyvyttömyyttä päättää tulevaisuuden urasuunnitelmista. Heidän tutkimuksen mukaan päinvastaisesti peruskoulun opinto-ohjauksella ei ole riittäviä valmiuksia ohjata nuoria tulevaisuuden haasteiden edessä. (Heikkinen & Laiho 2001, 143).

Pakkohaku on yhteiskunnan muokkaama järjestelmä, jolla pyritään saamaan nuoret opetuksen piiriin. Se vaikuttaa nuoriin eriarvoisesti ja kollektiivisesti, koska ulkoapäin koulutukseen ohjaus vähentää nuorten omia päätöntömahdollisuuksia omasta elämästään. Nuoret eivät halua, että heidän tulevaisuuteensa puututaan keinotekoisesti ja hallinnallisesti ylhäältä. Yhteiskunta perustelee pakkohakua yhteisellä sosiaalisella hyvällä, joka merkitsee, että koulutus on joutenoloa parempi vaihtoehto. Toisena perusteluna hallinnoimisen näkökulmalle on, että koulutuksen myötä koulutusmotivaatio voi syntyä ajan mukana. Kollektiivinen koulutuspolitiikka herättää nuorissa useimmiten närää ja vastustusta julkisuutta kohtaan. Väite perustuu nuorten omaan yksilölliseen tapaan suhtautua elämäänsä koskeviin valintoihin. Aktiivinen koulutuspolitiikka pyrkii tavoitteissaan antamaan kaikille nuorille ainakin yhden ammatillisen koulutuksen. Vastapainoksi pakosta nuoret välttävät heikkotasaisen tai ei miellyttävän koulutuksen hakeutumalla sellaiseen koulutukseen, johon on mahdollisimman vaikea päästä. Aho & Vehviläinen (1997) puhuvat koulutuspessemisistä, joka merkitsee epäuskoa koulutuksesta saatavaan hyötyyn tulevaisuudes-

sa. Nuorisobarometri (1997) mukaan enemmistö nuorista 65 % kumminkin uskoo nykyiseen järjestelmään ammatillisen koulutuksen tuottajana (Nyyssölä & Pajala 1999, 84–89; Heikkinen & Laiho 2001, 135.) Käytännössä kumminkin on havaittu, että nuoret, jotka kokevat pakkohaun epämiellyttävänä ovat opiskelujuhaa eniten keskeyttäviä. Työ ja ammatti ovat erityisiä inhimillisen elämän ja toiminnan osa-alueita, jotka eriyttävät yksilön kasvua ja kasvatustoimintaa kohti ammatillista osaajaa. (Heikkinen ym. 2001, 10).

3.3 Ammatillista koulutusta koskevat lait

Suomessa oli pitkään moniportainen säädösjärjestelmä opetusten järjestämisestä. Vanhoja yksittäisiä lakeja oli aikaisemmin useita, joiden määrää selkeästi karsittiin ja yhtenäistettiin. Laki ammatillisesta koulutuksesta tuli voimaan 21.8.1998, mutta otettiin käyttöön virallisesti vuoden 1999 alusta (Antikainen 1986, 96–97; Onikki & Ranta 2000, 710.) Koululainsäädännön uudistuksen yhteydessä kiinnitettiin erityistä huomiota koulutuksen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen kaikkialla maassa. Samalla valtakunnallista ohjausta kevennettiin oppilaitosten päätösvaltaa lisäämällä. Uuden lain tullessa voimaan, se kosketti sekä perusopetusta että ammatillista opetusta ja erityisopetuksen piiriin kuuluvia integroituja koulutuksia. (Jahnukainen 2001, 52–53). Kunnan kouluviranomaisten velvollisuutena on perusopetuksen lisäksi järjestää tai hankkia myös lukiokoulutusta, *ammattillista koulutusta* että korkeamman asteen koulutusta. Ammatillisen koulutuksen järjestäjinä voivat toimia kunnat, kuntayhtymät tai yksityiset yhteisöt ja säätiöt. Ammatillisen koulutuksen järjestäjistä on 70 % kuntien- ja/tai kuntayhtymien, 26 % yksityisiä ja 4 % valtion omistuksessa. Ammattikorkeakoulut ovat kunnallisia tai yksityisiä. Vuonna 2000 opiskelijoista 82 % opiskeli kunnan tai kuntayhtymän ylläpitämässä oppilaitoksissa ja vain 17 % nuorista hakeutui valtion tai yksityisten järjestämään koulutukseen (Ven-

to 2002, 17).

Uuden lain myötä hyväksyttävästi suoritettu oppimäärä ammatillisesta oppilaitoksesta ja lukion oppimäärän suorittaminen kummatkin *antavat yhtäläisen jatkokelpoisuuden* ylemmille koulutusasteille. Sen soveltamisala on löydettävissä momenteista 1, 2 §, jotka molemmat velvoittavat kuntia järjestämään nuorille ja aikuisille opiskelijoille ammatillista peruskoulutusta, johon sisältyy ammatilliset perustutkinnot. Valmistumisen jälkeen jatko-opintopaikkoja tarjoavat ovat ammattikorkeakouluja tai yliopistoja. (Onikki & Ranta 2000, 710; www.edu.fi/info/system/suomi/sisalto.html, 11.4.2002). Koulutuksen sisäiset muutokset ovat lisäämässä koulutuksen korkeaa tasoa. Samalla tasa-arvoisuus muokkaa oppilaitosten halua kehittää opetusjärjestelmiään laadukkaimmiksi.

Tyypillistä koulutusrakenteiden muutoksille on vuosien varrella ollut, että koulutusajat ovat pidentyneet jatkuvasti. Nykyisessä toisen asteen ammatillisessa peruskoulutuksessa koulutuksen kesto on vähintään 80 opintoviikkoa (12 §) eli kaksi vuotta. Koulutus, jossa on 120 opintoviikkoa, on kestoltaan kolmivuotinen. Opintojen rakenne (13 §) koostuu ammatillisista opinnoista ja niitä tukevista työssä oppimisen jaksoista sekä ammattitaitoa täydentävistä yleissivistävistä aineista (Onikki ym. 2000, 711.) Uudessa laissa tuli lisäksi voimaan säännökset koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta olla yhteistyössä muiden alueella toimivien vastaavien koulutuksen järjestäjien kanssa sekä säännökset opiskelijoiden oikeudesta lukea hyväksi muualla suoritettuja opintoja (Jahnukainen 2001, 53.)

3.3.1 Oppisopimus- ja yhdistelmäkoulutus

Nuorille, jotka eivät ole kiinnostuneet perinteisistä koulutusväylistä tai ovat vaarassa syrjäytyä yleisistä koulutusjärjestelmistä, on kehitetty korvaavia op-

pimisen kanavia. Vaihtoehtoisia koulutusmalleja ovat mm. oppisopimus ja työpajakoulutukset. Oppisopimuskoulutus on joustava, yksilöllinen ja käytännönläheinen tapa hankkia ammatillista osaamista. Ammatillisen aikuiskoulutuslain mukaan ammatillisen tutkinnon voi suorittaa osoittamalla ammattitaitonsa näyttökokein tutkintotilaisuudessa. Tutkintotilaisuuteen tullaan esimerkiksi yksityisopiskelun, työkokemuksen tai oppisopimuskoulutuksen pohjalta. (Harala 2001, 7). Lain mukaan (17 §) oppisopimuskoulutukseen voivat hakeutua 15 vuotta täyttäneet nuoret kuin vanhemmatkin. Iän asettamaa rajaa ei ole. (Onikki ym. 2000, 712; Jyväskylän oppisopimuskeskus 2001, 3). Koulutuksien tavoitteena on sosiaalistaa ikäluokka toisensa jälkeen yhteiskuntaan.

Työpaja- ja oppisopimuskoulutus eivät nekään takaa työpaikkaa, mutta niillä on nuorten elämää kannustava ja aktivoiva rooli. Oppisopimuskoulutusta kehitetään tällä hetkellä yhteiskunnassa kuumeisimmin. Tästä osoituksena on oppisopimuskoulutuksen yksityiskohtainen määrittely uuteen lakiin ammatillisesta koulutuksesta. Lain momentit 17–23 § tavoitteissaan pyrkivät kohottamaan koulutuksen arvostusta virkamiesten, opettajien, työnantajien ja nuortenkin keskuudessa (Onikki ym. 2000, 712–713.) Arvioidaan että, tulevaisuudessa oppisopimus antaa samantasoisien koulutuksen kuin opetus perinteisissä ammattioppilaitoksissa. Yhteistyössä Euroopan sosiaalirahaston Tavoite 3-ohjelman avulla pyritään etsimään nuorille sopivia koulutusratkaisuja. Sosiaalirahaston hankkeissa nuorille tarjotaan erilaisia mahdollisuuksia kouluttautumiseen, joita em. työpajatoiminta, oppisopimus ja ammatillinen koulutus ovat tarjonneet (Tuohinen & Vuorinen 1987, 174; Aho & Vehviläinen 1997, 242; Nyssölä & Pajala 1999, 94, 106–111.) Tilastokeskuksen mukaan oppisopimuskoulutuksena järjestettyyn ammatilliseen opetukseen osallistui 36 000 opiskelijaa vuonna 2000. Heistä puolet oli naisia. Uusia opiskelijoita oli 39 % enemmän kuin vuonna 1999. (Vento 2001, 21).

Oppisopimus on määräaikainen työsopimus. Opiskelija sitoutuu tekemään työtä johdon, valvonnan ja ohjauksen alaisena. Työsuhteessa noudatetaan alan

työehtosopimuksia. Koulutus tapahtuu pääosin työpaikalla, mutta tietopuolinen koulutus opitaan oppilaitoksessa. Työnantajalle järjestelmä on tehokas keino kouluttaa uusia työntekijöitä tai täydentää henkilökuntansa osaamista uusien tehtävien kohdalla. Oppisopimusviranomaisen hyväksyy koulutustyöpaikan ja vahvistaa oppisopimuksen. Keski-Suomessa oppisopimuskoulutusta järjestävät pohjoisen Keski-Suomen oppimiskeskus, Jämsän seudun koulutuskeskus ja Jyväskylän oppisopimuskeskus. (Jyväskylän oppisopimuskeskus 2001, 5-7, 20).

Vaihtoehtoisista ammatillisista koulutuksista voidaan puhua myös yhdistettävässä ammattioppilaitosten ja lukioiden opetuksellista toimintaa. Määttä (2002) toteaa väylä-hankkeen tarjoavan vaihtoehtoja opiskelijoille aivan uudenaikaisena mahdollisuutena. Lukio ja ammatillinen koulutus antavat yhtäläisen jatko-opintokelpoisuuden ylemmille koulutusasteille. Määttä kuvaama toisen asteen koulutus käsittää peruskoulun jälkeiset opinnot – lukion ja ammatillisen koulutuksen. Opiskelija voi valita sisältöjä sekä valitsemansa pääoppilaitoksen että muiden oppilaitosten sisällöistä. Opiskelija voi suuntautua opintojen alusta työammattiin ammatillisessa oppilaitoksessa tai yliopisto- tai ammattikorkeakouluopintoihin joko lukio- tai ammatillista väylää pitkin. (Määttä 2002, 11).

3.3.2 Näyttötutkinto ammatillisen taidon toteuttajana

Näyttöihin perustuvat tutkinnot yhtenä ammatillisuuden osoituksena ovat kehittyneet viime vuosina nopeasti. Siitä osoituksena on niiden suosio varsinkin aikuisten- ja uudelleen kouluttautuvien keskuudessa. Näyttötutkinnot perustuvat työelämän tarpeista käsin. Ne koostuvat tehtäväkokonaisuuksista, jotka arvioidaan yhteisten standardien perusteella. Oppiminen on prosessiluonteista työskentelyä, jossa oppija näytöllä osoittaa ammattitaitonsa kehittymisen. (Koulutus- ja opinto-opas 2002, 18–19). Näytöt sijoittuvat koko koulutuksen ajalle ja ne järjestetään yhteistyössä työpaikkojen ja työpaikkaohjaajien kanssa.

(www.oph.fi/ammattillinesr, 20.4.2002). Näyttöprojektit ovat myös osa Euroopan sosiaalirahaston Tavoite 3 – ohjelman painopistealuetta, jonka tavoitteena on koulutuksen arvostuksen lisääminen. (www://edu.fi/nayttotutkinnot, 17.4.2002; Heikkinen & Laiho 2001, 130-131).

Työelämä on mukana arvioinnissa ja samalla varmistaa sen, että opiskelija on saavuttanut ammattitaidon, millä hän selviää tulevaisuuden työtehtävissä. (www.oph.fi/ammattillinesr, 20.4.2002). Näyttötutkinnoissa on kolme erillistä tasoa. Ensinnäkin ammatillisissa perustutkinnoissa osoitetaan ammattitaidon saavuttamisen edellyttämät tiedot ja taidot. Toiseksi ammattitutkinnoissa osoitetaan alan ammattityöntekijältä edellytetty ammattitaito. Tutkinnon ammattitaitovaatimukset on määritelty siten, että niiden saavuttaminen edellyttää alan peruskoulutuksen jälkeen täydentäviä ja syventäviä opintoja sekä vähintään kolmen vuoden työkokemusta. Viimeisenä on erikoisammattitutkinnoissa vaadittava työtehtävien hallinta. Vaatimukset ovat samat kuin edellisessäkin kohdassa, mutta näytön suorittamiseen vaaditaan viiden vuoden työkokemus. (www://edu.fi/nayttotutkinnot, 17.4.2002).

3.4 Ammatilliseen koulutukseen kohdistuvat odotukset

Nuorilla on pelkoa syrjäytymiseen koulutusjärjestelmässä, jos he eivät onnistu saamaan opiskelupaikkaa itselleen. Työttömyyden vaikutukset huono-osaisuuden muotoutumiseen liittyvät selkeästi koulutukseen. (Nummenmaa 1996, 11.) Sosiaali- ja yhteiskuntapoliittinen tutkimus tarkastelee koulutuksen sosiaalista vastuuta. Sosiaalinen vastuu on upotettu koulutuspoliittisen suunnittelun sisään. Koulutuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus tulisi pureutua huolellisesti syrjäytymisriskien ja solidaarisuuden kysymyksiin. Koulutuksella on voima lisätä tai vähentää yksilön syrjäytymisvaaraa. On tosiasia, että kilpailujattelu, markkinointi, ja yksilöllisyyttä ihannoivat koulutusideaalit lisäävät

syrjäytymisriskiä ja murentavat yhteiskunnallista koheesiota. Syrjäytymisen uudet piirteet tulevat esille sopimuksilla, joita määrittävät globaalin talouden kilpailuehdot enemmän kuin kansalliset ja paikalliset integroivat pyrkimykset. Ammatillisesti kouluttautumattomien työttömyyden kasvu on jatkunut viime vuosiin asti. Vain nuorten ja koulutettujen työttömyys on lähtenyt alenemaan pahimpien lamavuosien jälkeen. Nuorten syrjäytymisen kohdalla tulisi puhua pikemminkin ongelmien kasaantumisesta kuin tarkastella yksittäisen asian vaikutusta nuorten elämään. Nuorilla syrjäyttäviä tekijöitä on ammatillisen koulutuksen puuttuminen, joka johtaa helposti pitkäaikaistyöttömyyteen. Beck (1992) tarkentaakin, että taloudellinen kehitys ja työllisyys ovat tyypillisimpiä riskejä modernissa ajassa, jotka johtuvat nopeista yhteiskunnallisista muutoksista (Beck 1992, 19; Aho & Vehviläinen 1997, 40-41; Uusitalo 1998, 5-7; Väärälä 1999, 25-35; Suikkanen, Linnankangas & Karjalainen 1999, 59.)

Aho & Vehviläisen (1997) mukaan työttömyys pitkittyessään lisää koulutushaluttomuutta. Willis täydentää tutkimuksellaan edellistä näkemystä kulttuurisella kontekstilla. Hän on tutkinut työväenluokan kulttuurisia piirteitä Englannissa. Hänen mukaansa modernissa kulttuurissa on hetkiä, jotka sulkevat tulevaisuuden portit. Nykyisyyteen sisältyvä tulevaisuus onkin modernissa ajassa muuttunut vapauden valinnasta epätasa-arvoksi. Willisin tutkimuksen mukaan sosiaaliselta luokitukseltaan erilaisessa asemassa olevat nuoret kokevat koulutuksen mahdollisuutena edetä elämässä. (Aho & Vehviläinen 1997, 28, 40; Willis 1984, 144). Aho⁴ (2001) on selvittänyt tutkimusraportissaan: ”Mitä nuoret tekevät?” Hän havaitsi, että nuorten alle 25-vuotiaiden miesten työllisyys on kasvanut ripeämmin kuin vastaavan ikäluokan naisten osuus. Sukupuolista eroa ei ollut 20-vuotiaiden nuorten kesken havaittavissa. Ahon mukaan tilanteessa oli kysymys työtä etsivien nuorten määrän kasvusta, joka liittyi pikemminkin työllisyystilanteen paranemiseen kuin heikkenemiseen. Työn etsintä yleistyy, kun työnsaantitoiveet paranevat. (www://minedu.fi/nuora/elinolot.html, 20.4.2002).

⁴ Nuorisoasian neuvottelukunta 2001. Tiedot perustuvat tilastokeskuksen työvoimatutkimukseen.

Koulutusvaatimusten merkitys ei näyttäydy yksin. Sen vaikutus ohjaa työhön sijoittumien prosesseja, sekä muuttaa monien työuria ja koskettaa useita yksilöitä yhtä aikaa. Koulutuksella pyritään vastaamaan yhteiskunnan tarpeisiin tuotanto- ja työvoimapolitiittisiin tarpeisiin, jolloin koulutuksen vaikuttavuutta on kulloisessakin tilanteessa ollut tarvittavien tietojen ja taitojen tuottaminen (Suikkanen, Linnankangas & Karjalainen 1999, 61–62.) Esimerkkinä koulutuspoliittisista suuntavalinnoista on opistoasteisen koulutuksen poistaminen. Tämä muutos lisää korkeakoulutuksen määrää. Muuttunut tilanne antaa aivan uudenlaisen tilanteen koulutuksen markkinoinnista työnantajille. Koulutus lisää yksilön resursseja ja liikkumavaraa työmarkkinakentässä. Koulutettujen on helpompi vaihtaa työpaikkaa tai mahdollistaa työssä joustavuutta työnantajan odotusten suhteen. (emt. 1999, 63–68).

4 AMMATILLISEN KOULUTUKSEN ASEMA

4.1 Koulutus lisää nuorten ammatillista varmuutta

Ammatilliselta koulutukselta odotetaan paljon. Koulutusjärjestelmän tulisi turvata syrjäytyvät perinteiset työmarkkinarakenteet, koska tulevaisuuden työtehtävät pohjautuvat joustavan ja epätyypillisen työvoiman käyttöön. (Vähätalo 1998, 44). Perinteinen tapa ajatella työntekoa tulevaisuudessa on murenemassa. Beckin (1993) ja Giddensin (1994) mukaan tulevaisuuden elämän kulkuun tulee liittymään jatkuva sosiaalisten riskien ottaminen. Beck ja Giddens epäroivät, miten yksilö kykenee ottamaan vastaan jatkuvia muutoksia ja kuka kykenee jatkuvasti oppimaan uusia asioita. (Beck 1992, 4; Giddens 1992; Vähätalo 1998, 45, 162; Heikkinen & Laiho 2001, 178). Syntyvä työmarkkinatilanne on ongelmallinen, koska useat etujärjestöt korostavat vakinaisten työsuhteiden puolesta. Uuden työsopimuslain mukaan ne olisi tehtävä toistaiseksi voimassa oleviksi, jollei niitä ole perustelluista syistä tehty määräaikaikaisiksi, kuten lakisääteiset poissaolot työpaikalta, joita ovat esimerkiksi opintovapaat, virkavapaat ja äitiyslomat. (Koulunkäyntiavustajien oma opas 2001, 6). Nuorten pitkäaikaisena tavoitteena onkin edunvalvonnallisen aseman korottaminen. Heidän pyrkimyksensä on, että ammattitaidolla ja koulutuksella vaikuttaminen töiden määräaikaaisuuteen, palkkaukseen ja töiden saatavuuteen paranisi (emt. 2001, 6.)

Aho & Koponen⁵ (2000) on tutkimusraportissaan selvittänyt nuorten määräaikaisten työsuhteiden yleisyyttä vuosina 1996–2000. Hän on havainnut, että määräaikaisen työsuhteiden osuus on vähentynyt vuosien kuluessa 13 %, kun vastaavasti osa-aikatyön osuus on pysynyt entisellään nuorten keskuudessa. Osa-aikaisissa työsuhteissa 20–24 vuotiaista naisista oli 37 % ja miehistä 17 %. Alentumista on tapahtunut eniten alle 25-vuotiaiden kohdalla verrattaessa muihin ikäryhmiin nuoriin. Määräaikaisten työsuhteiden vähenemisen syynä Aho & Koponen (2000) arvelevat olevan, että työsuhde on solmittu toistaiseksi voimassaoleviksi eli ”pysyviksi” työsuhteiksi. Nuorten miesten ja naisten välillä selvin ero edelleen on, että naiset työskentelevät vasten tahtiaan enempi epätyypillisissä työsuhteissa kuin miehet. Ero liittyy siihen, että määräaikaisuus on naisilla yleisempää. Aho on lisäksi havainnut, että määräaikaisuuden vastentahtoisuus kasvaa iän myötä. (www://minedu.fi/nuora/elinolot.html, 20.4.2002).

Käsite *työmarkkinakansalaisuus* on peräsin 1960-luvulta ja sitä käytetään yleisesti korostamaan erityisesti nuorten työllistymistä palkkatyöhön. Aho & Vehviläinen (1997) käyttävät työmarkkinakansalaisuus - käsitettä ohjaamaan työmarkkinakäytäntöjä, yksilön toimintapiiriä mahdollisuuksia sekä työvoiman rekrytointeja. Lisäksi sillä on vaikutusta työsuhdemuotoihin, toimeentulolähteisiin ja elämäntyyliin. Nuorten yhteiskuntaan sosiaalistumisessa on tutkimuksen mukaan tullut muutoksia neljällä alueella: palkkatyössä, koulutuksessa, elämäntyyliin, sukupuolirooleissa ja perhe-elämässä. Aho & Vehviläinen (1997) korostavatkin nuorten asenteiden muutoksia työn ja kouluttautumisen suhteen. Heidän mukaansa nuoret suhtautuvat koulutukseen kielteisesti työllisyystilanteen ollessa hyvä. Nuoria nimitetään siten *työkeskeiseksi*, jos he valitsevat työn opintojensa sijasta (Aho & Vehviläinen 1997, 154; Suikkanen, Linnankangas & Karjalainen 1999, 92). Kehityksen jatkuminen samanlaisena yhteiskunnassa varmistaa yhdenmukaisen työmarkkinakansalaisuuden korvaantumista epäyhtenäisellä, yksilöllisesti rakentuvalla työmarkkinakansalaisuudella. Suhde työhön muuttunee jatkuvasti suhteellisemmaksi ja mahdollisuudet

⁵ Tutkimusraportti Aho & Koponen 3/2000 työvoimatutkimus perustuu neljännesvuosittain saataviin tietoihin.

työllistyä pysyviin työsuhteisiin ehdollistuvat lisää. Työttömyys tulee eriytymään entistä selvemmin koulutustason mukaan. Näiden tasojen sisällä työllisyys ja työttömyys tulisivat tulevaisuudessa vaihtelemaan riippuen, mistä ikäryhmästä on kysymys. Työkeskeiset nuoret tasapainoilevat työn ja opintoihin sijoittumisen välimaastossa (emt. 1997, 237; emt. 1999, 126.)

4.2 Ammattitaito on yksilön turva

Ammattitaito kasvaa ja kehittyy koulutuksen myötä. Koulutusaikojen pidentyminen pitkine työssä oppimisen jaksoineen tukee tätä väittämää. Työnantajan kannalta on helpompi palkata työntekijä, joka on jo ollut työssä ja ehkäpä vielä samalla alalla jolta valmistuttuaan hakee työtä. Suoritetulla tutkinnon tasolla on vaikuttava merkitys työllistymiseen. (Aho & Koponen 2001, 64–65.)

Aho & Koponen⁶ (2001) tutkimuksessaan ovat havainneet nuorten opiskelussa ja työllisyydessä selkeitä muutoksia 1990-luvulla. Heidän mukaansa opiskelu yleistyi laajasti nuorten keskuudessa. Tutkimuksessa nuorten opiskelu- ja työurista 1990-luvulla havaittiin, että puolet kaikista nuorten ikäluokista opiskelivat tutkimusvuosina 1988–1990. Nuorten työttömyys oli voimakkainta vuonna 1994. Tilanteeseen reagoitiin opiskelupaikkoja ja koulutusuria lisäämällä. Opiskelupaikkojen lisäämisellä on todettu olevan nuorten työttömyyttä vähentävä vaikutus. Koulutuspaikkoja lisättiin lisäksi yhteisillä projekteilla Euroopan sosiaalirahaston Tavoite 3-ohjelman avulla sekä työllisyysasetuksessa tarkoitetuilla työllistämistuilla. Nuorten työoikeudellinen asema alkaa 17 vuotta täyttäneillä Suomessa asuvilla, työkykyisillä ja työmarkkinoiden käytettävissä olevilla nuorilla. Ilman ammattikoulutusta oleva 17-vuotias saa työmarkkinatukea vain työvoimakoulutuksen, työharjoittelun, työkokeilun tai kuntoutuksen ajalta. Valtio omalta osaltaan pyrkii pakkohaun ja työmarkkinatuen kieltämi-

⁶ ks. Aho & Koponen, tutkimusraportti 3/2000. <http://www.minedu.fi/nuora/elinolot.html>

sellä painostamaan nuoria koulutukseen. Taloudellinen tuki evättiin alle 25-vuotiailta, jotka eivät olleet hakeutuneet välittömästi koulutukseen peruskoulun tai lukion jälkeen. (Työmarkkinlaki § 1995, 1705/95). Ristiriitainen tilanne syntyy, kun täysi oikeus työmarkkinatukeen alkaa vasta varsin myöhään. 18–24-vuotiailla nuorilla työttömillä on oikeus tukeen, jos heillä on ammatillinen koulutus. Nuorilla, joilla ei ole koulutusta tai ovat kieltäytyneet tarjotusta työstä ja työvoimapolitiittisista toimenpiteistä eivät saa työmarkkinatukea lain perusteella. ([www://.minedu.fi/nuora/lainsaadanto.html](http://www.minedu.fi/nuora/lainsaadanto.html), 27.3.2002; Työvoimatoimiston esite 2002, 9.) Työnsaannin heikentyminen oli selkeä vaihtoehto nuorille, jotka jäivät ilman työmarkkinatukea. Lainmuutos kohdistettiin ennen poistamaan nuorisotyöttömyyttä. Työttömyysturvalaissa 24.8.1984/602 määritellään erikseen alle 20-vuotiaiden velvollisuus osallistua koulutukseen. Täten nuori ei ole oikeutettu tukeen kahden kuukauden ajalta koulutuksesta kieltäytymisestä, valitsematta jäämisestä, eroamisesta tai erottamisesta johtuvista syistä. 20-vuotiaiden osalta valtio tulkitsee säädöksessä 30.12.1997/1401, että nuori saa oppilaitoksesta kohtuulliset sosiaaliset edut. (Aho & Vehviläinen 1997, 1-2; Aho & Koponen 2001, 19; Heikkinen & Laiho 2001, 132, 136).

4.3 Nuori ja ammatillinen koulutus

Koulutus on entistä keskeisempi voimavara työmarkkinoilla, vaikka sekään ei takaa pysyvää työsuhdetta. Nuorten koulutustaso on kohonnut nopeasti ja tuottannolliset järjestelyt suosivat korkeasti koulutettuja, on kuitenkin vaikea tietää, mikä on tulevaisuudessa vähän koulutusta saaneiden, iäkkäiden työvoimaan kuuluvien asema. Suikkanen, Linnankangas & Karjalainen (1999) tulkitsevat nuoruuden aikaista työttömyyttä *elämänvaihettyöttömyytenä*. Määritelmää perustellaan sillä, että nuorilla on luontainen kyky iänkin puolesta sopeutua tilanteisiin, jota taitavat valinnat, kyvyt ja halut epävarmuuden sietoon ohjaavat. 1990-luvulla alkanut rakennemuutos lisäsi nuorimpien ikäryhmien työttömyyt-

tä. Työttömyysaste pysytteli suhteellisen vakiona aina vuoteen 1990, jonka jälkeen lähes kaikissa alle 30-vuotiaiden ikäryhmissä määrä kaksinkertaistui. (Nummenmaa 1996, 10; Vähätalo 1998, 57).

Koulutus tarjoaa mahdollisuuden valikointiin ja yksilöllisiin työuriin. Työura jakautuu ensinnäkin sisäiseen uraan eli yksilön työuraan, johon liittyy sisäisten pyrkimysten ja kokemusten tavoite. Toisena puhutaan ulkoisesta urasta eli yksilön ulkoisen, usein aikaan ja hierarkkiseen etenemiseen liittyviin näkökulmiin. Nuorekin ihmisen elämän voidaan olettaa etenevän ns. urasykleinä (Kallio & Varila 1992, 55; Ruohotie 1996, 72.)

Nuorilta odotetaan uusissa työsuhteissa laaja-alaista koulutusta ja pätevyyttä. Nuorten kohdalla voidaan puhua jopa moniammatillisuudesta. Nummenmaa (1996) määrittelee usean ammatin hankkinutta nuorta ura ja uralinja käsitteillä. Ura on hänen mukaansa tarkempi määritelmä kuvaamaan nuorten ammatillisuutta, joka seuraa yksilön työ tai/ja ammattiasetelmia. (Nummenmaa 1996, 4). Nykyään onkin yleistä, että nuorella on vähintään kaksi ammattitutkintoa. Ensimmäinen hankitaan peruskoulun jälkeen jos lukio ei ole koulutusvaihtoehtona. Toinen ammatillinen tutkinto hankitaan usein muutaman työvuoden tai työttömyyden jälkeen. Työmarkkinoita ohjaavat yksilön joustavuus ja mukautuneisuus. Koulutusvaatimusten suuntaukseen vaikuttaa edelleenkin työmarkkinoiden tarve. Aho & Vehviläisen (1997) tutkimuksessa havaittiin, että noin joka toiselta uudelta työntekijältä vaaditaan nykyisin joko yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa suoritettu tutkinto. Ja yli 40 % nuorista on hankkinut ammatillisen tutkinnon. Työmarkkinoiden kannalta katsottuna koulutuksen tehtävänä on tulevien työntekijöiden määrän, laadun ja erityisominaisuuksien säätely ja tuottaminen. (Aho & Vehviläinen 1997, 25; Suikkanen, Linnankangas & Karjalainen 1999, 58–60).

Koulutuksen merkittävyys näkyy elämäkulun eri tilanteissa ja miten se vaikuttaa uralla etenemisessä. Tehtävästä on muotoutunut laaja-alainen työvoima-

poliittinen asia, miten yhteiskunta kykenee ottamaan vastaan koulutetun väestön. Koulutuksen merkitystä pystyttiin Suomen oloissa tarkastelemaan konkreettisesti ensimmäisen kerran eri sukupolvien ja ikäryhmien välillä 1990 luvun alussa. Lama vaikutti eniten vähän koulutusta omaavien ihmisten työsuhteisiin. Laman selviämisen jälkeen (1993) on suuntaus koulutuksen suhteen ollut, että korkeasti koulutetut henkilöt saavat työpaikkoja. Työmarkkinoiden muutokset kiinnostavat voimakkaimmin huomioita työttömiin nuoriin, naisiin ja yhteiskunnasta syrjäytymisvaarassa oleviin ihmisiin. (Suikkanen, Linnankangas & Karjalainen 1999, 45–47; Gallie & Paugam 2000, 85).

Koulutuspolitiikan on tulevaisuudessa uskallettava ottaa haasteet vastaan siitä, miten se pystyy järjestämään tasapainoista koulutuksen kehitystä. Sen tärkeimpänä tehtävänä on ylläpitää yleissivistävää tietoa ja taitoa. Koulutus on tuottanut globaalisen yhteiskunnan odotukset tietynlaisesta yhdenmukaisuudesta. Sen etuja ovat olleet pysyvyys ja vakaus, jolloin käytännössä kyse on ollut työn ja koulutuksen erottamista toisistaan. Koulutuksella on tuotettu työhön vaihtoehtoja. Laaja koulutus lisää myös yksilön ammatti-identiteettiä. Vaikka koulutus luo varmuutta on yksilön kumminkin itse kannettava vastuu työuransa rakentamisesta. (Antikainen 1986, 91–93; Ekola 1988, 193; Suurpää ym. 1996, 27; Lyytinen ym. 1997, 268; Väärälä 1999, 39–57). Jokinen (1996) (Nyyssölä & Pajala [1999, 51] kritisoi) koulutuksien valinnan paljoutta naiivilla ideologialla, jonka mukaan kaiken voisi ratkaista yksinkertaisesti valitsemalla. *Valinnanmahdollisuuksien paljous voi johtaa siihen, että loppujen lopuksi tosiasialliset valinnat jäävät tekemättä.* Valintojen yltäkylläisyydessä valitsemattomuus on varmuutta (Nyyssölä & Pajala 1999, 51.) Koulutuksessa on kyse yhteiskunnallista todellisuutta koskevien tulkintojen välittämisestä ja rakentamisesta tuleville sukupolville. Bernstein (1983) (Aittola & Pirttilä [1989, 89] mukaan) täydentääkin, että koulutus tulisi ymmärtää yhteiskunnallisena velvollisuutena nuorille, joka pystyy tarjoamaan pätevää ja hyväksyttävää tietoa yhteisistä asioista (Aittola & Pirttilä 1989, 89.)

4.4 Nuorten epävarmuus työmarkkinoilla

Nuorilla on työn tekemisen suhteen kovia odotuksia. Ei pelkästään, että työ on sisällöltään antoisaa. Sen tulisi olla myös sosiaalistavaa ja tarjoavan aineksia yksilöllistyvään kasvuprosessiin kohti aikuisuutta. Tulevaisuuden työtehtävissä korostuvat itsenäisyys, mahdollisuus saada toteuttaa itseään ja tuottaa näkyvää tulosta. Nuoret toivovat, että he voivat tuoda esille ammattitaidon tuottaman kädenjäljen työn osaamisessa ja kehittämisessä (Tuohinen & Vuorinen 1987, 128–132.) Työn tulisi myös rikastaa tai tuottaa taloudellista hyvää. Tätä seikkaa korostaa työn rikastamisen käsite, jonka on kehittänyt Frederik Herzberg jo vuonna 1959. Herzberg (Julkunen [1987, 53] mukaan) selvittääkin, että työoloissa vaikuttaa kaksi erilaista tekijäryhmää, joista toinen synnyttää tyytyväisyyttä kannustetekijöiden vaikuttamana. Toinen lisää tyytymättömyyttä, jotka tulevat esiin ympäristö- ja toimeentulotekijöistä (Julkunen 1987, 53.)

Työttömyys kohdistui selvimmin vähän koulutusta hankkineisiin ja näin tapahtui ikäryhmistä riippumatta. Koulutus toimii valikoivana tekijänä. Laman vaikutus näkyi myös ihmisten sosiaalisissa suhteissa. Samankaltaisiin päätelmiin yltää Rauste-von Wright korostaessaan koulutuksen merkitystä työttömyyttä, yhteiskunnasta vieraantumista torjuvana ja taloudellista laskua estävänä vaikuttimena. Hänen mukaansa päivittäinen todellisuus ilmentää mahdollisuuksia, mitä koulutuksesta saatava tieto tarjoaa yksilölle (Rauste-von Wright 1998, 35.) Moderni kulttuurinen ilmapiiri korostaa yksilöiden sosiaalisten asemien pysyvyyttä. Modernin ihmisen työura edellyttää koulutusta ja sen tulee tapahtua nuorella iällä. Näiltä osin kasvu nuoruudesta varhaisaikuisuuteen jaotellaan tavalla, että nuoruus on ollut ”joksikin tulemista” ja aikuisuus ”valmiina olemista”. Aikaisemmin saatettiin ajatella, että yksi työpaikka takaisi toimeentulon loppuelämäksi. Näin on varmasti aikaisemmin ollutkin, mutta nykyisessä arkitodellisuudessa yhden koulutuksen varaan jättäytyminen on riskipeliä. Tänä nuoruudessa hankittu yksi ammatti ei takaa pärjäämisen mahdollisuutta

tulevaisuudessa.

Tulevaisuuden työtehtävissä on tapahtumassa työn ja sopeuttavan kasvatuksen naisellistuminen. Tämä tarkoittaa, että työsuhteissa ihmisiltä edellytetään valmiutta joustavuuteen, vapaaehtoistyöhön. Tuotannon tehostumisilla, rakenteellisilla muutoksilla ja kilpailulla perustellaan työsuhteiden epävarmuutta. Tulevaisuudessa yksilöiden elämän- ja työhistorian ajallisuus ja ajallinen kerrostuneisuus ei saisi näkyä työn suorittamisessa. Työntekijä on moninkertaistunut palvelemaan työnantajaansa eri tasoilla. Hänen tulee olla kokenut ammattilainen, osaava ja täysipainoisesti työnantajan hyödynnettävissä. Beckin mukaan tulevaisuuden sukupuolittaiset roolit tasaantuvat ja naisten asemassa tulisi korostumaan vuorottelu kotiuran ja työn välillä. (Beck 1992, 109–115; Heikkinen ym. 2001, 10).

Nuoret arvostavat työn tekoa. Se on heidän arvomaailmassaan keskeisellä sijalla. Nuorisobarometrin (1997) mukaan nuorten työmoraali on kasvanut. Aho & Vehviläisen (1997) mukaan nuori on kriittinen tehtävän työn laadusta. Tähän on vaikuttanut koulutustason kasvu. Mikä tahansa työ ei kelpaa, työn laadulla ja sisällöllä on nuorille entistä enemmän merkitystä. Tulevaisuuden työpaikat tulevat eriytymään ja laajenemaan yksilöllisten ominaisuuksien mukaan. (Suurpää ym. 1996, 89; Nyyssölä & Pajala 1999, 84,92; Gallie & Paugam 2000, 128). Suhteessa kumminkin Suomen koulutustasoon on koulutuksesta saatu rahallinen hyöty alhainen. Koulutus määrittää yksilön taloudellista selviytymistä sekä avaa uusia mahdollisuuksia työllistyä. Voidaan todeta, että koulutetut nuoret yltävät keskimääräistä parempiin tuloihin. (Suikkanen, Linnankangas & Karjalainen 1999, 78, 80–83).

Aho & Koponen⁷ (2001) ovat tutkineet nuoria eri ikäryhmissä vuosina 1989–1999. He ovat havainneet, että työvoimaan kuuluneista vuonna 1994 olleista nuorista suurin osa oli työttömänä. Ammattitutkinnon suorittaneista on jopa 40

⁷ ks. Aho & Koponen, tutkimusraportti 3/wooo. <http://www.minedu.fi/nuora/elinolot.html>

%. Ylioppilaat ja ammatillisen koulutuksen hankkineet olivat muita selkeästi vähemmän työttömänä. Ammattitutkinnon suorittaneilla oli koko tutkimuskauden aikana muita paremmat edellytykset työllistymiseen (Aho & Koponen 2001, 10–12.)

Nuorten kohdalla työttömyydestä on tullut pysyvä ilmiö samoin kuin lyhytaikaisista työsuhteista. Tuohisen & Vuorisen (1987) mukaan nuoret yllättävällä tavalla ovat perineet ilmeisesti vanhemmiltaan ns. protestanttisen työetiikan aatoksen. Nuoret eivät mielellään hyväksy työttömyyskorvauksella elämistä, jos palkkatyötä on tarjolla lyhyinäkin työsuhteina. Työhön nuoret suhtautuvat rationaalisesti. Työ antaa jonkinlaisen etenemismahdollisuuden nuorten elämässä. Riittävän työkokemusten jälkeen on mahdollisuus saada työtodistus ja oikeus ansiosidonnaiseen päivärahaan. (Tuohinen & Vuorinen 1987, 122–123; Hoikkala & Roos 1993, 224; Suikkanen, Linnankangas & Karjalainen 1999, 59–60, 76).

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimustehtävät

Koulutetuilla nuorilla on tulevaisuuden työpaikkojen suhteen parhaimmat mahdollisuudet saada niitä itselleen. Työmarkkinoilla tapahtuvan valikoinnin toinen käänköpuoli on työttömyyden pitkittyminen ja sen mukanaan tuoma uhka pysyvästä syrjäytymisestä työelämässä. Nuori on tässä kaikessa valinnan paljoudessa yksin omien odotustensa kanssa. Miten nuori valitsee ja kokee tämän kaiken yltykylläisyyden? Subjektiiiset kokemukset hahmottavat koulutuksen tehokkuutta tai edes jollain tasolla ymmärtää omia mahdollisuuksia alkaa ilmetä siinä, kuinka rakenteet koulutusjärjestelmässä ja työvoimapolitiikassa pystytään näkemään suhteessa elämäkulun katkoksiin ja siirtymiin eriikäisten työvoimaan kuuluvien kohdalla (Suikkanen, Linnankangas & Karjalainen 1999, 84.) Koulutus- ja ammatillinen kehittyminen on instituutioiden antama rooli ja mahdollisuus edetä ja toimia yhteiskunnassa. Valtio koulutuksen tuottajana on ottanut velvollisuudekseen hallita yksilön elämän suuntaviivoja koulutuksen tuottamin keinoin. (Buchmann 1989, 28; Beck 1995, 99–101). Vähätalon (1988) mukaan nuorten työttömyys on helpottunut selvästi 1990-luvun lopulla. Hänen mukaansa koulutetut nuoret sijoittuvat takaisin työelämään. (Vähätalo 1988, 101).

Tutkimus rajoittuu pohjoisen Keski-Suomen alueen toisen asteen ammatillisiin

oppilaitoksiin. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten nuoret arvostavat ammattitaidon olemassaolon tulevaisuudessaan? Tarvitseeko nuori useamman ammatin vai selviääkö nuori tulevaisuudessa yhdellä ammattitutkinnolla? Hakeutuvatko nuoret jatko- ja/tai lisäkoulutukseen? Uudistunut ammatillinen koulusrakenne avaa nuorille tasa-arvoisia etenemismahdollisuuksia ylemmille koulutusasteille. Kuinka tärkeänä nuoret kokevat tämän vaihtoehdon? Entä onko tulevaisuuden työuraodotukset muokkautuneet koulutuksen aikana? Onko nuorilla toivoa ammattia vastaavista töistä?

Tutkimusaineiston ja teoreettisen päättelyn välinen etäisyys on suuri, mutta pyrin lopputuloksissa osoittamaan niiden keskinäisen suhteen olemassa olon. Lisäksi kvalitatiiviselle aineistolle on ominainen ilmaisullisuus, rikkaus, monitasoisuus ja kompleksisuus. Se on moniulotteista kuin elämä itse. (Alasuutari 1999, 84.)

Tutkimusongelmat:

1. Miten nuoret arvostavat ammattitaitoa tänä päivänä?
2. Mitä asioita nuoret pitävät tärkeinä koulutusuraa valitessaan? Kuinka hyvin nuoret ovat tietoisia laajentuneista mahdollisuuksista edetä ammatillisessa koulusrakenteessa?
3. Minkälaisia toiveita nuorilla on työmarkkinoille siirryttäessä?

5.2 Tutkimuksen kohdejoukko

Tutkimuskohteena ovat nuoret (n= 90), jotka opiskelevat toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa pohjoisen Keski-Suomen alueella vuonna 2002. Tut-

kimuksessa ovat mukana Pohjoisen Keski-Suomen oppimiskeskus POKE, johon sisältyy ammattioppilaitos Viitasaarelta (n=19) ja ammattioppilaitokset Äänekoskelta (n=27). Lisäksi kansanopistot Karstulasta (n=13) ja Suolahdesta (n=31) ovat mukana tutkimuksessa. Tutkimuksen otanta jakaantui kahdeksaan erilaiseen ammatilliseen linjaan tutkimuksessa mukana olevien oppilaitosten kesken. Ikärakenteeltaan tutkittavien kohderyhmien iät vaihtelevat 17–30 ikävuoden välillä. Heistä 78 (86,6 %) oli naisia ja 12 miestä eli (13,3 %). Eniten tutkimuksessa mukana oli alle 25-vuotiaita nuoria 82 % ja yli 25-vuotiaita b-put eli 18 %. Tutkimuksessa mukana olevat linjat ovat peruskoulupohjaisia ammattialoja, joten ikäjakauma alkaa 16-vuodesta ylöspäin. Vanhimmat tutkimuksessa mukana olevista lähestyvät 30 vuoden ikää. Ryhmät ovat ikäjakaumaltaan heterogeenisiä. Tyypillisimmällään ryhmässä oli 15 opiskelijaa. Tutkimuksessa ovat olleet mukana opintonsa aloittaneet sekä valmistumassa olevat nuoret.

Ammatilliseen koulutukseen hakeudutaan elämäntilanteista riippuen hyvin eri aikoina. Usein opintonsa aloittava voi olla jopa yli 20-vuotias. Opiskelijat valmistuvat erilaisiin toisen asteen ammatteihin, joita ovat mm. koulunkäyntiavustajat, eräoppaat, ruokatalouden- ja metallialan ammatit, lähihoitajat erilaisin suuntautumisvalinnoin ja lisäksi nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajaksi kouluttautuvat nuoret.

5.3 Tutkimuksen aineisto

Tutkimuksen aineisto on hankittu sivutoimisen työni yhteydessä. Olen usean vuoden aikana toiminut pohjoisen Keski-Suomen alueella koulutiedottajana. Tehtäviini on kuulunut oppilaitosten- että opiskelijoiden kanssa tehtävä yhteistyö ja ammatillisen koulutuksen kehittämisen seuraaminen ja niistä tiedottami-

nen opiskelijoille. Aineiston keruu yhdistyi luontevasti osana työtehtäviini. Lisäksi pitkään jatkunut työskentely oppilaitoksissa on vahvistanut käsityksiäni nuorten ammatillisesta kouluttautumisesta ja sen kehittymisestä. Omakohtainen, kokemusperäinen havainnointi usean vuoden aikana antaa hyvän pohjan lopullisen analyysin toteuttamiselle. Työni on auttanut tutkimusongelmien asettamisessa, jossa kuten Grönfors (1985) toteaa, että tutkija voi tällä tavoin pyrkiä etsimään vastaukset kentältä ja niihin sopivat kysymykset sekä on lähellä kohdejoukkoaan (Grönfors 1985, 13.)

Tutkimus suoritettiin kaksivaiheisesti kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä. Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa opiskelijat kirjoittivat lyhyitä esseitä koulutiedotustuntien päätyttyä aiheesta: *Mitä ammatillisuus minulle merkitsee (n=29)? Tai minun ammatillinen koulutukseni (n=49)*. Tekstit ammatillisuuden merkityksestä olivat kiinnostavia. Aiheen otsikkoa muuttamalla selvitin tarkastelevatko nuoret ammatillisuuttaan eri näkökulmasta? Otsikon valinnan muutoksella ei ollut suurtakaan vaikutusta tekstien asiasisältöihin. Jotkut olivat päätyneet tarkastelemaan meneillään tai kohta päättymässä olevia opintoja. Kirjoituksissa, mitä ammatillisuus minulle merkitsee tai minun ammatillinen koulutukseni – esseitä kertyi kevään 2002 aikana yhteensä 113. Jätin pois kirjoitukset niiden henkilöiden kohdalta, jotka iältään ylittivät 30 vuotta (n=29) sekä tekstit, jotka eivät täyttäneet esseelle asetettuja vaatimuksia (n=6). Jäljelle jäi yhteensä (n=78) tekstiä analysoitavaksi.

Tutkimuksen toinen vaihe ajoittui syksyyn 2002. Analysoituani kevään esseet suoritin sisällöllisempiä tutkimuksia aihepiiristä. Tutkimustilanne oli strukturoitu ryhmähaastattelu. Tutkimuksessa opiskelijat vastasivat strukturoituihin kysymyksiin ryhmässä (n=12) kolmesta oppilaitoksesta eri päivinä (kts. Liite 3). Kyselyhaastatteluihin sopivat opiskelijat valitsin sattumanvaraisesti luokasta. Ryhmien koot vaihtelivat eri koulutusaloittain 3-5 opiskelijaan. Oppilaat jäivät haastatteluun oman mielenkiinnon ja kiinnostuksen perusteella. Haastattelutilanne poikkeaa perinteisestä ryhmähaastattelusta, koska opiskelijat vasta-

sivat paperille antamieni kysymysten mukaan. Aikaa haastatteluiden tekemiseen varattiin yhtä paljon kuin esseidenkin kirjoittamiselle. Vastaukset muotoituivat esseen tyypisiksi kirjoitelmiksi. Kyselyn tulokset vastasivat essee vastauksille asetettuja kriteerejä, joten jokainen vastaus oli tärkeää ottaa tutkimukseen mukaan. Molempien tutkimusten analysointiin käytin sisällön analyysia.

5.4 Kirjoitustehtävien ja strukturoitujen kyselyhaastatteluiden eteneminen

Tutkimustyö aloitettiin yhteydenotoilla alueen oppilaitosten koulutusjohtajiin ja rehtoreihin. Kerroin heille suunnitelmistani toteuttaa opinnäytetyöni ammatillista koulutusta koskevasta näkökulmasta. Keskusteluiden pohjalta lupa tutkimusten tekemiseen annettiin, mutta virallisten sopimusten mukaan postitin heille kirjallisen version (kts. Liite 1).

Kirjoitustehtävät ja kyselyhaastattelut alkoivat aina oppituntien päätyttyä. Luokkaan jäivät useimmiten luokan aktiivisemmat opiskelijat, jotka olivat yleensä tyttöjä. Tutkijan yritin saada miespuolisia opiskelijoita enemmän mukaan. Ehdottaessani heille asiaa jotkut sanoivat: *”Ei tää taida olla mun juttu tai mä oon jo ihan väsyksissä, emmä jaksa!”*

Tutkimuksen ensimmäiseen vaiheeseen osallistuneet vastaajat olivat nuoria iältään. Esseiden hylkäämiseen vaikutti, jos kirjoittaja ei ollut paneutunut annettuun aiheeseen riittävän syvällisesti tai hän ei ollut kirjoittanut kunnollisia lauseita. Lisäksi kahdessa hylätyssä esseessä oli vain muutama sana ja piirustuksia. Eniten hylkäämispäätökseen johtivat rajaamani ikäluokitukset.

Tutkimukseen jääneille opiskelijoille kertasin tavoitteet sekä menetelmät, kuinka toimitaan. Avasin piirtoheittimen, jonka avulla esitin tehtävän määri-

tyksen ja kirjoituksen asettelun määrittelyt kalvolle (kts. Liite 2). Varmistaakseni asian kysyin vielä, ovatko kaikki ymmärtäneet, mitä pitää tehdä? Varsinainen hiljainen kirjoittamisen hetki alkoi. Aikaa kirjoitustehtävien tekemiseen oli varattu 30–45 min.

Tutkimuksen toinen vaihe sijoittui syksyn 2002 alkuun. (kts. Liite 3). Kyselylomakkeella haastattelun muoto on strukturoitu ryhmähaastattelu. Lomakkeessa kysymysten muoto ja esittämisjärjestys on ennalta määritelty (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 204.) Nuoret kokivat koulutusrakeiden ja niiden mahdollisuuksien tuomat oikeudet selkeästi vaikeina kohtina. Tämän tuloksen vuoksi jatkoin syksyllä tutkimusaineiston keräämistä. Tutkimustilanne eteni kevään mukaisesti. Muutosta kevääseen oli, että minulla oli selkeitä kysymyksiä opiskelijoille. Kyselyn tarkoitus oli täydentää kevään vastauksia. Aikaa kyselyiden tekemiseen varattiin yhtä paljon, kuin kevään kirjoitusten suorittamiseenkin. Muutaman vilkkaamman miespuolisen opiskelijan käytös aiheutti pieniä ongelmia. Heidän oli iltapäivän tuntien ollessa kyseessä vaikea enää keskittyä aiheeseen. Rauhoittuminen otti oman aikansa, jonka jälkeen pystyin aloittamaan kyselyn opiskelijoilta. Ennen haastattelun aloittamista varmistin jälleen, että kaikki olivat ymmärtäneet, mitä olimme aloittamassa? Jokaiselle kysymykselle varasin riittävästi aikaa. Seurasin opiskelijoiden kirjoittamisen etenemistä, jotta siirtyminen seuraavaan kysymykseen mahdollistui. Kysymykset olivat avoimia kysymyksiä. Vastaajille avoimet, suorat kysymykset antavat mahdollisuuden sanoa, mitä heillä todella on mielessään (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 197.)

Kyselyhaastattelun etuna oli, että kontakti opiskelijoihin oli myötäelävää ja pohjautuu luottavaan vuorovaikutukseen. Tutkimusmenetelmä auttoi, että henkilöt saatiin mukaan tutkimukseen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 203.) Nuorina ihmisinä he oletettavasti kokevat, että heidän mielipiteensä on minun työni suhteen arvokkaita. Toinen etu oli haastattelutilanteiden luova ilmapiiri ja mahdollisuus ilmaista omia mielipiteitään sekä kysyä vastakysymys tarvittaes-

sa. Esseiden kirjoittaminen puolestaan oli kuin vanhanaikainen peruskoulun aine, johon halutessaan pystyi purkamaan syvimpää tuntojaan. Huonoja puolia oli vähän, mutta ainakin ajankäytön lyhyys oli yksi sellainen. Tutkimustilanteiden ajankohta oli usein iltapäivätuntien yhteydessä, jolloin oli havaittavissa normaalia fyysistä väsymistä. Hitaimpien kirjoittajien kohdalla olisi tarvittu enemmän aikaa kirjoittamiseen. Kokonaisuutena molemmat tutkimukset sujivat hyvin ja odotetulla tavalla.

5.5 Tutkimusmenetelmä ja aineiston analyysi

Aineistokohtainen eli empiirinen tutkimus pyrkii analyyttisiin johtopäätöksiin. Käytännössä juuri kvalitatiivinen kenttätömenetelmä hakee vastauksia eri ihmisten välillä. Se vastaa kysymyksiin ”millainen” jokin on ja ”miksi”? Millainen ja miksi ovat laadullisen tutkimuksen alaa. Kysymysten merkitykset eivät ole ”jossain tuolla” vaan, mitä jokin asia tai mitä se merkitsee ihmisille (Grönfors 1985, 31; Töttö 1997, 128; Saari 1995, 75.) Laadullisen aineiston analyysitapoja on useita. Sopivin analyysi tutkimusprosessille kehitetään kerätyn aineiston pohjalta palvelemaan kyseisen tutkimuksen tarkoituksia. Analyysitapoja on useita ja monetkaan niistä eivät paljoa eroa toisistaan. (Grönfors 1985, 144.) Analysoin kirjoitettujen esseiden ja strukturoitujen kyselyhaastatteluiden sisällöt.

Alasuutari (1989) esittääkin, että tekstianalyysit ovat hyvä keino hahmottaa ihmisten ajatuksia ja yleisiä piirteitä. Hänen mukaansa voi kokonaisen haastateltavien joukon sijasta turvautua jopa yhteen ainoaan kertomukseen. Merkitystä ei ole hänen mukaansa sillä, miten yksittäisten lauseiden rakenteet muodostuvat vaan millainen on sisällöllisen laadun määrä. Näin puhutaan paradigmaattisesta analyysistä, millä tarkoitetaan kertomusten tutkimista siten, että tekstien tutkimisessa keskitytään käsitteiden tai kertomusten osien välisiin merkityssuh-

teisiin. (Alasuutari 1989, 111–112.) Analyysien teossa yhdistyvät siten analyysi ja synteesi. Kerätty aineisto hajotetaan käsitteellisiksi osiksi. Synteesin avulla saadut osat kootaan uudelleen tieteellisiksi johtopäätöksiksi. Analyysi ja synteesi ovat tutkimusaineiston tarkastelua käsitteellisellä tasolla. Voidaan puhua myös *abstrahoinnista*, jossa tutkimusaineisto järjestetään muotoon, joka mahdollistaa yksittäisten johtopäätösten tekemisen henkilöistä ja tapahtumista, lausumista. (Grönfors 1985, 145).

Tutkimusaineiston käsittelin sisällönanalyysi menetelmällä, joka laadullinen ja tulkitseva. Ensinnäkin sisällönanalyysi tarkastelee tutkimusaineistoa, ei käyttäytymistä. Menetelmän etuna on, että sen avulla on mahdollista saada syvyyttä analyysille yhdistämällä se kontekstianalyysimenetelmään Toiseksi sisällönanalyysi tuottaa keinot teoreettiseen pohdintaan, jossa lopullisen tiedon tulostamisen vastuu tapahtuu tutkijan järjellisen ajattelun keinoin ns. ”sosiologisen mielikuvituksen” avulla. Pääsuunnat tutkimuksessani ovat tulkitsevia tapoja tai tulkittavia sisältöjä. Tutkijana tehtävänäni onkin kyetä kuvaamaan aineiston sisällä tapahtuva vaihtelu. (Kallio & Varila 1992, 83.)

Sosiologisen mielikuvituksen tehtävänä tässä yhteydessä on auttaa minua tutkijana selvittämään vastausten kokonaisarviot erilaisten ihmisten käsityksistä. (Mills 1990, 9). Sosiologisen mielikuvituksen merkitys korostuu tutkijan päätelyiden ja havaintojen tekemisessä aineistosta, kun tutkimuksen analyysivaihe on käsillä. Tutkijan on kyettävä ohjaamaan ajatuksensa tutkimusongelmien ja aineistosta esiin tulevien johtopäätösten synteisiin. Kallio & Varilan (1992) mukaan sisällönerittelyssä käytettävien kuvausulottuvuuksien tuottamiseksi on kaksi periaatteellista vaihtoehtoa. Ensinnäkin ulottuvuuksia rakennettaessa painotetaan teoreettista viitekehystä. Tai toiseksi vastausten annetaan nousta itse tutkimusaineistosta. Jälkimmäisessä tavassa säilyy ilmiöiden omaleimaisuus, mutta vertailtavuus ja yleistettävyyys heikkenevät. (Gröhn & Jussila 1992, 158; Kallio & Varila 1992, 83.) Tutkimuksessa pyritään ilmiöiden esittämisessä välittävään kantaan. Teoreettinen viitekehys on yleinen ja ohjaa kuvausulottu-

vuuden selittämistä luonnollisella tavalla. Tutkimuksen analysoinnissa käytän Aho & Vehviläisen (1997) laadullista jaottelua. Jaottelun merkityksenä on ainoastaan luokitusten antaminen tutkimustuloksille.

Aineistonkeruumenetelmän lähtökohtana oli kerätä ja toteuttaa tutkimuksen tehtävä mahdollisimman nopeasti ja käytännöllisesti. Tämä perustuu työni mukaan tuomaan asioiden järjestelyyn. Oppimisryhmät ovat opetuksessani vain hetken. Ennen varsinaista opetusta olen ollut yhteydessä linjan opettajiin ja sovittanut tuntieni pitämisen heidän lukujärjestykseensä. Aina sovittelu ei ollut helppoa, johon vaikuttaa ajankäyttö, työssäoppimisjaksot sekä opiskelijoiden omat lukukiireet. Halusin hyödyntää opetustilanteita ja opiskelijoiden yhtäläistä läsnäoloa päädyin aineistonkeruumenetelmään, joka poikkeaa normaaleista menetelmistä vrt. elämäkertakirjoitukset.

Analyysin tematiikka yhdistyi sisällöllisiin kokonaisuuksiin, joita kartoitin tutkimusta tehdessäni. Tutkimuksessa käytettiin apuna laadullista jaottelua, jossa rakennettiin erityyppiset aiheemat omiksi kokonaisuuksiksi. Lopullisessa analyysissä vertailin vastausten sisältöjä ja tein eniten esiin nousevista asioista laadullisia johtopäätöksiä.

5.6 Havainnot ja luokkien muodostaminen

Laadullinen tutkimustehtävä vaatii aineiston selkeää hahmottamista. Analysoitavia tekstejä sain useita (n=90), jotka jakautuivat seuraavasti: esseitä (n=78) ja kyselyhaastatteluita (n=12). Analysoitavien tekstien määrä merkitsi ensimmäisillä lukukerroilla sitä, että havaintojen tekeminen ja vertaileminen on ensiarvoisen tärkeää. Tutkimuksessa käytetään Aho & Vehviläisen (1997, 133) mukaista luokittelua. Muutkin teoreettisessa viitekehyksessä esittämäni luokitukset olisivat olleet sopivia kuvaamaan nuorten suhteita ammatilliseen kouluttau-

tumiseen (ks. Tervo 1993) Tutkimuksen suhteen Aho & Vehviläisen (1997) määrittelemät kuvaukset ovat käyttökelpoisimpia tutkimusaineiston tekstien pääluokittelussa: 1. ammattiurakeskeiset-, 2. omiin juttuihin keskittyvät-, 3. ammattialastaan varmat- ja 4. elämä on projekti nuoret. Luokitellussa etsitään luokkia kuvaavia perustyyppisiä teksteistä sekä niiden yhteneväisyyksiä ja eroja suhteessa ammatilliseen kouluttautumisen. Tutkimuksen hedelmällisin keino tulosten esittämiseen saadaan tekstien sisältöihin pureutumalla.

Alkuperäiseen luokitukseen ei ole tehty karkeita eroavaisuuksia. Pääluokkien nimet ovat lähes samat kuin Aho & Vehviläisen (1997) mukaisessa luokittelusakin. Ensimmäinen ero verrattuna Aho & Vehviläisen luokitteluun on havaittavissa, ”elämä on projekti” - nuorten kohdalla. Teoreettisessa viitekehyksessä nämä nuoret orientoivat itsensä tulevaisuuteensa suhteen passiivisimmiksi. Projektit kuuluvat nykypäivän ajatteluun yhteiskunnassa, joten projekti – sana kuvaa hyvin tutkimuksen yhden luokan nuorten käsityksiäkin. ”Elämä on projekti” – nuorten tulevaisuuden suhdetta on muutettu myönteisempään suuntaan. Tilanteeseen on vaikuttanut tulosten muuttuneet odotukset koulutuksien ja työn tekemisen suhteen. Toinen muutos on havaittavissa ”ammattikeskeisten” - nuorten luokan muuttumisena ”ammattiurakeskeiseksi” – käsitteeksi. Kolmas asia, jota on muutettu alkuperäisestä luokituksesta, on tulevaisuuden näkökulman lisääminen kaikkiin luokkiin (kts. Taulukko 4). Viimeinen muutos liittyy luokittelun esittämisjärjestykseen. Tutkimuksessa tuodaan nuorten eroavaisuudet esille esiintymisjärjestyksen mukaisesti. Aho & Vehviläisen (1997) luokittelu on antanut hyvät sisällölliset raamit tutkimuksen laadulliselle luokittelulle. Pääluokittelut tuovat esiin nuorten mielipiteet koulutusorientaation mukaisesti, kuten esimerkiksi ’elämä on projekti’ – nuoret. Tutkimuksen tulosten tarkastelun suhteen oli tärkeätä tarkentaa ja siirtää luokitusten sisällöt ajan vaatimusten mukaisiksi.

Taulukko 4. Koulutus- ja työurien pääluokat ammatillisuuden kehityksessä

Alkuperäiset havainnot	Pääluokat
<ul style="list-style-type: none"> - selkeä koulutusura ja ammatinvalinta - ei aseta rajoja työtehtäville - yleisin edustus ammatillisessa koulutuksessa - tulevaisuuteen suhtaudutaan myönteisesti 	<p>1. Ammattiurakeskeiset- nuoret</p> <p>”Mitä enemmän itseään kouluttaa on paremmat mahdollisuudet saada töitä ja parempaa palkkaa.” (N/1984)</p>
<ul style="list-style-type: none"> - suppea ammatillinen koulutusura - usein pakkohauulla hankittu koulutus - syrjäytymisvaara - ei selkeää kuvaa työllistymismahdollisuuksista - tulevaisuuteen suhtaudutaan epäilevästi 	<p>2. Omiin juttuihin keskittyvät – nuoret</p> <p>”Pääsin peruskoulusta –99 ja lähdin ravintola-alalle. Lopetin koulun, kun koin olevani väärällä alalla. Olin kaupassa oppisopimuskoulutuksessa. Mukava tapa kouluttautua, 5 pv kk:ssa koulussa muutten töissä. Koulussa en olisi kaupallista alaa lukenut. Tärkeintä oli, että on jokin ammatti. Hain myös tietokonekurssille, mutten päässyt.” (N/1980)</p>
<ul style="list-style-type: none"> - perinteinen koulutusura - sosio-ekonomisesti periytyvät ammatinvalinnat - ongelmia työllistyä koulutusta vastaaviin tehtäviin - tulevaisuuteen suhtaudutaan varovaisesti 	<p>3. Ammattialastaan varmat – nuoret</p> <p>”Ammatillisuus merkitsee minulle erilaisia työuria. Ilman ammattia joutuu tekemään ”hanttihommia”. Joka työhön tarvitaan ”paperi” koulusta ja mitä useampaa on näyttää, sitä parempaan työhön pääsee.” (N/1983).</p>
<ul style="list-style-type: none"> - korkeakoulutus tai muu jatkokoulutus tavoite - päättämättömyys oikean koulutusvalinnan - varma työllistymisestäään koulutuksen loputtua - tulevaisuus on täynnä erilaisia mahdollisuuksia 	<p>4. Elämä on projekti – nuoret</p> <p>”Ilman ammattia ei varmasti tulevaisuudessa pärjää, ainakaan hyvin. Ammattikoulun linja, jota nyt käyn avaa minulle mahdollisuudet jatko-opiskeluihin. Ammattikorkeakoulussa voi tarkemmin perehtyä alaan, joka kiinnostaa.” (N/1985)</p>

6 TULOKSET

6.1 Nuorten erilaiset ammatilliset arvostukset

Miten nuoret arvostavat ammattitaitoa tänä päivänä? Yhä enemmän hankitussa tiedossa ja taidossa korostuu persoonallisuus osana ammatillista käyttäytymistä. Yksittäinen nuori erottuu toisesta nuoresta mielipiteidensä avulla. Eikä pelkästään ajatukset, vaan tapa elää vaikuttaa nuoren jokapäiväiseen elämään. Nuoret ovat peruskoulun jälkeen matkalla aikuisten maailmaan vastuineen ja velvollisuuksineen. Tuloksista tuli esille nuorten *tarve omiin ratkaisuihin*, jotka koskevat itsenäistä elämänhallintaa. Useat olivat tyytyväisiä tehtyihin päätöksiin ja saavutuksiin, joita ammattiin valmistuminen ja työpaikan saaminen edustavat. Tutkimuksen analyysivaihe osoitti varhaisessa vaiheessa eroavaisuudet näiden neljän luokan välillä. Tulevaisuuteen suuntautuminen koetaan luokituksesta riippuen eri tavoin. Myönteisemmät tulokset oli löydettävissä onnistuneiden koulutusurarakaisujen ja työelämään siirtymisten vaikutuksesta. Negatiivisiksi tilanteet koettiin, kun useista yrityksistäkin huolimatta nuori ei ole löytänyt paikkaansa yhteiskunnasta.

6.1.1 Ammattiurakeskeisten nuorten käsitykset ammattitaidostaan

Aineistosta erottui nuorten tulevaisuuden valintoja kuvaavia tekijöitä. ”*Ammattiurakeskeisten*” - nuorten mielipiteitä oli tutkimuksessa eniten 36 %. Näitä nuoria kuvaa voimakkaat odotukset tulevaisuuden suhteen. Heille on ominaista, että koulutuksen jälkeen hankkiudutaan töihin. Työn ei tarvitse olla koulutusta vastaavaa. Tulosten perusteella työ merkitsee lähinnä *sosiaalista turvaa ja kuulumista aikuisten maailmaan*. Tervon (1993) tutkimuksissa laajimpana ryhmänä ammatillisissa oppilaitoksissa olivat ”pettymyksistä selviytyneet” nuoret, jotka ryhmänä voimakkaammin edustivat ammatillisen koulutuksen kenttää Tervon tutkimuksen aikoihin. Tulosten perusteella opiskelijoista syntyneet mielikuvat ovat muuttuneet. Muutoksen taustalla ovat iän, laajentuneiden koulutusalojen että niiden pidentämisen tuomat vaikutukset. Seuraavat lainaukset kuvaavat nuorten kypsyyttä ja positiivisuutta oman itsensä suhteen:

On iso asia, että vaikka on vasta 18 vuotta, niin on jo ammatti. Se merkitsee paljon. Ajatellen elämän jatkuvuutta. Olen tavallaan vuoden oman ikäisiäni edellä, jotka aloittivat lukion. Armeijaan pääsee melkein heti, kun koulu loppuu. (mies, 18 vuotta).

Nyt, kun saa ammatin ja on valmis siirtymään työelämään, niin tuntuu se kyllä hienolta. Olisi mukavaa, jos saisi nyt sitten alan töitä ja ehkä myöhemmin taas voisi aloittaa opiskelut. (nainen, 21 vuotta).

Tutkimuksen ”ammattiurakeskeisillä” – nuorilla on selkeä koulutusura, joka ei kumminkaan periydy sosio-ekonomisesti vanhemmilta kuten ”ammattialastaan varmojen” – nuorten kohdalla tapahtune. Tämä tuli esille esseekirjoituksissa, joissa koulutukseen hakeutumista pohdittiin laajasti yksilöllisestä näkökulmasta käsin. ”Ammattiura keskeisten” - nuorten koulutukseen hakeutumista kuvaa

ajatus: ”Minulla on nyt kaksi ammattia, koskaanhan niitä ei ole liikaa.” (nainen, 28 vuotta). Näihin nuoriin on selkeimmin vaikuttanut yhteiskunnan valikoinnin ja globalisaation merkit. Tyypillistä näille nuorille oli, että useilla heistä oli *aikaisempia koulutuksia*, kursseja tai keskeytyneitä opintoja takanapäin. Aikaisempien tutkimusten mukaan koulutuksen ajatellaan lisäävän tasa-arvoa sekä ammatillista, alueellista ja sosio-ekonomista liikkuvuutta. Lisäksi koulutuksen tuloksena on mahdollisesti tulotason ja statuksen kohoaminen. (Kivinen & Rinne 1995, 66–80). Mänty (2000) toteaa, että todellisia ajatuksia mahdollisen työttömyyden vaikutuksesta omaan elämään ei ollut. Isommaksi ongelmaksi on kasvamassa koulutusaikojen pidentymisen ja usean ammatin hankkimisen seurauksena koulutusinflaatio, jolloin alimpien tutkintojen arvo mitätöityy. (Mänty 2000,73). Miten nämä tulevat vaikuttamaan nuoriin nyt ja tulevaisuudessa jää myöhemmin nähtäväksi.

Olen ammatiltani kodinhoitaja ja lähdin tähän koulutukseen koska, kodinhoitajana en usko saavani vakituista tointa kunnalliselta puolelta. Lisäksi halusin lisätä ammattitaitoani. (nainen, 26 vuotta).

Nuorisoalan koulutus on aika ilkeä nuorille opiskelijoille, koska suurin osa valmistuessaan on 18 vuotta. Kuka palkkaa ohjaajaksi henkilön, joka on saman käinen kuin asiakkaat. On siis opiskeltava pirusti lisää. Muutenkin ainakin tällä alalla, meitä nuoria käytetään hyväksi siinä, että meistä saa ilmaista työvoimaa, kun harjoittelut on kumminkin pakko tehdä... (nainen, 18 vuotta).

Edellisten viittauksen pohjalta voidaan todeta, että nuori opiskelija koulutukseen hakeutuessaan ei ole täysin tiedostanut omia tarpeitaan tulevasta koulutuksestaan. Toiseksi tilannetta voidaan tarkastella käännteellisestikin. Nuori valikoi koulutustarpeensa sen mukaan, mitä yhteiskunta tai oma sosiaalinen yhteisö häneltä odottaa. Tämä tarkoittaa tietoista syrjäytymisen ehkäisyä. Yksi hankittu koulutus ei riitä takamaan tulevaisuutta, vaan on suorastaan pakko lähteä yhä uudelleen liikkeelle. Tuloksista voidaan havaita nuorten tahdon ja veloitteen luoma sosiaalinen tila. Kaikissa vastauksissa ei tilanteeseen suh-

tauduttu negatiivisesti. Myös Antikainen (1998) on todennut saman asian: ”Kun valikoituminen koulutuksen perusteella työhön ja ammattiin sekä muutoinkin erilaisiin yhteiskunnallisiin asemiin säilyy ja kun yksilöiden kyvyt itsetarkkailuun ja jatkuvaan oppimiseen eivät jakaannu tasaisesti, erot ja eriarvoisuus uhkaavat kasva. Jako osaaviin ja osaamattomiin voi olla hyvin julma.” (Antikainen 1998, 199) Tulosten perusteella voidaan havaita, että koulutusoptimismi on nyt korkealla ja tulevaisuuteen suhtaudutaan avoimin mielin. Negatiiviset asiat, mikäli niitä on, pyritään sivuuttamaan mielestä taka-alalle. Monen nuoren mielessä olikin hyvän olon tunne hankitusta ammatista ja selkeä toive työllistymisestä.

Lähdin mielelläni opiskelemaan, koska olen ollut jo pari vuotta kiinnostunut alasta. Aiempi koulutukseni on keittiöpuolelle, mutta ole enemmän kiinnostunut sosiaalipuolen alasta. Odotan innolla opiskelun jatkua ja mitä se tuo tullessaan. (nainen, 21 vuotta).

6.1.2 Omiin juttuihin keskittyvien - nuorten mielipiteet koulutuksesta

Toiseksi suurimpaan ryhmänä tutkimuksessa kuuluivat ”*omiin juttuihin keskittyvät*” – nuoret, joita tutkittavista edusti 27 %. Heidän kohdallaan ei ole vielä selkiytynyt koulutus- ja ammattiura tulevaisuuden suhteen. Tutkimuksen löydösten mukaan harva heistä tietää, *mitä he aikuisena haluavat tehdä*. Epävarmuutta ja intoa edetä koulutusuralla ei ole löytynyt tarpeeksi. Nuoria kiinnostaa työpaikan hankkiminen, joka koetaan mielekkäämmäksi vaihtoehdoksi koulutuksen sijaan:

Ihan ok fiilikset, toivottavasti valmistun. En aio työskennellä nuorisotyössä, jatkosuunnitelmia tehtaalle. Töihin. Ei vois vähempää alan duuni innostaa, kun tehtaalta luvattiin pidempi sopimus ja parempi palkka. Katellaan sen jälkeen uudestaan.

(mies, 18 vuotta).

Valmistun kohta nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajaksi, mutta en voi sanoa itseäni nuoriso-ohjaajaksi, ei meille täällä anneta sitä kaikkea, mitä tarvitsemme nuoriso-ohjaajina. Sen saamme vasta käytännön työssä. (nainen, 18 vuotta).

”Omiin juttuihin keskittyvien” - nuorten näkemyksiä ammatin hankkimisesta kuvaa tilanne, että tutkimuksessa mukana olevista nuorista lähes kaikki ovat ammatillisessa koulutuksessa ensimmäistä kertaa, mutta poikkeuksiakin oli. Näiden nuorten valintoja on ohjannut useasti valinnan pakko. Peruskoulussa suoritettavan yhteisvalinnan kautta ”täytyy” hakeutua jonnekin. Jos on hieman arka itsestään tai vastaavasti on epävarma toiveistaan, on uhkana hakeutua ”väärälle” alle, jota valtion pakkohaku omalla tavallaan tukee. Voidaan todeta, että koulutus antaa hyvän sosiaalisen ja henkisen kasvun paikan usealle nuorelle. Huomattakoon, etteivät kaikki nuoret ole tässä ryhmässä vain ajautuneet ammatilliselle uralle.

Ammatillisuus merkitsee minulle, että pääsee pois tästä koulusta. (nainen, 19 vuotta).

Olen kohta valmis nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaaja. 2 vuotta koulutusta takana. Kaksi koko elämäni pisintä vuotta on takanapäin. Ja, mitä on jäänyt mieleen... Opisto on toinen maailma, jossa oppii täysin sen kielen, tavat ja kulttuurin. Oppiminen on jäänyt toiselle sijalle. (nainen, 18 vuotta).

Viittaukset kuvaavat nuorten kasvusta ammatillisuuteen. Lisäksi viittaukset ilmentävät ammatillista selviytymistä, jotka korostavat henkilökohtaisen onnistumisen ja jopa koulutuksesta hankitun viihdyttävän funktion leimaa. Seuraava esimerkki kuvaa nuoren elämän tilannetta, jossa luottamus itse on vahvemmalla pohjalla.

On ollut oikeasti tosi mielenkiintoiset 2 vuotta... On ollut kivaa olla tunneilla ja on tuntenut kurssien olevan hyödyllisiä tulevaisuudessakin. Koulutus on antanut mulle paljon itsevarmuutta ja pohjan tulevaisuudelle. (nainen, 18 vuotta).

6.1.3 Ammattitaidostaan varmat nuoret

”*Ammattialastaan varmoja*” - nuoria oli tutkittavista 22 %. He kokevat tutkimuksen tulosten mukaan *työn tekemisen merkityksen voimakkaana*. Ammatti, joka koulutuksen avulla hankitaan, pitäisi heidän mielestä tuottaa myös töitä. Asennoitumistapaa kutsutaan protestanttiseksi työetiikaksi, jolloin kunnioitetaan työstä saatavaa hyötyä ja turvallisuuden tunnetta (Tuohinen & Vuorinen 1987, 77.) Perinteinen koulutusura tarkoittaa, että usein hakeudutaan vastaaville aloille, mitä vanhemmat edustavat tai esikuva saadaan muulta nuorta lähellä olevalta henkilöltä. Teoreettisesti asiaa tarkastellaan sosio-ekonomisesti periytyvästä ammattitaustasta. Nuoret tiedostavat, että tulevaisuuden työtehtävät muuttuvat nopeasti ja vaatimukset kasvavat. Siltikin ammattialastaan varmat nuoret ottavat tietynlaisen riskin jättäytyessään yhden hankitun koulutuksen varaan. Voidaan päätellä, että tilanne ei jäisi pysyväksi vaan muutaman työssäolo vuoden jälkeen nuori hankkiutuisi jatkokoulutukseen.

”Ammattialastaan varmat” – nuoret hakeutuvat perinteisille koulutusurille. Heidän käsitemaailmassaan on *selkeä ammatillinen profiili* työtehtävistä, mitä he haluavat tulevaisuudessa tehdä. Halu valmistua tiettyyn ammattiin karsii heidän sijoittumistaan työelämään, koska ”ammattialastaan varmat” - nuoret haluavat työskennellä koulutustaan vastaavissa tehtävissä.

Jokainen itse valitsee ammatin jolleka haluaa kouluttautua, josta haluaa tehdä työkseen ja josta on kiinnostunut ja josta voi olla ylpeä. Kun arvostaa omaa työtään osaa myös todennäköisesti arvosta myös muitakin ammattialoja.(nainen, 19 vuotta).

Ammatin saaminen on minun tähänastisen elämäni suurin saavutus. Lähihoitaja tai jokin muu hoitoalan tutkinto on ollut toiveammattini ja olen onnellinen päästyäni tavoitteeseeni.(nainen, 21 vuotta).

En enää jaksa opiskella ja istua koulun penkillä. Työssä alkaa

varsinainen opiskelu, opiskelu käytännön kautta. Sitä odotan mielenkiinnolla.(nainen, 22 vuotta)

Ammatillisuus merkitsee minulle sitä, että minulla on sellainen työ ja ammatillisuus, mitä todella haluan. Työ on se, mitä haluan tehdä ja se, että osaa ja minulla on taitoa tehdä työtä. Auttaa toisia ja samalla tienata siitä itselleni elanto.(nainen, 19 vuotta).

6.1.4 Tulevaisuuteen luottavat projektinuoret

”Elämä on projekti” - nuoret arvostavat ammatillisen peruskoulutuksen tuomaa opintojen jatko-kelpoisuutta. Heidän osuutensa tutkittavista oli 15 %. Tietoisuus omista mahdollisuuksista edetä koulutusuralla heijastuu osittain kritiikinäkin pohjakoulutuksen tarjoamia valmiuksia kohtaan. Ammatillisen peruskoulutuksen odotetaan antavan riittävän vahvat tiedot tuleviin haasteisiin.

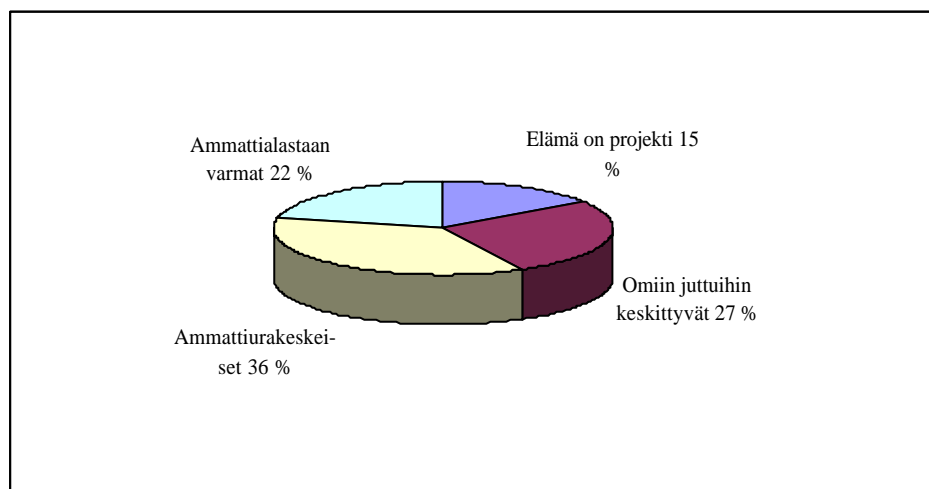
Haluan olla ammattitaitoinen työssäni, haluan kokea, että hallitsen työni ja asiani. Varmaan jatkan alan opiskelua, koska tämä linja on antanut vasta alkuponnahduksen alalle. Tämä pitäisi olla ehdottomasti 2-vuotinen opistotason koulutus, koska saadakseen hyvän pohjakoulutuksen, on pakko opiskella lisää. Näin myös arvostus koulutusta kohtaan kasvaisi sen myötä.(nainen, 19 vuotta).

Lukion jälkeen oli vähän ongelmaa, kun en tiennyt, mitä haluaisin... Olin kuitenkin jo aikaisemmin päättänyt, että kunhan saan nyt edes yhden ammatin, niin siitä on myöhemmin hyvä jatkaa eteenpäin... Ala lasten kanssa kiinnostaa, kenties opettajan työ. Ja, koska koulunkäyntiavustajan työ on koulumaailmassa, niin tästä olisi todella helppo lukea eteenpäin. Opiskelu tuntuu lukion jälkeen hienolta. Odotan tältä vuodelta paljon: teoreettisia taitoja, mutta toivon oppivani myös käyttämään niitä käytännössä...Tärkeimpänä asiana kuitenkin on ammattitaidon hankkiminen.(nainen, 20 vuotta).

Nuorten mielipiteet vaihtelivat koulutuksen tuomasta valmiudesta. Tulokset

osoittavat, että ”elämä on projekti” - nuorilla on selkeä pyrkimys edetä koulutusuralla. Ammatinvalinnan merkittävyys korostuu tilanteissa, joissa yksilön mahdollisuudet ovat rajalliset oppia. Jokainen ihminen yksilönä hallitsee eritasoisia asioita. Siten ammatin avainasema muodostuu tärkeä tekijä identiteetin muotoutumisen ja vakiinnuttamisen väline. Tervo (1993) mukaan ura ja ammatti tarjoavat mahdollisuuden identiteetin sosiaaliselle kasvulle. Yksilötasolla on vaikea ennustaa, mitkä kokemukset ja keiden ihmisten kanssa muodostuvat identiteetin määrääviksi ammatillisiksi osatekijöiksi (Tervo 1993, 14.)

Seuraava kuvio osoittaa tarkemmin, miten erilaiset luokittelut jakaantuivat tuloksissa ja ovat sijoittuneet suhteessa toisiinsa. Tämän perusteella voidaan olettaa, että toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa on löydettävissä tasaisesti eri luokkien edustajia, vaikka ”ammattiurakeskeiset” - nuoret ovat ryhmänä laajin.

Kuvio 2 Nuorten määrät tutkimuksessa eriteltyinä pääluokkien mukaan.

6.2 Koulutusuran valintoja ohjaavat tekijät

Mitkä asiat ovat nuorille tärkeitä, kun he tekevät päätöksiä omasta koulutusuravalinnoistaan? Ovatko nuoret tietoisia laajentuneista mahdollisuuksistaan edetä koulutusjärjestelmässä? Koulutusura perustuu pitkän tähtäimeen suunnitelmaan, näin voidaan todeta, kun tarkastelee koulutuksien määrää ja laatua tämän päivän valossa. Koulutuksessa vietetty aika on pidentynyt, ja opiskelija on tavallaan varastossa tulevaa käyttöä varten. Varastointitehtävänsä avulla koulutus on osoittautunut käyttökelpoiseksi nuoriso- ja aikuistyöttömyyden hoitokeinoksi. (Antikainen 1998, 185; Kivinen & Rinne 1995, 66–80.)

6.2.1 Ammattiuraansa tarkasti seuraavat nuoret

Tulosten tähän vaiheeseen liittyy ryhmissä suoritettujen kyselyhaastattelut (n=12), jotka täydentävät kevään essee- kirjoituksia. ”*Ammattiurastaan varmat*” – nuoret antavat suuren merkityksen koulutuksesta saatavalle hyödyille. Tuloksissa tuli voimakkaasti esille *koulutuksesta saatava hyöty taloudellisesti*. Tulosten perusteella nuoret pohtivat vähän ammatillisen koulutusjärjestelmän tarjoamaa opintojen jatko kelpoisuutta, vaikka asia oli nuorten mielessä tiedostettu. Nuoret tulosten mukaan elävät tilassa, mikä heillä parhaillaan on vallalla ja mikä tuntuu heistä mukavimmalta. Ensimmäisenä *koulutusta ohjaavana tekijänä on suoriutua sen hetkisestä koulutusurakastaan*. Koulutusjärjestelmän tarjoamaa etuisuutta jatkaa uralla eteenpäin, ei näille nuorille ole suurtakaan merkitystä. Näiden nuorten ajatusmaailma on haastavan mielenkiintoinen. Vaaditaisiin yksilöllisiä ja syvempiä haastatteluita selvittämään niitä solmukohtia, mitkä jarruttavat nuorta hakeutumasta jatko-opintoihin. Pirttimaa (2000) on todennut, että oppilaiden peruskoulun jälkeistä jatkokoulutukseen hakeutumista

ohjaavat parhaiten peruskoulussa menestyminen ja hyvien arvosanojen saaminen. Oppilaat, joilla on hyviä kokemuksia ja itseluottamusta, pääsevät muita paremmin koulutuksessa eteenpäin. Ne taas, joilla on vähän onnistumisen kokemuksia ja itseluottamusta, jäävät varmemmin ilman koulutuspaikkaa. (Pirttimaan 2000, 117.) Tutkijana ja tulosten valossa en ole Pirttimaan kanssa yhtä mieltä nuoria näin syvästi kahtia jakavasta roolista; menestyjiin ja häviäjiin. Esimerkiksi ”ammattialastaan varmat” - nuoret, vaikka he hakevat itselleen mahdollisimman nopeata väylää kouluttautua työelämään hyväksyvät koulutuksen tärkeäksi asiaksi ja kuuluvan normaaliin nuoren ihmisen elämään. Varsinainen onnistuminen elämässä mitataan työhön sijoittumisen myötä.

Minulle ammatillisuus on sitä, että on hankkinut itselleen koulutuksen alalle. (nainen, 21 vuotta).

Olen miettinyt, että voisi hakea töitä kesällä ja syksyllä, jos pääsisi muuntolinjalle takaisin opiskelemaan... Pakettina tämä koulutus on mielestäni hyvin kattava, sinänsä työ mahdollisuuksia löytyy monelta alalta, vaikka on koulutukseltaan vain yksi ammatti. (nainen, 18 vuotta).

Viittaukset kertovat ”ammattiurastaan varmojen” - nuorten mielipiteistä, jotka kritisoivat koulutusjärjestelmiä lähinnä kyvyttömyydestä ohjata nuoria työelämään. Kritiikin kohteeksi tulevat ammatillisen koulutuksen sisäiset ja opetukselliset rakenteet, kuten eräs nuori toteaa: ”Olisi koulutuksessa voinut keskittyä kuitenkin johonkin tiettyyn aihepiiriin hiukan tarkemmin.” Koulutuksen sisällölliset kokemukset mietityttävät nuoria. Taustalta voidaan aineiston perusteella löytää pidentyneet koulutusajat ja oppilaitosten omat oikeudet muokata opetettavat opetukselliset sisältönsä. Nuoret pohtivat yksittäisten ainekokonaisuuksien hyödyllisyyttä ja tarpeellisuutta oman ammatillisen kasvun suhteen.

Minusta koulutuksessa pitäisi entistä enemmän paneutua työssä oppimiseen eikä niinkään teoriapuoleen, koska on olemassa paljon ihmisiä, jotka ovat työssään todella osaavia ja ammattitaitoisia. Välttämättä nämä ihmiset eivät ole olleet koulun pen-

killä parhaasta päästä. (mies, 23 vuotta).

Ammatillisella koulutuksella luodaan perusta koko työuran kestäväälle oppimiselle ja kehittymiselle. Ammatillisen koulutuksen tulee antaa nuorille sekä oman alansa laaja ammattitaito mahdollisimman lähellä oikeaa työelämää, mutta myös tasokas yleissivistys. Ammatin vaihtaminen ja jatko-opiskelu ovat nykyisin arkipäivää. (SAK:n nuorisopoliittinen ohjelma, 2002, 4.) Tutkimustuloksia vertailemalla eri ryhmien kesken pystyi havaitsemaan ammattitaidon suuren merkityksen nuorten siirtyessä työmarkkinoille. ”Ammattiurakeskeiset” - nuoret, jotka olivat valmistumassa olevia nuoria, olivat ensinnäkin ylpeitä ammatillisesta suorituksestaan. Toisena heidän ammatillinen kasvunsa oli voimakasta. Tämä tarkoittaa työn luomaa ammatillista kuvaa. Tutkimuksessa mukana olevat useat nuoret opiskelivat naisvaltaisille toimialoille, joka vaikutti vastaajien kielelliseen retoriikkaan. Löydöksissä painoutuivat adjektiivit ihmissläheisyys, viihtyvyys ja toisen ihmisen auttaminen sekä käytännön ammatillinen osaaminen.

6.2.2 Nuorten yksilölliset ratkaisut

”Omiin juttuihin keskittyvät” – nuoret pohtivat tuloksissa koulutusjärjestelmän tarjoamia valmiuksia hieman samanlaisesta näkökulmasta kuin ”ammattiurakeskeiset” nuoretkin. Eroavaisuuksia näiden kahden luokan välillä syntyy lähinnä yksilöllisten ratkaisujen pohjalta. Tulosten mukaan heitä on ohjannut pakkohaku koulutukseen hakeutumisen hetkellä. Ohjattavuus tulee esille nuorten kykenemättömyytenä eritellä omaa ammattiaan tai odotettavissa olevaa työn kuvaa. Tulosten joukossa oli mielipiteitä koulutuksen merkityksellisyydestä. Pakkohaun ollessa valinnan taustalla, on koulutuksen tarjoamalla hyödyllä usein viihdyttävä ja yksilön aikaa tuhoava vaikutus. Tietenkään yksilöllistä kasvua ei voi unohtaa, mutta sen nuori olettaa tulevan ”siinä rinnalla.” Seuraava viittaus kuvaa selkeällä tavalla kotoa lähteneen ja ammatillisesta kou-

lutuksesta pian valmistuvan nuoren käsityksiä ammatillisesta koulutusjärjestelmästä. Itse järjestelmää ei pohdita paljon, koska tärkeämpänä funktiona on sen sosiaalistava ja viihtyvyyttä lisäävä vaikutus.

Koulutukseni on kestänyt 2 vuotta ja on ollut mielenkiintoinen, kaikkea on sattunut ja tapahtunut. Olen saanut uusia ystäviä ja kaveripiirini on laajentunut ympäri Suomea. (nainen, 18 vuotta).

Koulutuksien jäädessä lyhyiksi on ”omiin juttuihin keskittyvillä” – nuorilla tärkeää, millaisen merkityksen koulutus on ohjannut näille nuorille. Yksikin hankittu ammatillinen koulutus erään nuoren mielestä merkitsee: ”*lähes koko elämää.*” Oman ammatin arvostaminen on tärkeää. Tuloksissa nuoret kritisoiivat yhteiskuntaa siitä, miten se rahallisesti tukee ja arvostaa koulutuksessa olevia nuoriaan. SAKKI eli Ammattiin Opiskelevien Keskusjärjestö⁸ on teettänyt tutkimuksen Suomisen & Mustakallion (2002) tekemänä opiskelijoiden toimeentuloon liittyvistä ongelmakentistä. Ammattiin opiskelevat kokevat taloudellisen tilanteensa 13,1 % hankalammaksi kuin esimerkiksi Helsingin yliopiston korkeakouluopiskelijat, joiden osuus oli vain 5 %. (Härkönen 2001). Koulutusjärjestelmän muokkaama opiskeluvuosien pidentyminen vaikuttaa selkeästi nuorten toimeentuloon. Tyytyväisyyttä, onko opiskelija ajautunut pitempi- aikaisiin taloudellisiin vaikeuksiin selittää riippuvuutta vanhemmista. Opintotuki ei kykene turvamaan toimeentuloa, jos vanhemmat eivät auta, tai työtä ei löydy (Suominen & Mustakallio 2002, 3.) Yleiset taloudelliset mahdollisuudet kouluttautumiseen ovat vuosikymmenten saatossa parantuneet. Opintososiaalisten etujen niukkuus on edelleen esteenä monen nuoren opiskelulle (SAK:n nuorisopoliittinen ohjelma 2002, 1.) Vastaajista tämän tutkimuksen valossa vähintään melko hyväksi taloudellisen tilanteensa koki 56,3 %. (emt. 2002, 3.)

Ammatillisuus antaa kuvan myös itsestäsi muille, että millainen itse olet ja mistä asioista tiedät. (nainen, 22 vuotta).

⁸ SAKKI Ry:n selvitys ammattiin opiskelevien elinoloista, (n=1600).

Minulle ammatillisuus on tehnyt minut vahvemaksi ihmiseksi. Kaiken kaikkiaan mahtavaa, kun valmistun nyt ensimmäiseen ammattiin ja voi sanoa olevan ammattikoulun käynyt henkilö. (nainen, 26 vuotta).

Suomen koulutusjärjestelmä on mielestäni aika huono, kun opiskelijoita ei kannusteta rahallisesti riittävästi. Työttömät saavat paremmin kannustusta. (nainen, 21 vuotta).

6.2.3 Nuoret tulevaisuuden ammattilaisina

”Ammattialastaan varmat” – nuoret ovat koulutuksen suhteen käytännön työn ihmisiä. He ymmärtävät hyvin koulutuksesta saatavan hyödyn ja odottavat koulutuksen tarjoavat riittävät tiedot ja taidot työelämään. Tulosten mukaan näille nuorille on tärkeätä, että *koulutusjärjestelmä tarjoaa heille lisäksi riittävät eteenismahdollisuudet ammatin hankkimisessa*. Sekä valmiudet, jotka syntyvät hankitun ammatin myötä.

Ammatillinen koulutus merkitsee minulle tällä hetkellä kiinnostavaa tekemistä, vaihtelua kotiäitiyteen. Nautin etätehtävien ja koti tehtävien teosta. Opiskelu on mielenkiintoista ja oppimiani asioita voi toteuttaa myös käytännössä. Kaikki ei ole pelkkää kirjatieta vaan tehdään ne asia myös oikeasti. Ammatillisuus on myös minulle ylpeyden aihe. Olen ylpeä itsestäni, että opiskelen ammattiin, kun pääsen töihin osaan hoitaa sen ammattitaitoisesti. (nainen, 25 vuotta).

Kyselyhaastattelujen tuloksista pystyi toteamaan nuorten mielikuvan, miten Suomen koulutusjärjestelmä toimii käytännössä. Sen *heikkoutena on opiskeluvuosien pidentyminen suhteessa koulutuksesta saatavaan hyötyyn sekä opetuksen tason hajautuneisuus*. Opiskelijoiden arkista arvomaailmaa ovat lähellä tunteet opettajiin ja opiskelijakavereihin suhtautumisessa. Erilaisia kannanottoja syntyi teksteissä, kun opiskelijat olivat arvioineet ylioppilastutkinnon merkityksestä toisen asteen koulutuksessa. Tutkimuksessa asiaa ei kysytty, vaan

mielipiteet tulivat esille essee- kirjoituksista. Teksteissä osa nuorista kritisoi tutkintoa yleisesti. Toiset taas nostivat sen tärkeäksi määränpääksi elämässään. Erään nuoren mielestä on turha käydä ylioppilaaksi, jos käytännön asiat kiinnostavat enemmän sekä korkeakouluopiskelu, koska uuden lain myötä toisen asteen koulutuksen myötä voi edetä yhtä mittaviin koulutuksellisiin suorituksiin. Mielipiteissään olivat turhautuneita nuoret, jotka olivat joutuneet aloittamaan opiskelunsa toisen asteen koulutuksesta korkeakoulupaikan sijasta. Löydöksistä pystyi havaitsemaan luokassa vallitsevista eriarvoisista tunteista peruskoulu- ja lukiopohjaisten opiskelijoiden välillä. Ammattialoittain ja oppilaitoksista on riippuvaista, miten ne muokkaavat ammatilliset peruskoulupohjaiset linjansa. Sekä, miten opiskelijakiintiöt täytetään: valitaanko ryhmään enempi ylioppilaita- vai peruskoulun käyneitä opiskelijoita? Opiskelijoiden valinnoissa kiinnitetään huomiota erilaisten pohjakoulutuksen suorittaneille opiskelijoille.

Koulutusjärjestelmä toimii, mutta jotkut vaan oppivat venyttämään opintojaan sen avulla ammattikorkeakouluun ja kokevat, että ylioppilas on parempi kuin moni muu. (mies, 25 vuotta).

Järjestelmä on osittain pakkopullaa, aina on tavallaan pakko pyrkiä eteenpäin. (nainen, 19 vuotta).

Toisen asteen koulutuksessa opiskellaan ammattien peruslinjoja. Nyt jatko-opiskelut eivät kiinnosta vielä. Ehkä tulevaisuudessa. Opetusjärjestelmä on sinällensä ihan hyvä, mutta opetustavat, opettajat vaihtelevat aika paljon eri puolilla Suomea. (mies, 19 vuotta).

6.2.4 Elämää etsimässä olevat nuoret

”Elämä on projekti” – nuoret etsivät tulevaisuuden haasteita jatkuvasti. Heidän koulutusurapolkunsa on ajoittain estynyttä valintojen päättämättömyyden ja koulutusten ulkopuolelle jäämisen seurauksena. Koulutuksen kiinnostavuuden laajuutta ei lisää ammatillisuuden laajentunut arvostus. Näiden nuorten ta-

voitteena on pitkienkin odottamisien jälkeen hakeutua ammatteihin, jotka koulutustaustakseen vaativat alemman tai ylemmän korkeakoulututkinnon. Suomen koulutusjärjestelmä tarjoaa nuorille hyvät mahdollisuudet opiskella, kun heillä itsellään olisi riittävästi motivaatiota jatkuvaan koulutukseen hakeutumiseen. Eräs nuori toteaa, että: ”*Suomen koulutusjärjestelmä on sekava.*” Tulosten perusteella ei lopulta aivan tarkkaan voida tietää, mikä olisi paras väylä nuorelle edetä opinnoissaan. Koulutuksen sekavuutta lisää järjestelmän vielä keskeneräinen ammatillinen muutosjärjestelmä. Toisen asteen koulutus on jäljelleen vakiinnuttamassa asemaansa opetuksellisten tavoitteiden suhteen samoin kuin ammatilliset korkeakoulutkin.

Minä ainakin olen valmis vielä tämänkin koulun jälkeen koulutamaan itseäni lisää siihen minkä minua kiinnostaa. Minulle ammattitaidon saaminen on tärkeä asia. Ja en edes voisi kuvitella, että en kouluttaisi itseäni mihinkään ammattiin. (nainen, 18 vuotta).

Haluan oppia uusia asioita. Eli toisin sanoen haluan saada ammatin, koska ei ole aikaisempaa ammatillista koulutusta, kun olen hoitanut lapsia kotona. (nainen, 23 vuotta).

Jatkokoulutus kiinnostaa jonkun verran, koska haluan syventyä enemmän ammattiin ja palkka olisi parempi. (nainen, 19 vuotta)

”Elämä on projekti” – nuoria *tyypillisimmillään* edustaa löydösten mukaan toisen asteen koulutukseen vanhemmalla iällä aloittaneet nuoret, jotka iältään ylittävät 25 vuotta, mutta ovat alle 30-vuotiaita. Heidän kiinnostuksensa taustalta löytyi mielenkiinto uudelleen kouluttautua tai henkilö on ollut kauan pois työ- ja koulutuselämästä lasten saamisen tai työttömyyden vuoksi. Moilanen (2002) kirjoittaa Arvo-lehdessä artikkelin kyseisestä asiasta, joka pohjautuu opetusministeriön suorittamaan raporttiin vuodelta 2000, jossa on selvitetty ammatillisen koulutuksen aloittamisikä. Selvityksen perusteella joka kolmas aloittavista on yli 25-vuotias nuori. Tutkimuksen tulokset puoltavat tätä nuorten uravalintaan liittyvää ikä tekijää, koska nuorten uravalinnat selkeytyvät vasta myöhäisemmässä iässä. Moilanen (2002) jatkaa, että ”Koulutuksen aloit-

tavista yhä harvempi tulee suoraan peruskoulusta.” Lisäksi noussutta keski-ikää selittää myös monien opintojen aikaisemmilla keskeyttämisillä, jolloin opiskelija palaa takaisin kouluun oltuaan muutaman vuoden sieltä poissa. Tärkeä näkökulma on Moilasan mukaan työelämän vaatimuksien koveneminen ja ammatillisen pätevyyden laaja-alaistuminen. Hän toteaa tekstissä, että ” Ammatillinen peruskoulutus luo tietynlaisen vakuutusturvan.” (Moilanen 2002, 9). Seuraava mielipide tukee edellistä pohdintaa, koska vastaajan kiinnostus pohjautuu haluun hankkia ammatillinen pätevyys sekä sen avulla uudelleen työllistyä.

On tärkeää kouluttautua aina yhä uudelleen, jos ei ole töitä omalta alalta. Itse olen käynyt aikanaan keittiöalan koulutuksen, johon toki olin tyytyväinen, mutta se ei pelkästään riittänyt...nykyinen koulutukseni on palveluammatti, jossa on hyvin paljon ihmisläheistä työtä...koulutus on ollut monivivahteista ja joskus kiireistäkin, joten helpolla ei ole päässyt missään vaiheessa. (nainen, 28 vuotta).

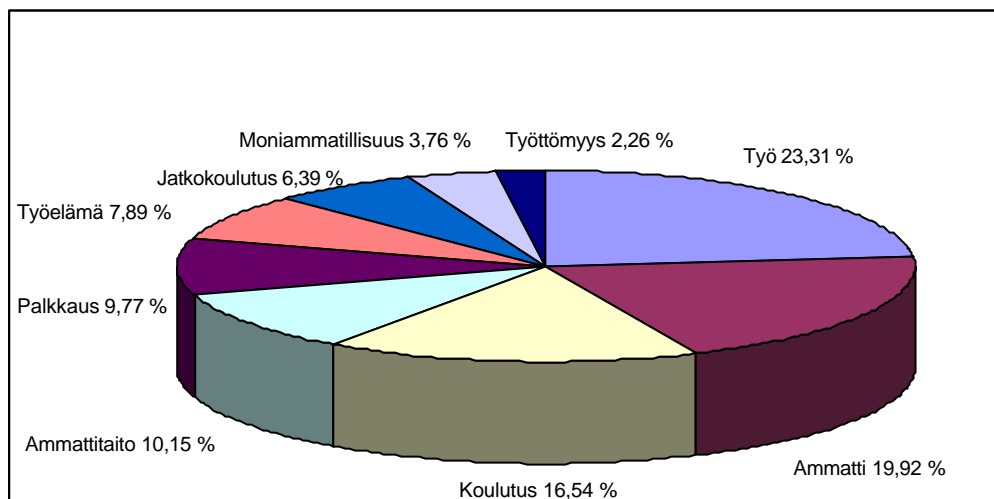
Koulutusrakenteen uudistukseen todetaan liittyvän piilevää sisällöllistä ristiriitaisuutta. Tilanteeseen vaikuttaa lain muoto koulutuksen ammatillisella puolella. Koulutusuudistus tavoitteli tasa-arvoisuutta lukion ja toisen asteen yhteydessä. Ammatillisten valmiuksien parantaminen koskettaa voimakkaammin aikuisopiskelijoita, jolloin hakeutuessaan toisen asteen peruskoulupohjaisiin koulutuksiin, he samalla vievät opiskelupaikkoja peruskoulusta suoraan tulevilta. Hyväksyttäväksi tilanteen tekee näkökulma, jossa vanhemmilta opiskelijoilta puuttuvat ammatilliset peruskoulutukset. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että aikuisopiskelijat tarvitsevat pohjakoulutukseensa omat ammatilliset koulutuslinjat, joita useissa oppilaitoksissa onkin. He eivät kuulu 16-vuotiaiden nuorten ryhmään.

6.3 Ammattitaidon tavoitteiden toteutuminen työelämässä

Mitä nuoren elämässä tapahtuu, kun hän valmistuu koulutusurakastaan ja siirtyy pois koulutuksen piiristä? Mitä toiveita nuoret asettavat hankitulle ammattitaidolle? Työllistyminen työelämän vaativiin tehtäviin on hankitun ammattitaidon tärkein tulevaisuuden funktio. Ammattitaidon merkitys tulevaisuuden työtehtävissä toteutuu nuorten kohdalla vaihtelevasti riippuen yksilön elämäntilanteista ja yhteiskunnassa vallitsevista oloista. Siirtyminen työelämään merkitsee astumista työmarkkinoiden salaperäiseen, mutta jännittävään maailmaan. Yksilölliselle kasvulle on ehkä viimeinkin alkamassa todelliset mahdollisuudet. Työelämään siirtyminen luo nuorelle todellisen elämän ulkoisen hallinnan tunnusmerkit. Nuori voi kokea olevansa nuori, vaikka ei – aikuinen virallisesti sitä olisikaan (Tervo 1993, 12–14.) Julkunen (2002) toteaaakin tähän: ” Jo pitkään on oletettu, että työmarkkinoilla yleistyy lyhytjänteinen orientaatio. On puhuttu työpaikkoja shoppaavista ja surffaavista nuorista. Tätä ei kuitenkaan voi yleistää. Työssäkäyvien enemmistö, nuoretkin, arvostavat rutiinia ja turvallisuutta, vanhanaikaisen pysyviä – tai ainakin toistaiseksi solmittuja – työsuhteista. Vaihtuvat työt ovat useimmiten pakkorakoja kuin muuta ei ole tarjolla.” (Julkunen 2002, 11).

Kuviosta 3 voidaan tarkastella eriytyneesti nuorten mielipiteitä koulutuksen ja työelämän vaatimuksista. Työn (23,31 %), ammatin (19,92 %) ja koulutuksen (16,54 %) prosentuaaliset erot eivät olleet suuret. Valmistuvalle nuorelle on tärkeätä, että hän työllistyisi mahdollisimman hyvin ja nopeasti. Vastaavasti koulutuksessa olevalle nuorelle opiskelu ja sen sisällöt olivat elämässä tärkeimpiä asioita kuin työllistyminen tulevaisuudessa Nuori saattaa kokea asian etäisenä koulutusuran aikana. Tarkastelun kiinnostavuutta lisää alempien vaikuttimien alhaiset prosentit, kuten esimerkiksi työelämä (7,89 %) ja moniammatillisuus (3,76 %). Syitä, ettei näihin osuuksiin saatu laajempia vastauksia jää päätelmien ja toteamusten varjoon. Voidaan olettaa, että nuori ei vielä kou-

lutusuran alkutaipaleella kykene hahmottamaan tulevaisuuttaan erilaisina jäsentyneinä kokonaisuuksina, vaan tulevaisuus koetaan olevan 'siellä jossakin'.

Kuvio 3 Ammattiin opiskelevien nuorten mielestä elämässä tärkeimmät asiat vuonna 2002.

6.3.1 Ammattiurakeskeisten nuorten työurien rakentuminen

Nuorten itsensä haluama työura vastaisi niitä ennakkokäsityksiä, mitä nuoret ovat hankkineet aikuisten arvomaailmasta. Muutosta aikuisten arvomaailmaan on syntynyt kasvaneella tilanneherkkyydellä ja asenteellisella valmiudella toimia, jos vastaan tulisi yllättäviä tilanteita. Työurien toivotaankin sisältävän vaihtoehtoisia kokemuksia, tasaisuutta sekä vaihteluita työnsuorittamisessa. (Kallio & Varila 1992, 83.) Nuorten työurien kehittymistä ohjaavat valmius, itsetuottamus, kontrolli ja sosiaalinen tuki. Lisäksi koulutettu ja ammattinsa hal-

litseva nuori nauttii saadessaan tehdä itsenäisiä päätöksiä työtehtävissään. (Ruohotie 1996, 71.) Kehittyäkseen nuoreen ihmiseen on luotettava ja hänen on saatava näyttää osaamisensa tasot. Seuraavat mielipiteet kuvaavat ”**ammattiurakeskeisten**” – nuorten mielipiteitä työstä:

Työ merkitsee aikalailta turvattua tulevaisuutta. Töissä oppii lisää käytännön kautta, mutta koulusta saatava perustaitoa on todella tärkeä. Töissä joutuu käytännön kanssa aloittamaan aina ”nollasta”, mutta tietotaito antaa perusvalmiuksia. (nainen, 19 vuotta).

Luulen, että tulevaisuus näyttää hieman sekavalta, mutta valoisalta. Työ merkitsee minulle rahaa ja sitä, että saan tehdä työtä, josta tykkään. Koulutuksen merkitys on tärkeä. Jos en saa työtä, niin yritän kehitellä jotain muuta. (nainen, 19 vuotta).

Nuorten työllistyminen työmarkkinoille ilman aikaisempia työkokemuksia on koettu ongelmallisena. Nuorten ammattitaitoa pidetään jopa tietynlaisena puskurityövoimana yhteiskunnalliselle muutokselle. Vähätalon (1991) mukaan nuoria on pyritty houkuttelemaan työmarkkinoille taloudellisesti hyvinä aikoina, kun taas taantumien aikana heitä on siirretty koulutukseen tai työttömiksi työnhakijoiksi. (Vähätalo 1998, 99.) Työministeri Tarja Filatov on mielipiteissään samaa mieltä, kuin Vähätalo tekstissään. Hän täydentääkin, että: ”Työelämän rakenteet toimivat niin, että nuoriso on eräänlaista puskurityövoimaa. Kun syntyy uusia työpaikkoja, nuorten osaamiselle on kysyntää. Heikompiina aikoina uusimmat työntekijät saavat yleensä myös lähteä ensimmäisinä. Nuorista kilpaillaan pian työmarkkinoilla. Koulutetuilla nuorilla ei siinä mielessä ole mitään hätää Jos taas ammattitaitoa ei ole, on heikoilla.” (Filatov 2001,5.)

Pohtimalla Filatovin (2001) lausuntoa tutkimuksen tuloksen valossa voidaan olla joko samaa tai eri mieltä työministerin mielipiteistä. Tutkimuksen tulosten mukaan on ymmärrettävää, että nuori valmistuttuaan ammattiin haluaa kokeilla hankittuja taitojaan käytännössä. Nuorilla itsellään tulisi olla riittävästi intoa ja tahtoa toteuttaa ammattitaitoaan työelämässä. Ongelmaksi eivät ole muodostuneet nuoret itse vaan järjestelmä, joka ruokkii epätyypillisiä työsuhteita ja ei

tarpeeksi hyvin arvosta nuorten ammatillista osaamista. Tämän perusteella työtä on tarjottava kaikille työntekijöille. Työn tekeminen antaa turvaa ja toimeentuloa, sekä henkistä hyvinvointia. Työtä tekemällä pidetään huolta niistä, joilla ei ole työtä. (SAK:n nuorisopoliittinen ohjelma 2002, 2.)

Nuorista ei monikaan pohtinut työttömyyttä laajemmassa merkityksessä, vaikka tutkimuksen tematiikkaa antaisi siihen mahdollisuuden. Nuorten työttömyyden vaikutusta ei ilmeisesti voi ymmärtää ennen kuin henkilökohtaisten kokemusten myötä. Tulosten mukaan kovinkaan monen nuoren kohdalla ei tällaista tilannetta vielä ole ollut, ei ainakaan pitkään kestäväenä työttömyytenä. Voidaankin olettaa, että ajatus työttömyydestä on sidoksissa yhteiskunnalliseen tilaan. Nuoret, jotka aloittavat ammatillisen kouluttautumisen nyt, ovat ajatuksissaan helpottuneita, koska ovat tietoisia vapautuvista työpaikoista tulevaisuudessa. Tästä syystä nuoret eivät olleet pohtineet työttömyyden merkitystä heidän elämäänsä kuuluvana asiana. Ammatilliset linjat, joilta valmistutaan muutamana vuoden kuluttua valmistavat nuoret oikeaan työelämään. Ammattiin valmistuminen on heille portti tulevaisuuteen ja mahdollisuuteen oman elämänsä hallintaan. Lisäksi oppilaitokset sosiaalisena ympäristönä korostavat ”hyvän tulevaisuuden hegemoniaa”. Ilman myönteistä suhtautumista oppimiseen koulutus voisi tuntua nuorista turhautavalta. Nuorten myönteinen tukeminen opiskeluiden edetessä auttaa heitä luottamaan itseensä myös tulevaisuuden ammattilaisina.

Tahdon olla ihmisläheisessä työssä ja pitkään olen äksynnyt vanhusten huonosta asemasta. He tarvitsevat muutakin kuin terveydellisiä palveluja, ihmisen – vaikkapa, kuulija ja tukijan vierelleen, niin moni on yksin! Tietysti haluan osasta auttaa myös terveydellisellä puolella ja siihenkin olen oppia hakemassa. (nainen, 30 vuotta).

Tuloksissa huomio kiinnittyi nuorten epätyypilliseen asetelmaan kunnioittaa työtä yli kaiken, kuten eräs nuori toteaa: ” *Ammatillisuus merkitsee minulle työn kunnolla tekemistä. Sitä työtä, mitä tekee, on arvostettava ja kunnioitetta-*

va.” Tämä protestanttisen työn etiikka on vallalla edelleen. Sen haittapuolena on nuorten uhka jäädä puskurityövoimaksi, alepalkkaisiksi tai määräaikaisiin työsuhteisiin. Nuorten ammattilaisten ei tarvitse suostua ihan kaikkeen, mitä työnantajat sopimuksissaan tarjoavat.

”Ammattiurakeskeisten” - nuorten kohdalla toteutuu tutkimusten mukaan työn tekemisen ajatus siinä mielessä, että tehtävälle työlle ei aseteta selkeitä rajoja. Väittämää tukee ajatus työn sirpalemaisuudesta, josta voidaan tehdä seuraava n-lainen johtopäätös. ”Ammattiurakeskeisten” - nuorten asenteissa tulevaisuuden suhtaudutaan lopulta myönteisesti.

6.3.2 Nuorten asennoituminen työelämään

”Omiin juttuihin keskittyvien” – nuorten kohdalla työn tekeminen koetaan verrattuna ammattiurakeskeisiin samankaltaiseksi. Työn määritelmät ja työ ihmisen arvon mittarina ovat muuttuneet silti nuoret pitävät työn tekemistä elämässään suurena asiana. Tutkimuksen tuloksissa tilanne on havaittavissa esimerkiksi perinteisten ammattialojen kiinnostavuutena, kuten lähihoitajan ja ruokapalvelun ammatit ovat. Tulosten suhteen on selvää, että ammattirakenteissa on tapahtunut huomasti muutosta informaatioteknologian suuntaan. Toisaalta perinteiset ammatit muuttuvat koko ajan vauhdilla: tietotekniikkaa ja erikoisosaamista tarvitaan yhä enemmän alalla kuin alalla. (SAK:n nuorisopoliittinen ohjelma 2002, 10.)

”Omiin juttuihin keskittyviltä” – nuorilta puuttuu tutkimuksen perusteella *selkeät kuvat työllistymismahdollisuuksistaan*, mutta heillä on perusteltuja ajatuksia hankitusta koulutuksista, jotka ohjaavat heitä elämässä eteenpäin. Näitä ovat esimerkiksi itsenäinen elämänhallinta ja sosiaalinen hyväksyntä ikäistensä joukossa. Nuorilla on mielessä epävarmuuden tunnetta omasta tulevaisuudes-

taan. Epäilyn tunteet ovat herättäneet erilaiset sosiaaliset taustat, koulumenes-
tys ja sijoittumisen kokemukset työelämässä. Näiden yhteisvaikutuksesta tule-
vaisuutta ei koeta helppona, kun pettymyksiä uralla etenemisestä on syntynyt
jo matkan aikana eriasteisesti.

*Ammatillisuus merkitsee minulle paljon. Mielestäni on hyvin tärkeää, että on ammatti ja töitä. Itselleni tämä ammatti on jo viides. Joten on aika hyvin asiat, olen kokki, tarjoilija, baarimikko ja eräkokki. Ja nyt myös eräopas. Joten töitä pitäisi kyllä löytyä. Mielestäni minulla 21-vuotiaaksi on aika monta ammat-
tia. Ja töitäkin on pakko päästä tekemään, koska muuten ei saa rahaa ja ihminen tulee hulluksi kun ei tee mitään.(mies, 21 vuo-
ta).*

Tulevaisuudessa olen töissä, asun omassa kämpässä ja mulla on auto. Oon nähny kavereita, jotka on saanu ammatin, mut ei oo viittiny töitä hkee ja asuu Kelan kälysellä tuella. Koulutuksen merkitys on tärkeä. Jos en sais töitä ni olisin lirissä!(nainen, 18 vuotta).

6.3.3 Nuoret työelämään perinteitä kunnioittaen

”Ammattialastaan varmat” – nuoret ovat työmarkkinoille siirryttäessä haas-
tava ammattiryhmä. Ryhmän pääluokan mukaan näitä nuoria ohjaavat sosio-
ekonomisesti periytyvät ammatinvalinnat. Tilanteen tekee ongelmalliseksi, että
tilannetta ei helpota suuren ikäluokankaan jääminen eläkkeelle, jos periytyvä
ammatti ei ohjaa nuoria avautumassa oleville aloille. Riskinä piilevätkin perit-
tyjen ammatillisten alojen kiinnostusten suuntaukset. Syytä siihen, miksi työ-
tekijäperheistä lähtöisin olevat nuoret valitsevat huomattavissa määrin amma-
tillisen koulutuksen ja toimihenkilöperheiden nuoret taas eivät, on sosiologian
piirissä etsitty jo kauan. Yhtenä tekijänä on mainittu perheen voimakas sosiaa-
listava vaikutus. Työväenluokkaisessa perheessä varttuva nuori omaksuu usein

sen mukaiset arvot ja suuntaa toimintaansa niiden mukaisesti. Tärkeää on tiedostaa, että primääriyhmien vaikutus ei ole yleisesti vallitseva piirre, muutenhan sosiaalista muutosta ja ihmisten elämäntason kohoamista ei voitaisi selittää. (Antikainen, Rinne & Koski 2000, 18).

Ongelmia työllistyä koulutusta vastaaviin tehtäviin on vaikeaa ja haasteellista. Koulutuksen läpikäytyään nuori ei aina saakaan koulutustaan vastaavaa työtä. Toisaalta nuorten mielipiteitä tulisi tarkastella yksilön mielipiteitä arvostavasta näkökulmasta. Nuoret tiedostavat omat tarpeensa ja halunsa tehdä sellaista työtä, mihin ovat hankkineet ammatillisen pätevyyden ja joka heitä itseä kiinnostaa. Ulkoapäin ohjatuin hallinnollisin keinoin nuorten toivetta harvoin ymmärretään riittävästi, vaan työvoimapolitiittiset keinot ajavat nuoria epätyypillisiin työsuhteisiin ja ei oman ammattialansa töihin. Ei ole ihme, jos tämän pääluokan nuoret suhtautuvat tulevaisuuteensa epäilevän varovaisesti.

Hmm...nään itteni jossain baaritiskin takana tai kantamas astioita.. tai jollain taukopaikalla hääräämässä. Rahaa ja raatamista sekä itseni että perheen elättämistä. Jos en saisi töitä sanoisin työkkärissä, että pitääkö työpaikkanne.(nainen, 18 vuotta).

Tulevaisuudesta minulla ei ole mielikuvaa. Katotaan miten elämä kuljettaa! Työ merkitsee sitä, että selviää elämästä. Koulutuksesta on tosi suuri hyöty töissä. En osais paljoakaan alan asioita, jos en ois käynyt koulua. Jos en sais töitä, ni pyrkisin koululuun. Jos en sinnekään, ni sitte pitää keksiä erilaisia juttuja, etten jää vaan kotiin lojumaan. (nainen, 17 vuotta).

Tutkimuksen tulosten mukaan ”ammattialastaan varmojen” – nuorten kohdalla ongelmat työllistyä koulutusta vastaaviin tehtäviin ovat vakava huolenaihe. Nuorten yksilöllistä tukemista ja kannustamista täytyy suosia, ettei riskiä laajemmasta syrjäytymisestä syntyisi, sillä heidän kohdallaan vaara on ilmeinen.

6.3.4 Tulevaisuuden haastajina olevat nuoret

Viimeisenä tutkimukseni tuloksissa tulevat esiin ”**elämä on projekti**” – nuoret. Pääkateluokan voidaan päätellä, että kyseessä on korkeammin koulutetut nuoret verrattuna aikaisempiin ryhmiin. Hyvin varovasti voisi puhua ”elitistisistä” nuorista, koska heitä kuvaa myönteinen elämänasenne tulevaisuuden suhteen sekä heitä suojaa laaja ammatillinen halu kouluttautua tai heillä on valmis ammatillinen koulutus. Heille tulevaisuus merkitsee erilaisia haasteita ja mahdollisuuksia. Ikäviä asioita ei pohdita pitkään vaan ongelmatilanteista pyritään uusien ratkaisujen myötä. Koulutusjärjestelmän suuntaukset pyrkivät pilotavoitteissaan kouluttamaan nuoret korkeaan ammatilliseen asemaan. Tuloksesta jää hieman avoimeksi kysymys, mihin häviävät mestareiden tekevät suorittavan tason työt?

Minulle tulevaisuus tämän koulutuksen jälkeen merkitsee sitä, että minulla on jo opiskelupaikka ammattikorkeakoulussa, joten sinne siis. (nainen, 19 vuotta).

”Elämä on projekti” – nuorille on ominaista, että he koulutuksesta päästyään siirtyvät yleensä suoraan työelämään. Tilanteissa, missä ei työllistyminen onnistuisi, he jatkokouluttavat itseään yhä enemmän ja laaja-alaisemmaksi ammattilaiseksi. Näiden nuorten kohdalla on tulosten mukaan jatkuvaa pyrkimystä edetä kunnianhimoisesti elämässä eteenpäin. Työ, mitä nuoret haluavat tulevaisuudessaan tehdä pohjautuu heidän koulutustaustaansa. Sen tulee olla taloudellisesti palkitsevaa ja sisällöltään riittävän haastavaa. Taakse jäänyt koulutusuralla jatkuu ammatillisella koulutusuralla.

Toivottavasti löydän työpaikan hyvän valmistuttuani ja oman asunnon ja saisin paljon rahaa. Jos en saisikaan töitä tältä alalta rupeaisin etsimään jotain toista kiinnostavaa ja uutta. (nainen, 19 vuotta).

”Elämä on projekti” – nuorten kohdalla mikään ei ole lopullisesti täysin varmaa kuin jatkuva epävarmuus. Tutkimuksen tulos näiden nuorten kohdalla tarkoittaa piilevää riskien epävarmuutta ylikouluttautuneisuudesta. Samalla voidaan tarkastella myös koulutusinflaation vaikutusta heidän alempien koulutustensa arvojen mitätöitymiseen. Itse asiassa koulutusinflaatiosta puhuttaessa ei voida rajata mitään erityistä pääluokkaa erikseen, jota se ei koskettaisi. Suurin riski on nuorten kohdalla ammatillisissa valmiuksissa, jotka ovat kouluttautuneet useisiin ammatteihin paremman työtason ja elämän toivossa.

7 POHDINTA

7.1 Tutkimuksesta esiin tulevat johtopäätökset

Tutkimuksen alussa tarkasteltiin teoreettisesti painottuen nuorten elämismailmaa yhteiskunnan odotusten ja vaatimusten valossa. Tutkimuksen edetessä huomion kohteeksi tulivat nuorten mielipiteet ammatillisuuden merkityksestä heidän elämässään. Tutkimus eteni jatkuvasti tarkentuvina selityksinä, joissa ymmärtäminen ja selittäminen vuorottelivat. Diskurssioiden avulla siirryttiin esiymmärryksestä ymmärrykseen. (Kallio & Varila 1992, 82).

Tutkimuksen tehtävänä oli tuoda esille nuorten käsityksiä koulutuksesta, ammatillisuudesta ja työelämään sijoittumisesta, joita seuraisi itsenäisen elämänhallinnan mahdollisuus. Tutkimuksen jälkeenkään ei voida sanoa, että valintojen tekeminen olisi helppoa nuorille yhteiskunnallisten haasteiden ja odotusten kanssa. Nuorten tekstejä analysoidessani pohdin monia heidän elämäänsä vaikuttavia tekijöitä, jotka eivät ole helppoja ratkaistavaksi, kun elettyä elämään on vielä vähän ja elämä itsessään on yksistään suuri haaste. Valintojen moninaisuus tekee elämästä haastavan ja samalla ehkä pelottavankin. Oikean ratkaisun löytyminen on useiden pohdintojen tulos. Aikaisemmin koulutuksen valinnalle asetettiin suuri painolasti. Nykyään koulutusurat ovat laajentuneet ja moniammatillisuudet ovat pehmentäneet nuorten ihmisten valinnan taakkaa. Yhteistä kaikille tutkimuksessa mukana olleille toisen asteen ammatillisessa oppi-

laitoksessa opiskeleville nuorille on että, koulutuksessa vietetään useita vuosia. Vuosia kertyy kun nykyisessä arjessa yhden hankitun ammatin varaan ei voi turvautua. Itsenäiseen, oman elämänhallinnan piiriin nuori pääsee siirtymään vasta varsin myöhäisemmässä vaiheessa. Lopullisen siirtymävaiheen ollessa kohdalla on nuori kasvanut jo varhaisaikuisuuden tilaan.

Tutkimuksessa oli mukana (n=90) naisopiskelijaa (86,6 %) ja 12 miestä (13,3 %) kokonaisotannasta. Miesten osuus jäi varsin pieneksi, joka saattaa pienentää tutkimuksen kokonaisarvioita. Mielestäni tutkimukselle asetettuun laadulliseen vaikutukseen ja sisällöllisen laadun suhteen sillä ei kumminkaan ole suurta merkitystä. Essee- kirjoitusten avulla tutkittiin (n=78) ja kyselyhaastattelulla (n=12) opiskelijaa. Molempiin aineistoihin käytettiin sisällön analyysia tutkimusmenetelmänä.

Toisen asteen koulutuksien useat linjat kouluttavat perinteisille naisvaltaisille toimialoille. Asia on mielenkiintoinen ja tilannetta voidaan tarkastella yksilöllisten valintojen valossa sekä yhteiskunnallisena hallinnoinnin keinoina. Aineistojen tarkempi tarkastelu osoitti koulutusaikojen pidentymisen. Tämä oli havaittavissa varttuneempien opiskelijoiden suhteellisen isolla edustuksella peruskoulupohjaisilla koulutusaloilla. Miten esimerkiksi hoiva-alat saataisiin enempi miespuolisia henkilöitä kiinnostavammaksi tai päinvastoin, koska on ilmeistä, että työpaikkojen tarjonta tulee tulevaisuudessa lisääntymään suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle. Tilanteeseen ei vaikuta pelkästään yksilölliset ratkaisut vaan, miten oppilaitokset markkinoivat ja tarjoavat koulutusmahdollisuuksiaan nuorille. Yhteishaussa nuorten ensisijaisen toiveen määrittää se, minkälaiseen koulutukseen nuori on menossa. Koulutuksen määrällisten indikaattoreiden⁹ mukaan ammatillisen toisen asteen koulutuksen määrä on vähentynyt 9 % kolmessa vuodessa, vuosina 1999 – 2001. Eniten on vähentynyt sosiaali- ja terveysalan aloituspaikkojen määrä ja kasvua on erityisesti kulttuuri- ja vapaa-aika aloilla. (Kumpulainen 2002, 52.) Tutkimuksen tulos osoittaa käy-

⁹ Kumpulainen 2002. Opetushallitus. Indikaattoreiden aikasarjojen seuranta on alkanut vuodesta 1996.

tännössä että, useiden nuorten valintoja ohjaa *eniten* alan arvostuksen puute ja työhön sijoittuminen. Tuloksissa ei noussut selkeästi esille vanhempien sosio-ekonomisen tason ohjaus ammatin valintaan. Tulosten mukaan usean nuoren kohdalla valintaa oli ohjannut sen hetkinen elämäntilanne ja hakemisen pakko muiden ikäistensä tavoin.

Tuloksista esiin tuleva itsestään selvyys selittyy varmasti sillä, että nuoret ovat nuoria hakeutuessaan peruskoulun jälkeiseen koulutukseen. Heidän ammatillisuuden arvostus ei ole vielä kehittynyt lopulliseen muotoonsa. Voidaan todeta, että nuoruus on nuorelle sekä etu että haitta. Iän tuoma hankaluus on valmistuminen vaativiin ammatteihin, joissa vaaditaan vahvaa henkistä kypsyyttä ja osaamista, kuten esimerkiksi lähihoitajan ja nuorisotyön ammatit ovat. Tietysti on haasteellista ohjata työssään oman ikäisiä tai itseään vanhempia henkilöitä. Iän asettama merkitys on uudelle ammatilliselle koulutusjärjestelmälle iso asia. Ikä synnyttää ristiriitatilanteita vaadittavissa työtehtävissä, joka johtuu nuorten ammatillisesta kokemattomuudesta. Tarvitaan ennakkoluulotonta suhtautumista työnantajilta, että nuoret voivat saada ensimmäisen työkokemuksensa.

Miten tällainen tilanne on päässyt syntymään, jossa nuorelta vastavalmistuneelta odotetaan aikuisen ihmisen tilanteiden hallintaa ja kypsyyttä? Syitä voidaan hakea varmasti monelta taholta, mutta voimakkaimmin asiaan on vaikuttanut uusi laki ammatillisesta koulutuksesta. Lain mukana poistuivat ikäraajat ammatillisesta koulutuksesta. Ammatilliset Injat, joita aikaisemmin oli rajoitettu ikä pykälillä, ovat poissa. Peruskoulupohjaisilta linjoilta valmistutaan juuri aikuisiän kynnyksellä, koska institutionaalisella hallinnoinnin keinoilla nuoret on ohjattu koulutukseen suoraan oppivelvollisuuden piiristä. Hyvää laissa on nuoria syrjivän ikärasismien poistuminen. Lain huono puoli on nuorten osittainen kypsymättömyys vaativiin ammatteihin. Nuorten odotetaan heti luonnollisena väylänä etenevän koulutusurallansa jatko-opinto paikkoihin. Lisäksi tuloksista tuli esille, että toisen asteen koulutukseen hakeutuvat ylioppilaksi valmistuneet nuoret, jotka eivät ole päässeet haluamaansa jatko-

opiskelupaikkaan. Hakeutumalla ”alemmille” kouluasteille nämä nuoret pohjustavat uutta sisäänpääsyään ylemmille koulutusasteille samaltakin alalta. Pohdittavaksi jää, miten nuoret ensimmäisen hankitun koulutuksen myötä työelämään sijoittuvat ja koska? Onhan koulutuksen alkuperäinen tarkoitus aina ollut työllistyminen. Voidaanko tämän päivän koulutusjärjestelmässä enää välttää koulutusta koulutuksen vuoksi?

Yksilölliset eroavaisuudet tulevat esille henkilön persoonallisissa tekijöissä, jolloin työnantajat painottavat osaamisen lisäksi yksilön henkilökohtaisia ominaisuuksia. Tilanne konkretisoituu tilanteissa, jolloin usean hakijan joukosta valikoituu työnantajaa tai työtehtävää enempi miellyttävä henkilö. Ammatin hankkiminen tulisikin painottua yksilölliseen valintaan, ettei tilanteesta koituisi ylimääräisiä rasitteita nuorten harteille. Vuosia on nuoria tietoisesti ohjattu valtion taholta pakkohaun avulla, mitä erilaisimpiin koulutusaloihin. Pakkohaku ajaa nuoria aloille, mitkä eivät kiinnosta heitä tai eivät ole heille sopivia.

Koulutustavoitteista voidaan tinkiä hetkellisesti, mutta tavoitteisiin pyritään pitkällä aikavälillä. Tämän päivän nuorten elämäntilanteet kuvaavat perustilannetta, mistä koulutusuraputket alkavat. Odotettavissa oleva koulutusaika tulee olemaan pitkä nuorten kohdalla. Tulosten mukaan nuoret kokevat tärkeänä, että *ammatti, johon he valmistuvat olisi heille mielekäs ja että hankitun tiedon avulla voisi tehdä mielekästä työtä.* Ammatinvalinta on nuorille iso päätös. Sitä ei kuitenkaan saisi käsittää vain läpilyöntinä, joka on tehtävä. Ammatinvalinta on nuoria yhdistävä tekijä, yhteinen askel kohti aikuisuutta. Nuorelta odotetaan, että hän selviytyy tästä valinnasta kunnialla läpi. Ammatinvalintaan liittyy epävarmuutta ja ahdistusta, siitä mikä on oikea päätös. Paikan löytäminen ja yhteiskunnallisen aseman vakiinnuttaminen on pitkällisen kamppailun ja valintaprosessien tulos. (Tervo 1993, 12).

7.2. Pääluokkien eroavaisuudet tuloksissa

Nuoret toivovat, että ammatillinen koulutus olisi heille mielekästä ja oppilaitoksesta saadun tiedon avulla olisi mahdollista työllistyä tulevaisuudessa. Nuoret ovat sopeutuneet pitkän aikavälin ajatteluun, jolla tarkoitetaan pitkien koulutusaikojen periaatteellista hyväksyntää. Tutkimuksessa mukana olleet nuoret kritisoivat opetuksessa annettavien sisältöjen ja menetelmien laatua sekä valtion nihkeää suhdetta riittävästi tukea nuoria taloudellisesti. Voimakkaimmin kantaa ammatillisuuteen ottivat ”ammattiurastaan varmat” – nuoret, joita tutkimukseen osallistujista oli eniten. Heille ammatillisuus merkitsee sosiaalista turvaa ja kuulumista aikuisten maailmaan. Ammatillisuuden kautta profiloidaan itseä yhteiskuntaan kuuluvaksi. Koulutuksen maksimaalinen hyödyn tavoittelu kohdistuu ryhmän ammatillisiin koulutusuravalintoihin. Valitessaan koulutusuraa ”ammattialastaan varmat” – nuoret hakeutuvat käytännöllisille koulutusaloille. Tärkeänä tavoitteena heillä on selviytyä sen hetkisestä koulutusurakastaan voittajana maaliin. Heille siirtyminen koulutuksesta työelämään tulisi tapahtua lyhyellä aikavälillä. Varsinainen koulutuksesta saatavan hyödyn näkökulma syntyy vasta työelämään siirryttäessä. Työelämä merkitsee heille työmarkkinoiden vaativien odotusten astumista. Onnistunut siirtyminen tuo heille elämän ulkoisen hallinnan tunnusmerkit. Työn tulisikin olla palkitsevaa ja kohottavan nuorten ammatillista identiteettiä, kuten eräs nuori toteaa: *”Mahtava fiilis, kun saa paperit käteen. Työ merkitsee minulle rahan hankkimista”*.

Toiseksi eniten tutkimuksessani esiin tulivat ”omiin juttuihin keskittyvien” – nuorten mielipiteet. Heitä voisi lyhyesti kuvailla nuoriksi, jotka hakevat paikkaansa etsien ja tutkien oikeita vaihtoehtoja. Epäselkeät koulutusuravalinnat ja niistä johtuva selkiytymättömät tulevaisuuden kuvat ovat näille nuorille tyypillisiä piirteitä. Nuoruuden kokemattomuudesta johtuvista syistä nämä nuoret tarvitsevat opintojensa alussa että aikana paljon tukea oppimiseensa. Tutkijana pohdin ryhmän suurta osuutta toisen asteen ammatillisissa kouluissa. Tämä

merkitsee laajaa vastuunottoa ja haasteellisuutta opetushenkilökunnalle ja oppilashuollolle. Eroavaisuutena edellisen ryhmän koulutusurarakaisuihin on, että ne ovat selkiytymättömämpiä ja valinnat ovat pohjautuneet usein pakkohakuun tai yhteisvalinnan kautta tehtyyn hakuun, jolloin vain on pitänyt hakeutua johonkin oppilaitokseen. Tulostenkin valossa on ymmärrettävää, ettei ammattitaidon merkitys ole täysin yksilöitynyt samoin ei ole työelämään siirtyminenkään. Heiltä puuttuu tutkimuksen mukaan selkeä kuva omista työllistymismahdollisuuksista ja työurilla etenemisistä. Tulevaisuuteen nämä nuoret suhtautuvat epäilevästi, johon on vaikuttanut aikaisemmat elämäkokemukset, arvot ja onnistumiset erilaisissa elämän valinnoissa.

Kiinnostavaa oli todeta ”ammattialastaan varmojen” – nuorten selkeät mielipiteet siitä, mitä he haluavat elämältään. Mielipiteet olivat yllättävän kehittyneitä suhteessa heidän ikäänsä. Taustalta löytyi vahva kasvatuksellinen konteksti, joka on kotoa periytyvää työn tekemisen etiikkaa. Näiden nuorten maailmassa koulutuksesta saatu hyöty ja työllistyminen kulkevat käsi kädessä. Kiinnostus juuri tiettyä ammattia kohtaan karsii kumminkin heidän sijoittumista työelämään. ”Ammattialastaan varmat” – nuoret ovat käytännön työn ihmisiä. Heidän tulevaisuus näyttäisi vieläkin valoisammalta, jos he joutuisivat ammatillisissa vaatimuksissa tilanteisiin, jossa työllistyminen hankitun koulutuksen jälkeen ei onnistuisikaan. He ovat tulosten mukaan onnellisia, kun koulutusjärjestelmä on pystynyt tarjoamaan heille riittävät etenemismahdollisuudet ammatin hankkimisessa. Heille vaikeimpana ongelmana on työllistyminen koulutusta vastaaviin tehtäviin. Tulevaisuuteen ”ammattialastaan varmat” – nuoret suhtautuvat odottavan varovaisesti, siltikään tuloksissa ei ollut havaittavissa mitään kielteisiä asenteita tulevaisuuden suunnittelua kohtaan.

Tutkimuksessa erilaisen ryhmän muodostivat ”elämä on projekti” – nuoret. Heidän maailmassaan tulevaisuus on erilaista ja monia mahdollisuuksia tulvillaan. Ryhmänä he panostavat koulutukseen ja koulutusuralla etenemiseen. Heille on tärkeää, että koulutusjärjestelmä pystyy kouluttamaan että tarjoamaan

heille riittävän laadullisen ammatillisen pätevyyden ja opintojen jatkokelpoisuuden. Koulutuksen kiinnostavuutta lisää laajempi ammatillinen arvostus ja ammatillisella uralla eteneminen. ”Elämä on projekti” – nuoret pyrkivät opiskelemaan mahdollisimman pitkälle. Tutkimuksessa hieman ”elitistinenkin” nuorten ryhmä esiintyi pienimpänä edustuksellisenä osuutena. Voidaan todeta, että jo tutkimuksen alkuvaiheessa tulos oli odotettavissa oleva, koska he olivat asettaneet koulutukselliset tavoitteensa korkealle verrattuna muiden luokkien nuorten koulutusuravalintoihin. Lisäksi ryhmään lukeutuvat opintonsa ei suoraan peruskoulusta aloittavat nuoret, joiden määrä toisen asteen ammatillisissa koulutuksissa on lisääntynyt huomattavasti. *”Koulutus oli hyvä ja antoi hyvät pohjat lähteä töihin tai jatkamaan opiskelua!”* Ammatillisen peruskoulutuksen ollessa laaja-alaista ja usein korkeakouluihin johtanutta ammatillista koulutusta, merkitsee se, että ”elämä on projekti” – nuoret siirtyvät varauksetta suoraan työelämän palvelukseen saadessaan opintonsa valmiiksi.

Yhteiskunta on ottanut tehtäväkseen ulkoisen hallinnon keinoin ohjata nuoria koulutusuralla eteenpäin. Eriarvoisuuden vähentäminen on ollut selkeästi yhtenä tavoitteena ammatillisen koulutusuudistuksen yhteydessä vuodesta 1999. Se, miten eriarvoisuuden poistaminen lähitulevaisuudessa toteutuu jää nähtäväksi. Ensinnäkin muutosta ovat edistäneet oppilaitosten alueellinen yhteistyö, tarjottavien opintosisältöjen määrät ja ympäristön asenteiden muokkautuminen. Kehitys on silti ollut hidasta syvien koulutuskulttuurien vaikutuksesta. Muutosta on tapahtunut mm. ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden kanssa tehtävän yhteistyön muodoissa. Toisen haasteen koulutuksen laadulliselle kehittymiselle tekee oppilaitosten tarjottavat koulutusalat. Tarjottavien ammatillisten sisältöjen tulee tavoittaa erilaiset nuoret, joita tutkimuksesta on löydetävissä. Ammattiin kouluttautumislaki (1999) antaa oppilaitoksille vapaammat toimintaedellytykset muokata koulutustarjontaansa ja oppilaitoskohtaisia opetussuunnitelmia. Kilpailevassa koulutuskulttuurissa vapaus merkitsee oppilaitosten erikoistumista ja erilaisuutta, johon nuoret voivat tarttua. Laajentuneen ammatillisen koulutustarjonnan tulee vastata nuorten vaativia käsityksiä koulu-

tusuralla etenemisestä sekä varmistaa heille riittävät ammatilliset perustaidot jatko-opiskeluihin. Tutkimuksessa mukana olleille nuorille koulutuspalveluiden tuottaminen merkitsee ohjauksellisia koulutusuravalintoja heidän elämässään.

7.3 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusehdotukset

Tutkimuksen luotettavuus syntyy laajoista sisällöllisistä teksteistä, joita sain useita tutkimuksessa olleilta nuorilta. Tutkimus oli kvalitatiivinen tutkimus, jossa tutkin aineistojen laadullista sisältöä vertailemalla ja analysoimalla. Sisällön analyysi tutkimusmenetelmänä palveli tutkimukselle asetettuja tavoitteita ja tutkimusongelmien ratkaisuja. Tutkimuksen luotettavuutta lisää laaja alueellinen edustus pohjoisen Keski-Suomen alueella. Oppilaitoksia oli mukana viisi, joissa kaikissa opetetaan peruskoulupohjaisia linjoja. Olen analysoinut opiskelijoiden kirjoittamat esseet mahdollisimman tarkasti erilaiset näkökulmat huomioon ottaen. Tutkimus koskettaa nuoria, jotka ovat siirtyneet peruskoulusta suoraan toisen asteen ammatilliseen koulutukseen. Löydöksistä voidaan havaita, että vanhemmalla iällä opintonsa aloittaneiden määrä on lisääntynyt toisen asteen ammatillisissa koulutuksissa, mutta ei määrällisesti hallinnut tutkimuksen kohdejoukkoa. Myönteistä tutkimuksen kokonaisuuden suhteen oli, että eniten mukana oli alle 25-vuotiaita nuoria.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää käytettävissäni ollut kirjallisuus. Sen tavoitteena oli olla laaja-alaista, uutta ja laadukasta teoreettista tietoa tarjoava kokonaisuus. Pyrin kirjavalintoja tehdessäni hahmottamaan tutkimuksen vaatavuudet ja erilaiset näkökulmat. Tutkimustulokset ovat yleistettävissä alueellisesti edustavaksi tiedoksi nuorten ammatillisesta suuntautuneisuudesta Keski-Suomessa ja työelämän tarpeista. Tuloksia voidaan hyödyntää oppilaitoksissa ammatillisia linjoja suunniteltaessa, jatkokoulutusten yhteydessä sekä miten

koulutuksien sisällöt vastaavat työelämän odotusten kanssa. Nuoret ovat kokonaisuutena yhtenäinen ryhmä pelkästään ikänsä puolesta. Huomio tulee kiinnittää heidän erilaisuuteensa, joka perustuu kasvuun ja kehitykseen, mutta myös sosiaalisiin konteksteihin. Tutkimustulosten merkitys lisääntyy ajatusten ”heräämisellä” oppilaitosten sisäisissä järjestelmissä, jolloin yhä tarkemmin pystyttäisiin kohdentamaan opetus erilaisten nuorten tarpeisiin. Sekä näkemään ettei ole yhtä heterogeenista nuorten joukkoa vaan on useita, erilaisia nuoria. Tutkimuksen tulosten perusteella totean, että toisen asteen ammatillinen koulutus toimii hyvin nuorten mahdollisuutena ammatillisen peruskoulutuksen hankkimiseen.

Tutkimuksen esseetehtävät ja kyselyhaastattelut tapahtuivat kaikkien tutkimusryhmien kohdilla samalla tavoin. Tutkijana selvitin tarkasti, miksi kirjoitustehtäviä tehdään ja mikä niiden tarkoitus on minulle. Halutessaan opiskelijat pysyivät kysymään, jos tutkimuksen tavoitteet tuntuivat epävarmalta. Tutkijana koin erittäin antoisiksi tutkimustilanteet.

Jatkotutkimusehdotuksiksi tutkimuksesta tulevat seuraavat ajatukset: Ensimmäkin olisi mielenkiintoista laajentaa tutkimusta koskettamaan informaatio- tai muun toisen asteen teknologian ammattialojen puolelle. Jatkotutkimuksen suhteen suosittelenkin, että mukaan tulisivat vielä laajemmat ammatilliset edustukset. Toiseksi, mitä tapahtuu niille nuorille, jotka syrjäytyvät koulutusrakenteista ja eivät useidenkaan ohjauksien jälkeen löydä itselleen sopivaa koulutusuraa? Näitä nuoria en tutkimuksellani tavoittanut. Kolmas mielenkiintoinen jatkotutkimus ehdotukseni olisi aikuisten opiskelijoiden suhteen. Minusta olisi kiinnostavaa selvittää näiden opiskelijoiden valintoja ja ajatuksia, miksi he ovat valinneet tai tulleet valituksi nuorisoasteen koulutukseen mukaan? Miten heidän työllistymisensä onnistuu ammatillisen koulutuksen jälkeen? Neljäs tutkimuksellinen haaste olisikin: ”Voiko nykyinen koulutusjärjestelmä syrjiä eri lähtökohdista koulutukseen hakeutuvia nuoria?” Miten ja miksi tällaista tapahtuisi?

Päätän tutkimukseni Suurlähettiläiden laulun sanoihin. Heidän kappaleellaan on ollut minun elämälleni suuri merkitys. Toivon sanojen tuovan iloa ja elämänohjetta nuorille, jotka ovat ammatillisen koulutusuransa alussa.

”Kun tänään lähdän otan mukaan mitä tarvitsen. Taivaalta tähden valitsen ja sitä seurailen. Kun tänään lähdän en taakse aio vilkaistakaan. Taivaalta tähden valitsen vaikken sitä kiinni saa.

Jotain ihmetyttää kun se kysyy mihin meen. Ja mä vastaan mihin vaan. Ja se kertoo, mitä kuuluu ja miten sillä menee se tekee lähdöstä paljon helpomman. Ei tästä kaupungista saa lähdön tunnelmaa kun tänään lähdän. -Suurlähettiläät-

(Hurri, K. & Pöyhönen, J. 1993.)

LÄHTEET

Julkaistut:

- Aho, S. & Vehviläinen, J.** 1997. Keppi ja porkkana: Tutkimus alle 20- vuotiaita aktivoivan työvoimapolitiittisen uudistuksen vaikutuksista ja koulutuksen ulkopuolelle jäävistä nuorista. ESR – julkaisu No 3. Työministeriö, Helsinki.
- Aho, S. & Koponen, H.** 2001. Nuorten opiskelu- ja työurat 1990- luvulla Pieksämäki: Nuorisoasian neuvottelukunta, Nuora, julkaisuja 20.
- Aittola, T. & Pirttilä, I.** 1989. Tieto yhteiskunnassa. Tiedon sosiologinen tarkastelu. Helsinki: Gaudeamus.
- Aittola, T.** 1992. Uuden opiskelijatyypin synty. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 91. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Aittola, T.** 1998. Aikuisten oppiminen arkielämän ympäristöissä. Teoksessa: P. Sallila & T. Vaherva (toim.) Arkipäivän oppiminen. Aikuiskasvatuksen 39. vuosikirja. Kansanvalistusseura ja aikuiskasvatuksen Tutkimusseura. Helsinki: Kirjastopalvelu, 59–89.
- Alasuutari, P.** 1989. Erinomaista rakas Watson. Johdatus yhteiskuntatutkimuksen. Helsinki: Kustannus osakeyhtiö Hanki ja jää.
- Alasuutari, P.** 1999. Laadullinen tutkimus. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Antikainen, A.** 1985. Ehdotus koulutuspolitiikan esityslistaksi. Kansalaiskasvatuksen keskuksen vuosikirja 1985, 24–32.
- Antikainen, A.** 1986. Koulutuksen tulevaisuus ja koulutuspolitiikka. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Antikainen, A.** 1992. Kasvatus, koulutus ja yhteiskunta. Juva: WSOY.
- Antikainen, A.** 1998. Kasvatus, elämäntilanne ja yhteiskunta. Juva: WSOY.
- Antikainen, A., Rinne, R., Koski, L.** 2000. Kasvatussosiologia. Juva: WSOY.
- Baeghte, M.** 1989. Individualisation as Hope and Disaster. A socioeconomic perspective. Teoksessa K. Hurrelmann & U. Engel (toim.): The social world of adolescents. International perspectives. Walter de Gruyter: Berlin. 27-41.
- Beck, U.** 1992. Risikogesellschaft: Auf dem Weg in eine andere Moderne. Teoksessa M. Ritter (toim.): Risk Society. Towards a New Modernity. London: Sage. 4, 11, 19, 99–101, 109–115.

- Beck, U.** 1995. Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Kirjassa: U. Beck ym. *Nykyajan jäljillä*. Vastapaino: Tampere. 99–101.
- Buchmann, M.** 1989. *The scripty life in modern society. Entry into adulthood in a changing world*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Ekola, J., Linnakylä, P. & Volanen, V-M.** 1988. (toim.) *Aikuistuva nuori ja ammatillinen koulutus*. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä, 23.
- Filatov, T.** 2001. Oletko koskaan ollut työttömänä Tarja Filatov? *Arvo-lehti*. SAK-nuoret. 2001. (toim.) Tampere: Uusi Kivipaino. Vol 4.
- Forsman, J.** 1989. *Ammattikoulutus- ja/tai lukiovalinnan perusteet*. Pro-gradu työ. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos.
- Gallie, D & Paugam, S.** 2000. *Welfare Regimes and the Experience of Unemployment in Europe*. Oxford: University Press.
- Giddens, A.** 1992. *Modernity and self-identity. Self and society in the late moderns age*. Cambridge: Polity Press.
- Gröhn, T. & Jussila, J.** 1992. (toim.) *Laadullisia lähestymistapoja koulutuksen tutkimuksessa*. Helsinki: Yliopistopaino, 158.
- Grönfors, M.** 1985. *Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät*. Porvoo: WSOY.
- Harala, R.** 2001. (toim.) *Katsaus oppilaitostilastoihin*. Teoksessa: *Oppilaitostilastot 2001*. Helsinki: Tilastokeskus. Vol 2001, 4.
- Harjula, E.** 2001. Kuka huijaa ja ketä? *Arvo-lehti*. SAK-nuoret. 2001. (toim.) Tampere: Uusi Kivipaino. Vol 4., 7.
- Havighurst, R.** 1974. *History of developmental psychology: socialization and personality development through the life span*. Teoksessa P. Baltes & K. Schaie (toim.) *Life-span developmental psychology. Personality and socialization*. New York: Academic Press, 24.
- Heikkinen, A.** 2001. (toim.) *Niin vähän on aikaa. Ammatillisen kasvun aika, paikka ja tila?* Tampere: Ammatikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Heikkinen, A. & Laiho, K.** 2001. *Socrates Re-Enter. Improving Transition for*

- Low Achieving School Leavers to Vocational Education and Training. University of Flensburg: BIAT – Institute for Vocational Pedagogies.
- Heinäaho, M.** 1993. Nuoren aikuisen hyvinvointi, onnellisuus ja subjektiiviset näkemykset elämänhallinnasta. Pro-gradu työ. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos.
- Heiskanen, I. & Mitchell, R.** 1985. Lättähatuista punkkareihin. Helsinki: Ota-va.
- Hirsjärvi, S. & Huttunen, J.** 1999. Johdatus kasvatustieteeseen. Porvoo: WSOY, 27.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P.** 1997. Tutki ja kirjoita. Tampere: Kirjayhtymä.
- Hoikkala, T.** 1993. Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus! Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Hoikkala, T. & Roos, J. P.** 1993. 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Tampere: Gaudeamus.
- Härkönen, H.** 2001. Opiskelijan rahapussilla. Selvitys Helsingin yliopiston opiskelijoiden toimeentulosta ja asumisesta keväällä 2001. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta. Helsinki.
- Jahnukainen, M.** 2001. Lasten erityishuolto ja – opetus Suomessa. (toim.) Jyväskylä: Ws Bookwell Oy.
- Jallinoja, R.** 1991. Moderni elämä. Ajankuva ja käytäntö. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Julkunen, R.** 1987. Työprosessi ja pitkät aallot. Työn uusien organisaatiomuotojen synty ja yleistyminen. Jyväskylä: Vastapaino.
- Julkunen, R.** 2002. Vain keikalla. Kunta-alan ammattiliitto KTV ry. Kunta ja Me. Vol 9.
- Kallio, K & Varila, J.** 1992. Työura, muutos ja pysyvyys. Helsinki: Valtion Painatuskeskus.
- Kivinen, O & Rinne, R.** 1995. Valikointi, koulutus ja työ. Työvoimapolitiittisia tutkimuksia 81. Työvoimaministeriön suunnitteluosasto: Helsinki.
- Klemelä, K.** 2001. Auran takaa ammattikoulun penkille. Maatalousväestön

- ammattillinen koulutus. Teoksessa A.-H. Anttila, A. Suoranta. Ammattia opimassa. Vantaa: Työväen Historian ja Perinteen Tutkimuksen Seura.
- Koulutus- ja opinto-opas.** 2002. Kunta-alan ammattiliitto KTV ry. Helsinki: Järjestöyksikkö.
- Koulunkäyntiavustajien oma opas.** 2001. Kunta-alan ammattiliitto KTV ry. Turenki: Työelämän kehittämissosaston julkaisu. Vol 11.
- Kumpulainen, T.** 2002. (toim.) Koulutuksen määrälliset indikaattorit. Helsinki: Opetushallitus.
- Kuorsalo, A.** 2002. Yhteistyö varmistaa tulevaisuuden tekijät. Keski-Suomalainen. 27.2.2002. Helsinki: Taloudellinen tiedotustoimisto.
- Kuusinen, J.** 1986. Koulumenestys, lahjakkuus ja sosiaalinen tausta. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja Kasvatus 17, 192–197.
- Laki työmarkkinoista** 1995, 1705/95.
- Laki työttömyysturvasta** 24.8.1984/602
- Lyytinen, P., Korkiakangas, M. & Lyytinen, H.** (toim.) 1997. Näkökulmia kehitys psykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY. 26, 162–164, 12–313.
- Nummenmaa, A. R.** 1996. Koulutus, sukupuoli ja elämäntyyli. Nuoruudesta aikuisuuteen yhteiskunnallisessa muutoksessa. Työvoimapolitiittisia tutkimuksia 149. Työministeriö. Helsinki.
- Nyysölä, K. & Pajala, S.** 1999. Nuorten työura. Koulutuksesta työelämään siirtyminen ja huono-osaisuus. Tampere: Gaudeamus.
- Mills, C. Wright.** 1990. Sosiologinen mielikuvitus. Helsinki: Yliopistopaino.
- Moilanen, O.** 2002. Ammatilliseen koulutukseen entistä vanhempana. Arvo-lehti. SAK-nuoret. (toim.) Tampere: Uusi Kivipaino. Vol 4, 9.
- Mänty, T.** 2000. Koulutus integraation tukena. Teoksessa T. Ladonlahti, R. Pirttimaa. Erityispedagogiikka ja aikuisuus. Espoo: Palmenia-kustannus. 73.
- Määttä, T.** 2002. Lukio ja ammatillinen väyläkoulutus mahdollisuutena nuorille. Sampo-lehti. 21.3.2002. Nro 12.
- Oinas, E.** 2001. Nuori ruumis. Teoksessa A. Puuronen, R. Välimaa. Ruumiita akatemiassa! Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja

- eväät? Selvitys toisen asteen ammattiin opiskelevien toimeentulosta keväällä 2002. Helsinki: Suomen Ammattiin Opiskelevien Keskusliitto – SAKKI ry.
- Suurpää, L. & Aaltojärvi, P.** 1996. Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kultureihin. (toim.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tarmio, H.** 1990. Elämän viisauden kirja. (toim.) Porvoo: WSOY.
- Tervo, J.** 1993. Hapuilua ja hallintaa. Syrjäseudun nuorten käsitykset koulunkäynnistä sekä odotukset ammatista ja työelämään sijoittumisesta lähisosialisaation kehyksessä. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tampereensis ser A, Vol 387.
- Tuohinen, R. & Vuorinen, P.** 1987. Nuoret työn yhteiskunnassa. Helsinki: Otava. Työ opettaa. 2002. KeskiSuomalainen. Helsinki: Taloudellinen tiedotustoimisto.
- Tyni, T.** 2001. Kuka huijaa ja ketä? Arvo-lehti. SAK-nuoret. 2001. (toim.) Tampere: Uusi Kivipaino. Vol 4., 7.
- Työvoimatoimiston esite.** 2002. Työttömyys- päiväraha ja työmarkkinatuki. Suomen Graafiset Palvelut Oy. Vol 1.
- Töttö, P.** 1997. Pirullinen positivismi. Kysymyksiä laadulliselle tutkimukselle. Jyväskylän Yliopiston julkaisusarja n:o 41. Jyväskylä: Kampus Kustannus.
- Töyrylä, I.** 2002. Työyhteisön tuki varmistaa oppimisen. KeskiSuomalainen. 27.2.2002. Helsinki: Taloudellinen tiedotustoimisto.
- Uusitalo, M.** 1998. Mitä mie tekisin? Nuoren koulutus- ja työelämäpäätösten tukeminen hänen vapaa-aikanaan. ESR – julkaisut No 4. Työministeriö, Helsinki.
- Vento, R.** 2001. (toim.) Ammatillinen koulutus. Teoksessa: Oppilaitostilastot 2001. Helsinki: Tilastokeskus. Vol 2001, 4.
- Vähätalo, K.** 1998. Työttömyys ja suomalainen yhteiskunta. Tampere: Gaudeamus.
- Väärälä, R.** 1999. Koulutuksen sosiaalinen vaikuttavuus ja syrjäytymisuhkat. Teoksessa R. Linnankangas. (toim.) Koulutus ja elämäntie. Näkökulmia koulutuksen vaikuttavuuteen. Rovaniemi. Lapin yliopisto. 25–57.
- Ziehe, T.** 1991. Uusi nuorisot. Epätavanomaisen oppimisen puolustus. Suom.

R.Sironen ja J. Tuormaa. Tampere: Vastapaino.

White, J. 1990. Education and the good life. Beyond the national curriculum. The Institute of Education. University of London: London Education Studies: Kogan Page.

Willis, P. 1984. Koulun penkiltä palkkatyöhön. Tampere: Vastapaino.

Äänitteet:

Hurri, K. & Pöyhönen, J. 1993. Suurlähettiläät CD-kokoelmalevy. Kun tä nään lähden. Helsinki: Finnvox- ja Hot House studiot, 8.

WWW – sivut/ internetaineisto:

HYPERLINK Näyttötutkinon suorittaminen.

<URL: <http://www.oph.fi/ammattilinenesr>>.20.4.2002.

HYPERLINK Aho, S. Mitä nuoret tekevät?

>URL: <http://www.minedu.fi/nuora/elinolot.html>>.20.4.2002.

HYPERLINK Ammatillinen peruskoulutus. Näytöt.

<URL: <http://www.edu.fi/nayttotutkinnot>>.17.4.2002.

HYPERLINK Nuoren työoikeudellinen asema.

<URL: <http://www.edu.fi/nuora/lainsaadanto.html>>.27.3.2002.

HYPERLINK Kansallisen koulutusjärjestelmän perusteet Suomessa.

<URL: <http://www.edu.fi/info/system/suomi/sisalto.html>>.11.4.2002.

Julkaisematon:

SAK:n nuorisopoliittinen ohjelma. 2002. Oman elämänsä subjektiksi. Helsinki: Jäsenpalveluyksikkö.

LITTEET

Liite 1. Haastattelulupa ammatillisiin oppilaitoksiin

Raili Paavonen
 Myllymäentie 691
 43100 SAARIJÄRVI
 Puh. 050/ 5293788
 Email.rakapaav@cc.jyu.fi

HAKEMUS

17.4.2002

Pohjoisen Keski-Suomen alue/
 Rehtorit/koulutusjohtajat

Haastattelulupa pro gradu- opinnäytetyötä varten

Arvoisa vastaanottaja!

Opiskelen Jyväskylän yliopistossa kasvatustieteellisessä tiedekunnassa opintojeni viimeistä vaihetta. Teen opinnäytetyöni aiheesta: Toisen asteen ammatillinen koulutus nuorten mahdollisuutena. Tutkimus keskittyy pohjoisen Keski-Suomen ammatillisiin oppilaitoksiin.

Tutkimussuunnitelmana on oppilaitoksista valmistuvien ja päättävien ryhmien mielipiteiden kartoittaminen kirjallisten esseiden ja kyselyhaastatteluiden muodoissa. Käytännössä tutkiminen toteutuu pitämieni koulutiedotus tuntien jälkeen. Kestoltaan 30–45 min. Tämän toteuttamiseen tarvitsen lupanne. Tutkimuksen ajankohta on kevään 2002 aikana, joitakin ryhmiä voi jäädä syksyksi.

Toivon myönteistä suhtautumista tutkimustani kohtaan. Aihe on erityäin mielenkiintoinen ja ajankohtainen muuttuneiden koulutusraken- teiden ja vaatimusten vaikutuksesta.

Tutkimustilanteista ei tule aiheutumaan häiriöitä muulle opetukselle. Päättävän tai aloittavan ryhmän ollessa kohdejoukkona, otan yhteyttä kyseisen linjan opettajaan. Ja sovin hänen kanssaan käytännön järjes- telyistä.

Ystävällisin terveisin

Raili Paavonen
 Kasv.tiet. yo

Liite 2. Pro-gradu tutkimuksen esseekirjoitustehtävän aihe ja tehtävän ohjeis- tus.

Merkitse	N/M	KALVO
Pvm	7.3.2002	
Linja	NUVA I	
Oppilaitos	Keski-Suomen opisto	
Syntymävuosi	1983	(merkinnät esimerkkejä)

Aihe: Mitä ammatillisuus minulle merkitsee?
tai
Minun ammatillinen koulutukseni

Ohje: Kirjoita joka toiselle riville, selkeällä käsialalla. Huomioi kirjoittaessa jättää laaja marginaali paperin vasempaan laitaan merkintöjani varten.

Aika: Sinulla on 30–45 minuuttia aikaa kirjoittaa tekstisi. Kirjoitustyyli on vapaa.

Huom! Nimesi voit laittaa, jos haluat.

KIITOS SINULLE VASTAUKSISTASI!

- **Kaikki asiat, mitä kirjoitat pysyvät ehdottoman luottamuksellisina.**

Tutkija: Raili Paavonen

Liite 3. Tutkimushaastattelun kysymykset ja teemat aloittaville/opintonsa pian päättävälle opiskelijoille

1 AMMATILLISEN KOULUTUKSEN MERKITYS NUORELLE

- Miksi valitsit opiskelupaikaksesi ammatillisen koulutuksen? Mikä kiinnosti?
- Miksi juuri tämä on sinun valitsemasi koulutusala?
- Oliko sinulla useampia vaihtoehtoja?
- Minkälaisia odotuksia sinulla on nyt alkavan koulutuksen suhteen?
Kuvaile tuntejasi? (TAI Minkälaisena koit saamasi koulutuksesi? Vastasiko odotuksiasi?)

2 AMMATILLINEN KOULUTUSJÄRJESTELMÄ

- Mitä tiedät toisen asteen ammatillisesta koulutuksesta?
- Oletko tietoinen koulutusjärjestelmän sinulle tuomista mahdollisuuksista kouluttautua yhä pidemmälle? Mistä olet saanut tietosi
- Kiinnostaako sinua mahdollinen jatkokoulutus samalta alalta? Miksi?
- Mitä tiedät vaihtoehtoisista koulutusratkaisuksista?
- Minkälainen mielikuva sinulla on syntynyt Suomen koulutusjärjestelmästä?
Arvioi vapaasti Suomen nuorten koulutustasoa tänä päivänä?

3 TULEVAISUUDEN ODOTUKSET

- Kuvaile millaisena näet oman tulevaisuutesi valmistumisesi jälkeen? Mitä olet ajatellut tehdä?
- Mitä työ sinulle merkitsee?
- Minkälainen käsitys sinulla on koulutuksestasi saamallesi hyödyille?
- Miten kuvailisit tilannettasi, jos et heti valmistumisesi jälkeen saisikaan töitä?
Miten silloin toimisit?

